

ΟΔΗΓΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ
ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΙΚΩΝ
ΣΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ, ΑΘΗΝΑ 2022

Πράξη «Αναβάθμιση των Προγραμμάτων Σπουδών και Δημιουργία Εκπαιδευτικού Υλικού
Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» - MIS: 5035542

Γνωστικό Πεδίο: Ανθρωπιστικές Επιστήμες και Πρώτη Σχολική Ηλικία
Γνωστικό Αντικείμενο/επίπεδο εκπαίδευσης: Λατινικά (Λύκειο)

Εμπειρογνώμονες Εκπόνησης του Προγράμματος Σπουδών

Επόπτης

Βαϊόπουλος Βάιος

Εκπονητές

Κουγιουμτζής Γεώργιος, Μιχαλόπουλος Ανδρέας, Μιχαλόπουλος Χαρίλαος, Σαλονικίδης Δημήτριος

Εισηγητική Επιτροπή

Δήμου Αλεξάνδρα, Μπίλλα Πολυξένη, Φραγκαλέξη Καλλιόπη

Υπεύθυνες Γνωστικού Πεδίου

Κατσαγάνη Γεωργία, Μπίλλα Πολυξένη

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2014 -2020»		
	ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ Ιωάννης Αντωνίου, Πρόεδρος ΙΕΠ	
Πράξη με τίτλο:	«Αναβάθμιση των Προγραμμάτων Σπουδών και Δημιουργία Εκπαιδευτικού Υλικού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» - MIS: 5035542	
Επιστημονική Ομάδα Έργου:	Αφεντουλίδου Άννα, Σύμβουλος Β' ΙΕΠ, Εμβαλωτής Αναστάσιος, Μέλος ΔΣ ΙΕΠ, Κατσαγάνη Γεωργία, Σύμβουλος Α' ΙΕΠ, Μαστραπάς Αντώνιος, Σύμβουλος Α' ΙΕΠ, Μασσούκας Παναγιώτης, Σύμβουλος Β' ΙΕΠ, Μπίλλα Πολυξένη, Σύμβουλος Α' ΙΕΠ, Πετροπούλου Γεωργία, Σύμβουλος Α' ΙΕΠ, Πήλιουρας Παναγιώτης, Σύμβουλος Α' ΙΕΠ, Σαλπασαράνης Κωνσταντίνος, Σύμβουλος Α' ΙΕΠ, Σταμούλης Ευθύμης, Σύμβουλος Α' ΙΕΠ, Στυλιάρης Ευστάθιος, Προϊστάμενος Γραφείου Στρατηγικής και Πολιτικού Σχεδιασμού ΙΕΠ	
Υπεύθυνος Πράξης:	Παναγιώτης Πήλιουρας, Σύμβουλος Α' ΙΕΠ	
Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους		
 Ευρωπαϊκή Ένωση Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο	 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης	 ΕΣΠΑ 2014-2020 ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Περιεχόμενα

Α΄ Μέρος (θεωρητικό μέρος)	1
A1. Φυσιογνωμία του γνωστικού αντικειμένου και διδακτική του	1
1. Το μάθημα των Λατινικών ως μορφωτικό αγαθό στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία	1
2. Το μάθημα των Λατινικών στο Γενικό Λύκειο.....	2
A2. Σκοποί και στόχοι διδασκαλίας γνωστικού αντικειμένου	4
1. Γενικός σκοπός: Β΄ & Γ΄ Λυκείου	4
2. Γενικοί στόχοι: Β΄ Λυκείου	4
3. Γενικοί στόχοι: Γ΄ Λυκείου	6
A3. Περιεχόμενο γνωστικού αντικειμένου – Θεματικά πεδία/θεματικές ενότητες.....	7
A4. Διδακτική πλαισίωση - Σχεδιασμός Μάθησης.....	12
1. Ανάγκες, δυνατότητες και ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών, ηλικιακά χαρακτηριστικά συναρτήσει του κοινωνικού περιβάλλοντος.....	12
2. Θεωρίες μάθησης.....	12
3. Διδακτική μεθοδολογία.....	13
4. Σύνδεση Θεωρίας και Πράξης.....	15
A5. Αξιολόγηση	17
1. Διαγνωστική αξιολόγηση	18
2. Διαμορφωτική αξιολόγηση	18
3. Τελική αξιολόγηση	19
4. Αξιολόγηση (συνοπτικά)	19
5. Αξιολόγηση (αναλυτική περιγραφή).....	20
Β΄ Μέρος (πρακτικό μέρος δομημένο ανά τάξη)	24
Ενδεικτικές δραστηριότητες ανά τάξη και ανά θεματικό πεδίο/θεματικές ενότητες,	24
Ενδεικτικές δραστηριότητες για τη Β΄ Λυκείου	24
Ενδεικτικές δραστηριότητες για τη Γ΄ Λυκείου.....	31
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ.....	38
I. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ).....	45
II. ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ: ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΜΕ ΔΩΡΕΑΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗ (ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ)...	52

Α΄ Μέρος (θεωρητικό μέρος)

Α1. ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΓΝΩΣΤΙΚΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ

1. Το μάθημα των Λατινικών ως μορφωτικό αγαθό στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία

Σε μια εποχή, όπως η σημερινή, διαρκούς επαναπροσδιορισμού (κοινωνικού, οικονομικού, πολιτικού, πολιτισμικού) και ανασύνταξης (ιδεολογικής, πολιτικής) της Ευρώπης οι κλασικές σπουδές και τα κείμενα της αρχαίας ελληνικής και της λατινικής γραμματείας βρίσκονται εκ νέου στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος όσον αφορά τον ρόλο τους στη συγκρότηση μιας σύγχρονης και ολοκληρωμένης ευρωπαϊκής πολιτισμικής ταυτότητας. Η λατινική γλώσσα και γραμματεία μαζί με την αρχαία ελληνική γλώσσα και γραμματεία συναποτελούν τους δύο βασικούς πυλώνες αυτού που ονομάζουμε «κλασικός» πολιτισμός.

Οι Ρωμαίοι διαμόρφωσαν την πολιτισμική τους ταυτότητα με βασικό πρότυπο τους Έλληνες. Ο μεγάλος Ρωμαίος ποιητής Οράτιος απέδωσε με τον καλύτερο τρόπο τη στενή πολιτισμική σχέση Ελλάδας και Ρώμης: *Graecia capta ferum victorem cepit* («Η κατακτημένη Ελλάδα κατέκτησε τον άγριο νικητή της»). Συνακόλουθα, η Ρώμη, η λογοτεχνία και ο πολιτισμός της αποτέλεσαν τη γέφυρα για τη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού στην Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο. Η Ευρώπη (μεσαιωνική, αναγεννησιακή, σύγχρονη) γνώρισε την Ελλάδα και τον πολιτισμό της χάρη στη διαμεσολάβηση της Ρώμης. Η λατινική γλώσσα και ο ρωμαϊκός πολιτισμός άσκησαν μεγάλη και διαρκή επίδραση στον πολιτισμό και τις γλώσσες της Ευρώπης. Τα Λατινικά υπήρξαν για αιώνες η γλώσσα της διοίκησης, της δυτικής εκκλησίας, της επιστήμης και των τεχνών, και αποτέλεσαν τη βασική γλώσσα-φορέα του ευρωπαϊκού πολιτισμού, ενσωματώνοντας και αφομοιώνοντας, αρχικά, τους καρπούς της αρχαιοελληνικής σκέψης και, στη συνέχεια, τις ιδέες και τις αξίες του Χριστιανισμού.

Στην Ελλάδα συχνά αντιλαμβανόμαστε, εσφαλμένα, ως «κλασικό» πολιτισμό μόνο τον «αρχαιοελληνικό» και όχι τον «ελληνορωμαϊκό». Τέτοιου είδους παρανοήσεις, όμως, εγκυμονούν τον κίνδυνο αποξένωσής μας από το παγκόσμιο γίνεσθαι και της παραμονής σε παρωχημένα στερεότυπα, σε μια εποχή, μάλιστα, κατά την οποία χώρες με πολιτισμικό υπόβαθρο πολύ διαφορετικό από το ευρωπαϊκό ανακαλύπτουν τον ρωμαϊκό πολιτισμό και τη λατινική γλώσσα, και επενδύουν στη γνωριμία τους με τη Ρώμη και την Ευρώπη.

Είναι, επομένως, επιτακτική ανάγκη η προσαρμογή –και η διαρκής αναπροσαρμογή– του μαθησιακού υλικού των Λατινικών στις πραγματικές σύγχρονες απαιτήσεις και τους νέους όρους και τρόπους διδασκαλίας. Τα οφέλη για τους/τις Έλληνες/Ελληνίδες μαθητές/-ήτριες θα είναι πολλαπλά. Μέσα από τη μελέτη της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας και την ανάπτυξη των σχετικών γνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων θα έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν γνώσεις, να μελετήσουν και να αναστοχαστούν τα ιδεώδη και τις αξίες του κλασικού πολιτισμού και του ανθρωπισμού. Θα μπορέσουν, κατά συνέπεια, να αντιληφθούν την ιστορικότητα των διαφόρων πολιτισμών, θα αξιολογήσουν την προσφορά και την αλληλεπίδρασή τους και, έτσι, καλλιεργώντας τον σεβασμό στη διαφορετικότητα και την πολιτισμική ετερότητα, θα (επανα)προσδιορίσουν τη θέση τη δική τους και των άλλων μέσα στη σύγχρονη ελληνική και ευρωπαϊκή ανοιχτή και πολυπολιτισμική κοινωνία. Με αυτόν τον τρόπο θα απομακρυνθεί ο κίνδυνος διαμόρφωσης ενός μονοδιάστατου πολιτισμικού μοντέλου και θα ενισχυθεί σημαντικά η σφυρηλάτηση μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας σύγχρονης, δημοκρατικής και απαλλαγμένης από συμπλέγματα κατωτερότητας και ξενοφοβίας.

2. Το μάθημα των Λατινικών στο Γενικό Λύκειο

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα γενικότερα και το Γενικό Λύκειο ειδικότερα αποσκοπούν στη διαμόρφωση σκεπτόμενων ανθρώπων, καλλιεργημένων και δημιουργικών, ολόπλευρα και ισόρροπα ανεπτυγμένων. Στο Γενικό Λύκειο, σε μια βαθμίδα εκπαίδευσης όπου η γενική παιδεία συνδυάζεται με τη βαθμιαία εμβάθυνση σε επιμέρους γνωστικά αντικείμενα, η διδασκαλία του μαθήματος των Λατινικών οφείλει να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες προκλήσεις και στα νέα παιδαγωγικά δεδομένα, και να εναρμονίζεται με τις βασικές θεωρητικές τάσεις που προσδιορίζουν ευρύτερα τη φυσιογνωμία της σύγχρονης εκπαίδευσης (από τα τέλη του 20ού αιώνα έως και σήμερα), αλλά και ειδικότερα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της διδασκαλίας των κλασικών κειμένων. Η ταυτότητα του μαθήματος είναι ανάγκη να αναθεωρηθεί, να αναπλαισιωθεί και να εμπλουτιστεί με σύγχρονες διδακτικές μεθόδους και τεχνικές, οι οποίες θα αναδείξουν τόσο τη χρησιμότητα όσο και τη χρηστικότητα του μαθήματος.

Ένας από τους στόχους του νέου Προγράμματος Σπουδών, το οποίο είναι βασισμένο στις αρχές του *κριτικού γραμματισμού*, είναι η καταπολέμηση της αποστήθισης και η ενίσχυση της ενεργού συμμετοχής των μαθητών/-τριών στην κατάκτηση της γνώσης. Η μελέτη, κατανόηση και ερμηνεία των κειμένων πέρα από τη σπουδή της ανθρώπινης σκέψης και συμπεριφοράς θα είναι προσανατολισμένη ευρύτερα σε ενεργητικές και συμμετοχικές μεθόδους προσέγγισης της γνώσης. Μέσα από την κειμενοκεντρική και *μαθητοκεντρική μάθηση* οι μαθητές/-ήτριες θα μαθαίνουν «πώς να μαθαίνουν» και, συνδυάζοντας την *αυτενέργεια* με τη *συνεργατική* δράση, μέσω ομαδικών εργασιών θα οδηγούνται στην εμβάθυνση και τη διεύρυνση θεμάτων, καθώς και στην καλλιέργεια επικοινωνιακών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Η ενεργός-κριτική μάθηση και η ανάπτυξη ικανοτήτων γόνιμης διαχείρισης της γνώσης χρειάζεται να τεθούν στο επίκεντρο της διδασκαλίας, προκειμένου να εκτοπίσουν τη στείρα παροχή γνώσεων και την παθητική απομνημόνευση.

Ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό του νέου Προγράμματος Σπουδών των Λατινικών είναι η αξιοποίηση της *διεπιστημονικής* και *διαθεματικής* προσέγγισης, η οποία, πέρα από τη διασύνδεση και με άλλα γνωστικά αντικείμενα (π.χ. ιστορία, κοινωνιολογία, αρχαία και νεοελληνική λογοτεχνία), θα επιτρέψει την αναγωγή στη σύγχρονη καθημερινότητα και τη συγκρότηση μιας –στο μέτρο του δυνατού– ολιστικής αντίληψης της γνώσης. Σε αυτό το πλαίσιο η χρήση Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) χρειάζεται να είναι εκτεταμένη, με στόχο την ενίσχυση και ανάπτυξη του *ψηφιακού γραμματισμού* των μαθητών/-τριών και την πλήρη αξιοποίηση νέων ψηφιακών εργαλείων. Καθίσταται με άλλα λόγια ζήτημα μεγάλης σημασίας η ενεργός αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, η ενσωμάτωση και αποτελεσματική χρήση τους στη διδασκαλία του μαθήματος των Λατινικών, οι οποίες θα συμβάλουν σε μια νέα λογική διδακτικής και παιδαγωγικής προσέγγισης του μαθήματος, θα προωθήσουν την αποτελεσματική μάθηση και θα διασφαλίσουν το μέλλον του μαθήματος στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Οι με παιδαγωγικές προϋποθέσεις νέες στρατηγικές διδακτικής εφαρμογής και αξιοποίησης των Τ.Π.Ε. στο σύγχρονο μάθημα των Λατινικών θα δώσουν τη δυνατότητα σε κάθε μαθητή/-ήτρια να κατανοήσει τον ρόλο των νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία, θα ενισχύσουν την κριτική μάθηση και θα διευρύνουν τη γλωσσική και πολιτισμική κατάρτιση με την καλλιέργεια μεταγνωστικών δεξιοτήτων.

Στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών (Π.Σ.) το μάθημα των Λατινικών, μάθημα πρωτίστως και εξόχως ανθρωποκεντρικό, διατηρεί τον γλωσσικό του χαρακτήρα, ωστόσο δεν εξαντλείται σε αυτόν, αλλά ανακτά τον φιλολογικό του χαρακτήρα με την ευρεία έννοια του όρου. Η εκμάθηση της λατινικής γλώσσας απομακρύνεται από την τυποποιημένη διδασκαλία γραμματικο-συντακτικών φαινομένων

και τη στείρα αποστήθιση της μετάφρασης. Απεναντίας, συμπληρώνεται από τη μελέτη αρχαιογνωστικού υλικού σχετικά με τη λογοτεχνία, την κοινωνία, την ιδεολογία, την τέχνη της Ρώμης, αλλά και την επίδραση του ρωμαϊκού πολιτισμού στον ευρωπαϊκό και νεοελληνικό πολιτισμό. Επομένως, η εκμάθηση της Λατινικής δεν αποτελεί μια αυτόνομη μαθησιακή διαδικασία ούτε έχει αποκλειστικά και μόνο γλωσσικό προσανατολισμό. Η ρωμαιομάθεια γίνεται αναπόσπαστο τμήμα της διδασκαλίας, καθώς μέσω της γλώσσας οι μαθητές/-ήτριες θα έρθουν σε μια πρώτη αλλά ουσιαστική επαφή με τον κόσμο της Ρώμης, θα αποκτήσουν ενδιαφέρον για τη διερεύνηση αυτού του κόσμου αλλά και κριτική ικανότητα, ώστε να αξιολογήσουν τη σχέση του με τον ελληνικό πολιτισμό (αρχαίο και νέο) και να διαμορφώσουν κριτική στάση απέναντι στο σύγχρονο ευρωπαϊκό γίνεσθαι. Θα τους δοθεί η δυνατότητα να γνωρίσουν ποικίλες πτυχές του ρωμαϊκού κόσμου με διαρκή επίδραση στον σύγχρονο κόσμο: ιστορία, πολιτική και κοινωνική οργάνωση, καθημερινή ζωή, θρησκεία, δίκαιο, θεσμούς, οικονομία, νομισματική, αρχιτεκτονική, τέχνη, λογοτεχνία, ορολογία επιστημών.

Μέσα από την επαφή τους με όψεις του πολιτισμού της Ρώμης οι μαθητές/-ήτριες θα είναι σε θέση να κατανοήσουν και να αξιολογήσουν αναλόγως την καταλυτική επίδραση όχι μόνο της γλώσσας, αλλά του πολιτισμού εν γένει της ρωμαϊκής αρχαιότητας σε ποικίλες πτυχές του ευρωπαϊκού πολιτισμού, όπως η ιατρική, η αρχιτεκτονική, οι φυσικές επιστήμες, η πολιτική, το δίκαιο κ.ά. Επιπλέον, θα ασκηθούν στον κριτικό γραμματισμό, την ερμηνεία κειμένων αλλά και ιδεών. Έτσι, θα συνδεθούν με το ιστορικο-γλωσσικό και πολιτιστικό παρελθόν τους, χωρίς στρεβλωτικές εξιδανικεύσεις και με άμεση αναφορά στο παρόν.

Ακολούθως, οι μαθητές/-ήτριες θα επανεκτιμήσουν την αναντίρρητα μεγάλη προσφορά του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, καθώς επίσης θα συγκροτήσουν κριτικά και με νηφαλιότητα και τη δική τους ταυτότητα στο πλαίσιο της σύγχρονης πολυπολιτισμικής και πολυεθνικής πραγματικότητας. Έτσι, η μελέτη της γλώσσας και η ερμηνεία των λατινικών κειμένων πέρα από τον προφανή αρχαιογνωστικό και ανθρωπογνωστικό τους στόχο θα συμβάλουν στη μύηση των μαθητών/-τριών στη συλλογική συνείδηση παρελθόντος και παρόντος και στη συγκρότηση και ενίσχυση μιας σύγχρονης ανθρωπιστικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας.

Επίσης, μέσα από τη μελέτη της λατινικής γλώσσας και την επιδιωκόμενη εξοικείωση με τον ρωμαϊκό κόσμο οι μαθητές/-ήτριες θα συνειδητοποιήσουν την αδιάρρηκτη συνάφεια του αρχαίου ελληνικού και ρωμαϊκού πολιτισμού. Παράλληλα, η γνωριμία με τη Ρώμη θα ενισχύσει και την αίσθηση των δεσμών και της συνέχειας του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού όχι μόνο με τον ρωμαϊκό αλλά και τον βυζαντινό πολιτισμό, φωτίζοντας έτσι πολλές όψεις της νεοελληνικής συνέχειας σε γλωσσικό, πολιτικό, θρησκευτικό και ιδεολογικό επίπεδο.

Παράλληλα, πέρα από την προσπέλαση της δομής και λειτουργίας της λατινικής γλώσσας, οι μαθητές/-ήτριες θα αποκτήσουν και βασικές γνώσεις περί του λογοτεχνικού είδους, καθώς και του ιστορικού, πολιτιστικού και ιδεολογικού πλαισίου των κειμένων. Προς αυτή την κατεύθυνση θα βοηθήσει η ευρεία διακειμενική χρήση παράλληλων κειμένων είτε από τη σύγχρονη είτε από την κλασική (αρχαία ελληνική και λατινική) λογοτεχνία σε μετάφραση. Έτσι οι μαθητές/-ήτριες θα έχουν τη δυνατότητα να προχωρήσουν σε συγκρίσεις με ματιά κριτική, σύγχρονη και δημιουργική.

Η διδασκαλία των γραμματικών-συντακτικών φαινομένων της Λατινικής συνιστάται να γίνεται με συγκριτική αντιπαραβολή με τα αντίστοιχα, όπου αυτά υφίστανται, φαινόμενα της αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσας ή/και σύγχρονων ευρωπαϊκών γλωσσών, αρκεί βέβαια οι ειδικές συνθήκες της τάξης και της σχολικής μονάδας να το επιτρέπουν. Ιδιαίτερη έμφαση μπορεί να δίνεται, επίσης, στην αξιοποίηση διδακτικών στρατηγικών, όπως η μορφολογική, ετυμολογική και σημασιολογική

σύνδεση του λεξιλογίου της λατινικής γλώσσας με τη νέα ελληνική, αλλά και με βασικές ευρωπαϊκές γλώσσες, που είτε διδάσκονται στο σχολείο (αγγλική, γαλλική, γερμανική, ιταλική) είτε αποτελούν μητρική ή δεύτερη γλώσσα κάποιων μαθητών. Και η αξιοποίηση αυτής της δυνατότητας τίθεται υπό την αίρεση της εκπαιδευτικής πραγματικότητας που επικρατεί στο ελληνικό σχολείο.

Το μάθημα των Λατινικών μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην κριτική αγωγή των μαθητών/-τριών στον παγκόσμιο πολιτισμό όχι μόνο μέσα από την ανάπτυξη της κριτικής ανάγνωσης, της κριτικής σκέψης και των γλωσσικών δεξιοτήτων τους, αλλά και μέσα από τη γνωριμία και υιοθέτηση των αρχών και αξιών του ανθρωπιστικού ιδεώδους. Ως το μοναδικό μη ελληνοκεντρικό μάθημα αρχαιογνωσίας με σαφή ευρωπαϊκό προσανατολισμό στο ελληνικό σχολείο, το μάθημα των Λατινικών προάγει τη γνώση των μαθητών/-τριών για τον ευρωπαϊκό πολιτισμό, συντελώντας καθοριστικά στην εμπέδωση της ευρωπαϊκής ιδέας. Τα τελευταία χρόνια η σύνθεση της ελληνικής τάξης μεταβάλλεται συνεχώς, εμπλουτιζόμενη με μαθητές/-ήτριες από διαφορετικά γλωσσικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα. Ο διεθνικός χαρακτήρας του μαθήματος θα ενισχύσει τη διαδικασία ενσωμάτωσης των μαθητών/-τριών αυτών, δρομολογώντας την ενεργό συμμετοχή τους αλλά και υπογραμμίζοντας γενικότερα τον σεβασμό της πολιτισμικής ετερότητας στο ευρύτερο εκπαιδευτικό πλαίσιο. Στα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά δεδομένα της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης πραγματικότητας, με τις απεριόριστες δυνατότητες επικοινωνίας, απρόσκοπτης μετακίνησης και ανταλλαγής πολιτισμικών ιδεών, η ανάγκη καλλιέργειας της ευρωπαϊκής ταυτότητας των μαθητών/-τριών και η συνειδητοποίηση από πλευράς τους πως η χώρα μας, ως αναπόσπαστο κομμάτι του ευρωπαϊκού πολιτισμού, συμμετέχει πλήρως και ισότιμα στο σύγχρονο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι, αποτελεί μια από τις βασικές προτεραιότητες του σύγχρονου σχολείου. Κατά συνέπεια, η εκμάθηση της λατινικής γλώσσας και η μελέτη της λατινικής λογοτεχνίας και του ρωμαϊκού πολιτισμού θα συμβάλουν στη σφυρηλάτηση ολοκληρωμένης ευρωπαϊκής πολιτισμικής ταυτότητας από τους/τις μαθητές/-ήτριες του Γενικού Λυκείου.

A2. ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΓΝΩΣΤΙΚΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Γενικός σκοπός: Β' & Γ' Λυκείου

Γενικός σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος των Λατινικών είναι η εξοικείωση των μαθητών/-τριών με τη λατινική γλώσσα, καθώς και με πτυχές της λατινικής γραμματείας και του ρωμαϊκού κόσμου. Παράλληλα, επιδιώκεται η ανάπτυξη ποικίλων δεξιοτήτων, η καλλιέργεια της ανθρωπιστικής παιδείας και η συνειδητοποίηση ότι η κλασική πολιτισμική κληρονομιά αποτελεί θεμέλιο τόσο για την ελληνική πολιτιστική ταυτότητα όσο και για το οικοδόμημα του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

2. Γενικοί στόχοι: Β' Λυκείου

Σύμφωνα με την ταξινόμια διδακτικών στόχων του Bloom οι μαθητές/-ήτριες στο επίπεδο πρόσληψης γνώσεων χρειάζεται να:

- Προχωρούν στην εξοικείωσή τους με βασικά στοιχεία της φωνητικής της Λατινικής.
- Κατανοούν, να μεταφράζουν και να ερμηνεύουν λατινικά κείμενα με τη βοήθεια λεξιλογίου.
- Συνειδητοποιούν τη βαθύτερη σχέση της Λατινικής με την Αρχαία και τη Νέα Ελληνική.
- Καλλιεργούν δεξιότητες γλωσσικού, κριτικού, πολιτισμικού, οπτικοακουστικού, ψηφιακού και κοινωνικού γραμματισμού.
- Αναπτύσσουν γνωστικές και μεταγνωστικές δεξιότητες κατά τη διεργασία επαφής με τη λατινική γλώσσα.

- Γνωρίζουν βασικά στοιχεία της μορφολογίας της λατινικής γλώσσας.
- Γνωρίζουν βασικά στοιχεία της δομής της λατινικής γλώσσας.
- Είναι εξοικειωμένοι με ένα βασικό λεξιλόγιο της λατινικής γλώσσας.
- Αντιλαμβάνονται τις γλωσσικές επιδράσεις της Λατινικής στις γλώσσες των λαών της Ευρώπης.
- Αναγνωρίζουν τη σύνδεση του λατινικού λεξιλογίου με εκείνο των σύγχρονων ευρωπαϊκών γλωσσών, ιδιαίτερα εκείνων που διδάσκονται στο σχολείο.
- Συνειδητοποιούν ότι η λατινική γλώσσα, πέρα από τη χρήση της σε συγκεκριμένους ακαδημαϊκούς κύκλους ή ειδικό κοινό, εξακολουθεί να βρίσκεται σε χρήση στην ευρύτερη επικοινωνία μέσα από ένα «σώμα» στερεότυπων λέξεων/φράσεων.
- Αναγνωρίζουν την αξία της λατινικής γραμματείας.
- Έλθουν σε μια πρώτη, στοιχειώδη επαφή με βασικά είδη/έργα και εκπροσώπους της λατινικής λογοτεχνίας, και να συνειδητοποιούν ενδεχόμενες σχέσεις με τα αντίστοιχα είδη/έργα της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας.
- Επανεκτιμούν την πολιτισμική παρακαταθήκη της λατινικής γλώσσας/γραμματείας στη σύγχρονη ευρωπαϊκή πραγματικότητα.
- Αναπτύσσουν γνωστικές και μεταγνωστικές δεξιότητες κατά τη διεργασία επαφής με τη λατινική γραμματεία.
- Προσλαμβάνουν στοιχειώδεις, τουλάχιστον, γνώσεις σχετικά με το ιστορικό, κοινωνικό, χρονολογικό πλαίσιο της ρωμαϊκής λογοτεχνικής παραγωγής.
- Γνωρίζουν σε στοιχειώδη βαθμό ποικίλες εκφάνσεις της ζωής και του πολιτισμού στην αρχαία Ρώμη.
- Συνειδητοποιούν την αξία του ρωμαϊκού πολιτισμού ως αναπόσπαστου μέρους του κλασικού πολιτισμού και ως κοινής βάσης του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμικού οικοδομήματος.
- Συνειδητοποιούν την επίδραση του ρωμαϊκού πολιτισμού στην πολιτισμική παράδοση της Ευρώπης και της νεότερης Ελλάδας μέσω του Βυζαντίου.
- Επανεκτιμούν την πολιτισμική παρακαταθήκη του ρωμαϊκού κόσμου και της λατινικής γλώσσας και λογοτεχνίας στη σύγχρονη ευρωπαϊκή πραγματικότητα.
- Διαμορφώνουν θετική στάση απέναντι στις αξίες που συνιστούν το ανθρωπιστικό ιδεώδες.
- Αναπτύσσουν γνωστικές και μεταγνωστικές δεξιότητες κατά τη διεργασία επαφής με τον κόσμο της Ρώμης.

Οι μαθητές/-ήτριες στο επίπεδο ανάπτυξης *δεξιοτήτων* χρειάζεται να:

- Καλλιεργούν δεξιότητες γλωσσικού, κριτικού, πολιτισμικού, οπτικοακουστικού, ψηφιακού και κοινωνικού γραμματισμού.
- Αναπτύσσουν γνωστικές και μεταγνωστικές δεξιότητες κατά τη διεργασία επαφής με τη λατινική γλώσσα και γραμματεία και με τον ρωμαϊκό κόσμο.
- Διαθέτουν τη δεξιότητα της αξιοποίησης των γνώσεών τους, ώστε η πρότερη γνώση να οδηγεί σε παραγωγή νέας γνώσης, βάσει των αρχών του εποικοδομισμού.

Οι μαθητές/-ήτριες στο επίπεδο διαμόρφωσης ή/και αναμόρφωσης *στάσεων* χρειάζεται να:

- Διαμορφώσουν θετική στάση απέναντι στις αξίες που συνιστούν το ανθρωπιστικό ιδεώδες.
- Επανεκτιμήσουν την πολιτισμική παρακαταθήκη της λατινικής γλώσσας/γραμματείας στη σύγχρονη ευρωπαϊκή πραγματικότητα.
- Αναμορφώσουν τη στάση της υποτίμησης του ρωμαϊκού πολιτισμού ως μιας «απομίμησης» του αρχαιοελληνικού.

3. Γενικοί στόχοι: Γ' Λυκείου

Σύμφωνα με την ταξινόμια διδακτικών στόχων του Bloom, οι μαθητές/-ήτριες στο επίπεδο πρόσληψης γνώσεων χρειάζεται να:

- Αναγνωρίζουν και τεκμηριώνουν την ωφελιμότητα που απορρέει από την επαφή με τη λατινική γλώσσα.
- Γνωρίζουν ένα βασικό λατινικό λεξιλόγιο.
- Γνωρίζουν βασικά στοιχεία της μορφολογίας της Λατινικής.
- Γνωρίζουν βασικά στοιχεία της σύνταξης της Λατινικής.
- Αντιλαμβάνονται τα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα με τη συνδρομή της αναγωγής σε αντίστοιχα φαινόμενα άλλης οικείας σε αυτούς/-ές γλώσσας (Νέας ή Αρχαίας Ελληνικής, κάποιας σύγχρονης ευρωπαϊκής γλώσσας που διδάσκεται στο σχολείο), ώστε να αξιοποιείται το γνωστικό υπόβαθρο που διαθέτουν στις γλώσσες αυτές, καθώς και οι πιθανές συγγένειες ή σχέσεις μεταξύ των γλωσσών αυτών.
- Κατανοούν, να αποδίδουν στη Νέα Ελληνική και να ερμηνεύουν λατινικά κείμενα, με τη βοήθεια λεξιλογίου.
- Αντιλαμβάνονται σε στοιχειώδες επίπεδο βασικές εκφραστικές παραμέτρους της λατινικής γλώσσας.
- Κατανοούν λατινικούς όρους, έννοιες και εκφράσεις ή αποφθέγματα που χρησιμοποιούνται συχνά στον έντυπο και ηλεκτρονικό λόγο στις μέρες μας και να αναγνωρίζουν λέξεις της Λατινικής που ως γλωσσικά δάνεια έχουν ενσωματωθεί στο λεξιλόγιο της Νέας Ελληνικής.
- Αναγνωρίζουν την αξία της λατινικής γραμματείας και την επίδραση που άσκησε στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια λογοτεχνία.
- Γνωρίζουν, αξιοποιώντας διαθεματικά τις πληροφορίες που περιέχονται στο εκάστοτε σχολικό εγχειρίδιο, πολύ βασικά γνωρίσματα της ρωμαϊκής λογοτεχνίας και της ιστορίας της (περιοδολόγηση, γραμματειακά είδη, αντιπροσωπευτικά έργα, σημαντικότερους εκπροσώπους ανά είδος και περίοδο κ.λπ.).
- Διαμορφώνουν μια γενική και στοιχειώδη εικόνα για το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο γεννήθηκε και αναπτύχθηκε η λατινική γλώσσα και λογοτεχνία.
- Γνωρίζουν στοιχειωδώς κάποιες βασικές πτυχές του δημόσιου και ιδιωτικού βίου και γενικότερα του κόσμου της αρχαίας Ρώμης.

Οι μαθητές/-ήτριες στο επίπεδο ανάπτυξης δεξιοτήτων χρειάζεται να:

- Κατανοούν και να ενσωματώνουν λειτουργικά στον λόγο τους φράσεις της Λατινικής που χρησιμοποιούνται στη Νέα Ελληνική (γλωσσικός γραμματισμός).
- Εξοικειώνονται με βασικές παραμέτρους της λατινικής γραμματείας και του πολιτισμού της Ρώμης, μέσα από τη διακειμενική μελέτη παράλληλων κειμένων σχετικών με τη θεματική του λατινικού κειμένου κάθε ενότητας. Τα παράλληλα κείμενα μπορεί να ανήκουν στο ίδιο ή σε διαφορετικό είδος, στην ίδια ή σε διαφορετική περίοδο από το λατινικό κείμενο της ενότητας. Εφόσον προέρχονται από τη λατινική, την αρχαιοελληνική ή κάποια ξένη λογοτεχνία, τα κείμενα αυτά θα παρατίθενται σε νεοελληνική απόδοση (κριτικός γλωσσικός γραμματισμός).
- Αναπτύσσουν μεταγνωστική δεξιότητα ως απόρροια της εξοικείωσης με απλούς ή πιο σύνθετους μορφοσυντακτικούς μετασχηματισμούς της Λατινικής (κριτικός γλωσσικός γραμματισμός).

- Αναπτύσσουν την κριτική τους σκέψη μέσα από την επικαιροποιημένη παιδαγωγικοδιδασκασιακή προσέγγιση της λατινικής γλώσσας/γραμματείας και του ρωμαϊκού πολιτισμού (κριτικός γραμματισμός).
- Οδηγούνται, μέσα από την ενίσχυση νοητικών και κριτικών δεξιοτήτων, σε αποφάσεις που στηρίζονται στη λογική, τη μελέτη πιστοποιημένης γνώσης και σε έγκυρες και διασταυρωμένες θέσεις (κριτικός λειτουργικός γραμματισμός).
- Καλλιεργούν την ικανότητα πρόσληψης των ιδεών και αξιών ενός κειμένου της λατινικής γραμματείας και να επιτυγχάνουν τη λειτουργική σύγκρισή τους με τις αξίες της σύγχρονης εποχής (πολιτισμικός γραμματισμός).
- Αναπτύσσουν τη δεξιότητα προσπέλασης και εμπέδωσης στοιχείων της λατινικής γλώσσας/γραμματείας και ρωμαϊκού πολιτισμού, μέσω ακουστικών, οπτικών ή πολυτροπικών αρχείων (οπτικο-ακουστικός γραμματισμός).
- Καλλιεργούν ψηφιακές δεξιότητες που παρέχει η ανάπτυξη των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) μέσω της αναζήτησης και λειτουργικής διαχείρισης της –ρωμαιογνωστικού περιεχομένου– ψηφιακής γνώσης.
- Καλλιεργούν δεξιότητες συνεργατικής παραγωγής πολυτροπικών κειμένων για την εστιασμένη ανάδειξη συγκεκριμένων πτυχών της λατινικής γλώσσας/γραμματείας και ρωμαϊκού πολιτισμού (ψηφιακός γραμματισμός).
- Ενδυναμώνουν τη δεξιότητα ανάληψης πρωτοβουλίας και της αυτενέργειας, καθώς και της ενίσχυσης των διαπροσωπικών σχέσεων με τους/τις συμμαθητές -ήτριές τους μέσω της συμμετοχής τους σε ομαδοσυνεργατικές εκπαιδευτικές δράσεις, πραγματώνοντας βασικές αρχές του κοινωνικού εποικοδομισμού (κοινωνικός γραμματισμός).
- Αναγνωρίζουν και υιοθετούν αξίες και αρχές που θα συμβάλουν στην προετοιμασία τους ως υπεύθυνων ενεργών πολιτών (κοινωνικοπολιτικός γραμματισμός).

Οι μαθητές/-ήτριες στο επίπεδο διαμόρφωσης ή/και αναμόρφωσης στάσεων χρειάζεται να:

- Υποστηρίζουν τεκμηριωμένα την προστιθέμενη πνευματική αξία του μορφωτικού-ανθρωπιστικού και ευρύτερα αρχαιογνωστικού χαρακτήρα των έργων της λατινικής γραμματείας.
- Διερωτώνται/προβληματίζονται για τον ρόλο που διαδραμάτισε ο ρωμαϊκός πολιτισμός στη διάσωση και ανάδειξη της ελληνικής πνευματικής και πολιτισμικής παραγωγής, καθώς και στη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

A3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ – ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ/ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

Στο νέο Π.Σ. το μάθημα των Λατινικών διατηρεί τον γλωσσικό του χαρακτήρα, ωστόσο η ρωμαιογνωσία/ρωμαιομάθεια αποτελεί βασικό και αναπόσπαστο κομμάτι της διδασκαλίας, καθώς μέσω της γλώσσας οι μαθητές/-ήτριες αρχικά θα γνωρίσουν και στη συνέχεια θα προχωρήσουν σε μια πιο ουσιαστική επαφή με τον κόσμο και τον πολιτισμό της Ρώμης. Η εκμάθηση της Λατινικής συμπληρώνεται από τη συστηματική μελέτη αρχαιογνωστικού υλικού σχετικά με τη γλώσσα, την κοινωνία, την τέχνη, την ιδεολογία της αρχαίας Ρώμης με στόχο την (επαν)αξιολόγηση από πλευράς των μαθητών της καταλυτικής συνεισφοράς του ρωμαϊκού πολιτισμού στη συγκρότηση του ευρωπαϊκού πολιτισμού αλλά και της νεοελληνικής πολιτιστικής ιδιοπροσωπίας. Γι' αυτό, το αντικείμενο του μαθήματος οργανώθηκε σε Θεματικά πεδία και επιμέρους Θεματικές στο πλαίσιο των οποίων οι μαθη-

τές/-ήτριες δεν μελετούν μόνο τα διάφορα γραμματικο-συντακτικά φαινόμενα της Λατινικής, αλλά ταυτόχρονα γνωρίζουν ποικίλες πτυχές της ζωής στην αρχαία Ρώμη.

Το περιεχόμενο του μαθήματος των Λατινικών (τόσο στη Β΄ όσο και στη Γ΄ Λυκείου) διαρθρώνεται σε **δύο** κύρια Θεματικά Πεδία:

- α) Το **Θεματικό Πεδίο 1: Λατινική γλώσσα**, το οποίο επικεντρώνεται στη γλωσσική διδασκαλία, και
- β) Το **Θεματικό Πεδίο 2: Ρωμαϊκός κόσμος**, το οποίο αφορά τη γνωριμία/εξοικείωση των μαθητών/-τριών με στοιχεία του ρωμαϊκού πολιτισμού και πτυχών της κοινωνίας και της καθημερινής ζωής στην αρχαία Ρώμη.

Το **Θεματικό Πεδίο 1** περιέχει τη συνολική αλλά και αναλυτική ταυτόχρονα παρουσίαση των βασικών χαρακτηριστικών της λατινικής γλώσσας, όπως προφορά (φωνητική), λεξιλόγιο και γραμματικο-συντακτικές δομές (μορφολογία και σύνταξη), ενώ ταυτόχρονα εξετάζονται στοιχεία ετυμολογίας, ιδιαίτερα αυτά που φωτίζουν εμφανείς συνδέσεις της Λατινικής με την Αρχαία Ελληνική αλλά και άλλες σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες. Έτσι, οι **επιμέρους θεματικές ενότητες** του συγκεκριμένου πεδίου διαμορφώνονται ως εξής:

- α) Γλωσσική επεξεργασία, κατανόηση και απόδοση λατινικού κειμένου στη Νέα Ελληνική,
- β) Βασικά στοιχεία φωνητικής,
- γ) Βασικά στοιχεία μορφολογίας,
- δ) Βασικά στοιχεία σύνταξης,
- ε) Βασικό λεξιλόγιο, ετυμολογία και στερεότυπες λατινικές φράσεις.

Το **Θεματικό Πεδίο 2: Ρωμαϊκός κόσμος** αφορά την όσο το δυνατό πιο πλήρη, με επιστημονικά έγκυρο και παιδαγωγικά εύληπτο τρόπο, γνωριμία/εξοικείωση των μαθητών/-τριών με ποικίλες εκφάνσεις και όψεις του ρωμαϊκού πολιτισμού και της ρωμαϊκής κοινωνίας και ιστορίας στη διαχρονία. Οι προτεινόμενες περιοχές αρχαιολογικού ενδιαφέροντος προσφέρουν δυνατότητα για πολλαπλές συνδέσεις όχι μόνο με την ελληνική αρχαιότητα αλλά και με το παρόν και με τη σύγχρονη (πολιτική, κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική) πραγματικότητα. Οι **επιμέρους θεματικές ενότητες** οργανώνονται ως εξής:

- α) Γλώσσα και γραμματεία των Ρωμαίων,
- β) Θέματα ρωμαϊκού πολιτισμού,
- γ) Ρωμαϊκή κοινωνία,
- δ) Θέματα ρωμαϊκής ιστορίας,
- ε) Ελλάδα, Ρώμη, Ευρώπη: από το παρελθόν στο παρόν.

Τα δύο παραπάνω **Θεματικά Πεδία (Λατινική γλώσσα και Ρωμαϊκός κόσμος)** λειτουργούν συμπληρωματικά μεταξύ τους και αναμένεται να θεραπεύονται από τα διδασκόμενα σε κάθε διδακτική ενότητα κείμενα, τα οποία, πέρα από τη γλωσσική επεξεργασία, προτείνεται να υποστηρίζουν την εξοικείωση με επιλεγμένη αρχαιολογική θεματική. Γίνεται αντιληπτό ότι η μελέτη της γλώσσας συνδυάζεται με την εξέταση των ιστορικοκοινωνικών και πολιτισμικών συμφραζομένων εντός των οποίων η Λατινική γεννήθηκε και αναπτύχθηκε, καθώς συνεξετάζονται γλώσσα, στοιχεία πολιτισμού και πτυχές των απηγήσεών τους στην αρχαιότητα και στην πολιτισμική παράδοση της Ελλάδας και της Ευρώπης.

Ενδεικτικά επιμέρους θέματα που μπορούν να περιλαμβάνονται ανά θεματική είναι τα παρακάτω:

Βασικά στοιχεία φωνητικής της Λατινικής

- Τα γράμματα και οι φθόγγοι.
- Βασικοί κανόνες προφοράς.

Βασικά στοιχεία μορφολογίας

- Τυπολογία όλων των κλίσεων ουσιαστικών και επιθέτων, ιδιομορφίες–εξαιρέσεις.
- Οριστική όλων των χρόνων στην Ενεργητική Φωνή των ρημάτων και των τεσσάρων συζυγιών (και των ρημάτων της 3ης συζυγίας σε -ιο), του βοηθητικού sum, των «ανώμαλων» και των ελλειπτικών ρημάτων.
- Μετοχές στην Ενεργητική Φωνή.
- Απαρέμφατα ενεστώτα, μέλλοντα και παρακειμένου στην Ενεργητική Φωνή των ρημάτων όλων των συζυγιών (και των ρημάτων της 3ης συζυγίας σε -ιο), του βοηθητικού sum, των «ανώμαλων» και των ελλειπτικών ρημάτων.
- Τυπολογία των προσωπικών, κτητικών, δεικτικών, οριστικών, αναφορικών, αόριστων, ερωτηματικών αντωνυμιών.
- Τα αντωνυμικά επίθετα.
- Ερωτηματικά και αναφορικά επιρρήματα.
- Οριστική όλων των χρόνων στην Παθητική Φωνή των ρημάτων όλων των συζυγιών (και των ρημάτων της 3ης συζυγίας σε -ιο).
- Υποτακτική όλων των χρόνων και στις δύο φωνές των ρημάτων όλων των συζυγιών (και των ρημάτων της 3ης συζυγίας σε -ιο).
- Προστακτική όλων των χρόνων και στις δύο φωνές των ρημάτων όλων των συζυγιών (και των ρημάτων της 3ης συζυγίας σε -ιο).
- Υποτακτική και προστακτική όλων των χρόνων του βοηθητικού sum, των «ανώμαλων» και των ελλειπτικών ρημάτων.
- Τα απαρέμφατα στην Παθητική Φωνή των ρημάτων όλων των συζυγιών (και των ρημάτων της 3ης συζυγίας σε -ιο).
- Η τυπολογία των «ανώμαλων» και των ελλειπτικών ρημάτων συνολικά.
- Μετοχή στην Παθητική Φωνή.
- Σουπίνο.
- Γερούνδιο.
- Γερονδιακό.
- Αποθετικά και ημιαποθετικά ρήματα.
- Παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων.
- Αριθμητικά.
- Επιρρήματα, προθέσεις

Βασικά στοιχεία σύνταξης

- Η σύνταξη του απαρεμφάτου.
- Η δήλωση του τόπου.
- Αυτοπάθεια.
- Αλληλοπάθεια.
- Οι χρήσεις των πτώσεων.
- Η παθητική σύνταξη.

- Η χρήση της μετοχής.
- Η εκφορά της σύγκρισης.
- Η χρήση της προστακτικής, η εκφορά της απαγόρευσης.
- Η χρήση της υποτακτικής στις κύριες προτάσεις.
- Ευθείες ερωτήσεις.
- Ακολουθία των χρόνων στην υποτακτική με εξάρτηση από ρήματα αρκτικού χρόνου.
- Ακολουθία των χρόνων στην υποτακτική με εξάρτηση από ρήματα ιστορικού χρόνου.
- Δευτερεύουσες προτάσεις: αιτιολογικές, χρονικές, τελικές, βουλητικές, ενδοιαστικές, συμπερασματικές, υποθετικές, εναντιωματικές, παραχωρητικές, αναφορικές, παραβολικές, πλάγιες ερωτήσεις.
- Η εκφορά της αιτίας, του χρόνου και άλλων επιρρηματικών εννοιών.
- Πλάγιος λόγος.
- Χρήση του σουπίνου, του γερονδίου και του γερονδιακού.
- Η εκφορά του σκοπού.

Βασικό λεξιλόγιο, ετυμολογία και στερεότυπες λατινικές φράσεις

Γλώσσα και Γραμματεία των Ρωμαίων. Ενδεικτικά:

- Η λατινική γλώσσα. Προέλευση και επιδράσεις.
- Εισαγωγή σε βασικά γραμματειακά είδη και εκπροσώπους της λατινικής λογοτεχνίας.

Ρωμαϊκή κοινωνία. Ενδεικτικά:

- Η διάρθρωση της ρωμαϊκής κοινωνίας
- Η ρωμαϊκή οικογένεια
- Καθημερινή ζωή στη Ρώμη
- Πολιτική και πολιτειακή σκέψη και οργάνωση στη Ρώμη

Θέματα ρωμαϊκής ιστορίας. Ενδεικτικά:

- Ο ιδρυτικός μύθος της Ρώμης
- Από τη Βασιλεία στη Res Publica
- Imperium Romanum: από τον Αύγουστο μέχρι την πτώση της Ρώμης (476 μ.Χ.)

Θέματα ρωμαϊκού πολιτισμού. Ενδεικτικά:

- Ρώμη και πολυπολιτισμικότητα
- Ρωμαϊκό δίκαιο
- Θρησκεία, λατρεία και μαγεία στη Ρώμη
- Μυθολογία και τέχνη στη Ρώμη
- Φιλοσοφία, επιστήμες και τεχνολογία στη Ρώμη

Ελλάδα, Ρώμη, Ευρώπη: από το παρελθόν στο παρόν. Ενδεικτικά:

- Η πρόσληψη της Αρχαίας Ρώμης από την Αναγέννηση μέχρι σήμερα
- Ρωμαίοι και Έλληνες
- Ρώμη και Χριστιανισμός

Εντελώς ενδεικτικά, η διδασκαλία προτείνεται να υποστηρίζεται από *Λατινικό κείμενο (ή επιλογή από μικρότερα κείμενα) διασκευασμένο ή εξυπαρχής συντεθειμένο* για τη διδασκαλία των γραμματικο-συντακτικών φαινομένων αλλά και για την εισαγωγή των μαθητών/-τριών στη ρωμαιογνωστική

πτυχή της ενότητας. Το λατινικό κείμενο ασφαλώς αναμένεται να υποστηρίξει την παρουσίαση γλωσσικών φαινομένων και την εξοικείωση των μαθητών/-τριών με στοιχεία της μορφολογίας και της δομής της λατινικής γλώσσας. Ωστόσο, η παράλληλη νοηματική επεξεργασία του κειμένου θα πρέπει να δίνει αφορμή και για μια πρώτη γνωριμία με την ευρύτερη αρχαιονγνωστική θεματική της εκάστοτε ενότητας. Επίσης, τη διδασκαλία συμπληρώνει *Παράλληλο κείμενο από την κλασική λογοτεχνία σε μετάφραση (με ή χωρίς το πρωτότυπο) ή κείμενο από τη νεοελληνική ή την παγκόσμια λογοτεχνία (σε μετάφραση)* αποκλειστικά για τη γνωριμία με τον ρωμαϊκό κόσμο. Μέσα από τη διακειμενική προσέγγιση οι μαθητές/-ήτριες θα εξοικειωθούν με βασικές παραμέτρους της λατινικής γραμματείας και του πολιτισμού της Ρώμης και της επίδρασής τους στον παγκόσμιο πολιτισμό (βλ. Φυσιονγνωμία του γνωστικού αντικειμένου, Στόχοι και Αξιολόγηση).

Σύμφωνα με τη λογική που διέπει τα ευρύτερα Θεματικά Πεδία και τις επιμέρους Θεματικές Ενότητες, η λεπτομερής διάρθρωσή τους στη συνέχεια είναι ανάγκη να διαμορφωθεί με τρόπο ώστε:

- να παρουσιάζονται διαβαθμισμένα ως προς τη δυσκολία κατανόησης και με όσο το δυνατό πιο πλήρη, επιστημονικά έγκυρο και παιδαγωγικά εύληπτο τρόπο οι ποικίλες εκφάνσεις και όψεις του ρωμαϊκού πολιτισμού στη διαχρονία (από την ίδρυση της Ρώμης μέχρι και την Ύστερη Αρχαιότητα),
- οι περιοχές αρχαιονγνωστικού ενδιαφέροντος που εξετάζονται να παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τους/τις μαθητές/-ήτριες προσφέροντας δυνατότητα για πολλαπλές διασυνδέσεις με το παρόν και τη σύγχρονη (πολιτική, κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική) πραγματικότητα,
- οι μαθητές/-ήτριες να μελετήσουν βασικά χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής λογοτεχνίας και της ιστορίας της (βασική περιοδολόγηση, γραμματειακά είδη, αντιπροσωπευτικά είδη/έργα και συγγραφείς), να συνειδητοποιήσουν ενδεχόμενες σχέσεις με τα αντίστοιχα είδη/έργα της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας και να αναγνωρίσουν την αξία και συμβολή της λατινικής στην παγκόσμια λογοτεχνία,
- το προς πραγμάτευση υλικό να προ(σ)καλεί σε σύνδεση με την ελληνική αρχαιότητα, ώστε οι μαθητές/-ήτριες μέσω αυτής της στενής συνάφειας να συνειδητοποιήσουν την αξία του ρωμαϊκού πολιτισμού ως αναπόσπαστου μέρους του κλασικού πολιτισμού και να αναμορφώσουν τη στάση της υποτίμησης του ρωμαϊκού πολιτισμού ως μιας «απομίμησης» του αρχαιοελληνικού,
- οι μαθητές/-ήτριες να γνωρίσουν την επίδραση του ρωμαϊκού πολιτισμού στον βυζαντινό πολιτισμό και, μέσω του Βυζαντίου, στην πολιτισμική παράδοση της νεότερης Ελλάδας,
- στη διδασκαλία να προωθείται η διαθεματική και διεπιστημονική προσέγγιση μέσω της διασύνδεσης με άλλα γνωστικά αντικείμενα, όπως Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Νέα Ελληνική Γλώσσα, Νέα Ελληνική Λογοτεχνία, Φιλοσοφία, Ιστορία, Κοινωνιολογία, Ξένες Γλώσσες,
- να δίνεται η δυνατότητα στους/στις μαθητές/-ήτριες για ανάπτυξη δεξιοτήτων με σκοπό την επίτευξη των πολλαπλών γραμματισμών (γλωσσικού, κριτικού, πολιτισμικού, οπτικοακουστικού, ψηφιακού και κοινωνικού) στους οποίους αποβλέπει το νέο Π.Σ. (βλ. Σκοποί και στόχοι διδασκαλίας γνωστικού αντικειμένου).

Για τη διδασκαλία της μορφολογίας και της σύνταξης προτείνεται:

- Κατάλληλη ομαδοποίηση, ώστε να αποφευχθεί η πολυδιάσπαση και έτσι να διευκολυνθεί σημαντικά η κατανόηση των φαινομένων από τους/τις μαθητές/-ήτριες, καθώς και η αναζήτησή τους.
- Διαβαθμισμένη παρουσίαση των φαινομένων (από τα απλά στα σύνθετα), ώστε να διευκολυνθεί η ανάπτυξη μεταγνωστικής δεξιότητας των μαθητών/-τριών ως απόρροια της εξοικείωσης με μορφοσυντακτικούς μετασχηματισμούς της λατινικής γλώσσας.

- Μέσω του συσχετισμού με αντίστοιχα φαινόμενα της αρχαίας ελληνικής γλώσσας οι μαθητές/-ήτριες να είναι σε θέση να συνειδητοποιήσουν τη βαθύτερη σχέση της Λατινικής με την Αρχαία Ελληνική και να μπορούν να διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές.
- Μέσω της έμφασης στην ετυμολογία οι μαθητές/-ήτριες να αντιληφθούν τις γλωσσικές επιδράσεις της Λατινικής στις γλώσσες των λαών της Ευρώπης και να είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τη σύνδεση του λατινικού λεξιλογίου με εκείνο των σύγχρονων ευρωπαϊκών γλωσσών, ιδιαίτερα εκείνων που διδάσκονται στο σχολείο.

A4. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

1. Ανάγκες, δυνατότητες και ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών, ηλικιακά χαρακτηριστικά συναρτήσει του κοινωνικού περιβάλλοντος

Σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο κοινωνικοπολιτισμικό διεθνές περιβάλλον είναι αναμενόμενο να διαφοροποιούνται οι ανάγκες των μαθητών/-τριών ως προς τη γενικότερη συγκρότησή τους, την ανάπτυξη διευρυμένων δεξιοτήτων και την πρόσκτηση γνώσεων. Οι μαθητές/-ήτριες Λυκείου –με βάση το στάδιο των τυπικών λογικών πράξεων (Piaget)– καθώς βρίσκονται στο υψηλότερο επίπεδο ανάπτυξης της αφαιρετικής σκέψης και του υποθετικού συλλογισμού, είναι δεδομένο ότι από μαθησιακή άποψη διαθέτουν υψηλές δυνατότητες. Μάλιστα, με δεδομένο ότι το ευρύτερο κοινωνικοπολιτισμικό και ψηφιακό περιβάλλον τους παρέχει πολλαπλές παραστάσεις, πηγές γνώσεων και ερεθίσματα για διερεύνηση και προσωπική εξέλιξη, είναι αναγκαίο η επικαιροποιημένη παιδαγωγικοδιδασκαλία του μαθήματος των Λατινικών να ανταποκρίνεται στην ευρύτερη ανθρωπιστική καλλιέργεια, διαπολιτισμική επάρκεια, διεύρυνση οριζόντων, καλλιέργεια διερευνητικής, αφαιρετικής, στοχαστικής, κριτικής και συνθετικής σκέψης, αξιοποίηση των πολυγραμματισμών, ενάσκηση της δημιουργικότητας και εμπέδωση της ενεργού πολιτιότητας.

2. Θεωρίες μάθησης

Αναμφίβολα, ο όλος διδακτικός προσανατολισμός του μαθήματος των Λατινικών χρειάζεται να αξιοποιεί βασικές παραμέτρους της διερευνητικής/ανακαλυπτικής μάθησης (*discovery learning - Bruner*), τις αρχές του γνωστικού εποικοδομισμού (*cognitive constructivism - Piaget*) και κοινωνικού εποικοδομισμού (*social constructivism - Vygotsky*), τη ζώνη της επικείμενης ανάπτυξης (*zone of proximal development - Vygotsky*), συνδυαστικά προς τις ανθρωπιστικές προσωποκεντρικές προσεγγίσεις (*personal-centered theory - Rogers*). Στο πλαίσιο αυτό, ο/η φιλόλογος χρειάζεται να αναθέτει κατάλληλες ασκήσεις/δραστηριότητες στους/στις μαθητές/-ήτριες, προκειμένου να αναζητούν, να ερευνούν και να ανακαλύπτουν στοιχεία που οδηγούν στη συγκρότηση της γνωστικής τους σκευής (Bruner). Παράλληλα, ο χαρακτήρας της διδασκαλίας χρειάζεται να είναι εποικοδομιστικός, να επιχειρεί δηλαδή να αξιοποιεί τις γνώσεις που οι εκπαιδευόμενοι έχουν ήδη και να θεμελιώνει τις νέες πάνω σε αυτές (Piaget). Μάλιστα, είναι πολύ σημαντικό η όλη αυτή εποικοδομιστική εκπαιδευτική διεργασία να πραγματοποιείται εντός της ομάδας, με ανάθεση, ανά διαστήματα, ομαδικών δραστηριοτήτων, προκειμένου η γνώση να προκύπτει από τη μαθησιακή αλληλεπίδραση των εκπαιδευομένων και να συν-οικοδομείται ομαδοσυνεργατικά (Vygotsky).

Οι ανθρωπιστικές διδακτικές προσεγγίσεις προωθούν τον μαθητοκεντρικό προσανατολισμό. Ο/Η εκπαιδευτικός λειτουργεί κυρίως ως ενορχηστρωτής της όλης μαθησιακής διαδικασίας, έχει διευκολυντικό και υποστηρικτικό ρόλο, καθοδηγεί τους/τις μαθητές/-τριες και παρέχει βοήθεια όπου πραγ-

ματικά χρειάζονται. Σε επίπεδο θεωριών μάθησης πρόκειται για έναν λειτουργικό συνδυασμό της προσωποκεντρικής θεώρησης του Rogers και της ζώνης της επικείμενης ανάπτυξης (Vygotsky). Ασφαλώς, η διαδικασία υποστήριξης δεν είναι μονόπλευρη εκ μέρους του εκπαιδευτικού, καθώς και κάποιοι περισσότερο επαρκείς εκπαιδευόμενοι μπορούν να αναλάβουν συντονιστικό ρόλο εντός της ομάδας. Γενικότερα, ο/η εκπαιδευτικός χρειάζεται σταδιακά να περιορίζει την παρεχόμενη βοήθεια προς τους/τις μαθητές/-ήτριες, προκειμένου να παρέχεται ένα διαρκώς διευρυνόμενο πλαίσιο ανάληψης μεγαλύτερης υπευθυνότητας εκ μέρους τους.

3. Διδακτική μεθοδολογία

Στο πλαίσιο διδασκαλίας του μαθήματος των Λατινικών είναι επωφελές να υιοθετηθούν οι ακόλουθες βασικές παράμετροι διδασκαλίας και μάθησης:

Πρώτη ανάγνωση του κειμένου από τον/την εκπαιδευτικό: Είναι πολύ σημαντικό να δίνεται έμφαση στην πρώτη ανάγνωση του κειμένου, ώστε να είναι εκφραστική και μέσω αυτής να παρουσιάζεται στους/στις μαθητές/-ήτριες ο σωστός τονισμός και προφορά των λέξεων. Άλλωστε, μια εκφραστική πρώτη ανάγνωση εξασφαλίζει την ορθή προσέγγιση της φωνητικής της λατινικής γλώσσας, ενώ παράλληλα προωθείται και από το αρχικό αυτό στάδιο η διαδικασία κατανόησης του κειμένου. Μετά την πρώτη ανάγνωση από τον/τη φιλόλογο προτείνεται η υιοθέτηση της «κατά σύνταξη» ανάγνωσης του κειμένου, σύμφωνα με το πρότυπο της αντίστοιχης διδακτικής προσέγγισης που συστήνεται κατά τη διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών από το πρωτότυπο. Η «κατά σύνταξη» ανάγνωση διευκολύνει τη διαδικασία της αναγνωστικής κατανόησης του κειμένου και προτείνεται να είναι διακοπτόμενη, ώστε να συζητούνται επιμέρους λεπτομέρειες και να διευκολύνεται η διεργασία περαιτέρω εμβάθυνσης στο κείμενο.

Πλουραλισμός μεθόδων διδασκαλίας: Είναι πολύ σημαντικό κατά τη διδασκαλία νέων στοιχείων, με βάση τις αρχές του *εποικοδομισμού*, να γίνεται αφόρμηση από ήδη υπάρχουσες γνώσεις (στα Αρχαία/Νέα Ελληνικά ή σε ξένες γλώσσες που γνωρίζουν ή διδάσκονται οι μαθητές/-ήτριες, π.χ. τα Αγγλικά, εφόσον οι συνθήκες της σχολικής τάξης το επιτρέπουν και το καθιστούν λυσιτελές). Γενικότερα, συνιστάται κατά τη διδασκαλία ο/η εκπαιδευτικός να εναλλάσσει, ως περισσότερο ενεργητικές τεχνικές, τον *διάλογο*, τον *καταιγισμό ιδεών (brainstorming)*, την *πρακτική άσκηση (learning by doing)* για τη διασύνδεση της θεωρίας με την επιδίωξη λειτουργικής εφαρμογής της, την *εργασία σε ομάδες*, το *παιχνίδι ρόλων (role playing)*, την *εννοιολογική χαρτογράφηση (mind mapping)* και την παιδαγωγική αξιοποίηση των Τ.Π.Ε.. Μάλιστα, ενώ είναι δεδομένη η πρόκριση της μαθητοκεντρικής προσέγγισης, προτείνεται, πρωτίστως κατά τη διαδικασία παράδοσης νέων διδακτικών ενοτήτων, να υιοθετείται η τεχνική της *εμπλουτισμένης εισήγησης*. Αξίζει να τονιστεί ότι η συγκεκριμένη τεχνική θεωρείται κατεξοχήν ενεργητική και αποβαίνει ιδιαίτερα αποτελεσματική, αφού περιέχει συμμετοχικές δραστηριότητες και δεν μετατρέπει τους/τις μαθητές/-ήτριες σε παθητικούς δέκτες πληροφοριών, όπως μπορεί να συμβαίνει στην παραδοσιακή δασκαλοκεντρική εισήγηση. Συγκεκριμένα, με βάση την τεχνική της *εμπλουτισμένης εισήγησης* οι μαθητές/-ήτριες αναλαμβάνουν τον ρόλο ενεργητικού ακροατή, μπορούν να ζητούν διευκρινίσεις, να εκφέρουν τις δικές τους εκτιμήσεις και να υποβάλλουν ερωτήσεις. Επιπλέον, η αλληλεπιδραστική αυτή διαδικασία της *εμπλουτισμένης εισήγησης* καθιστά τους/τις μαθητές/-ήτριες ενεργά υποκείμενα της μαθησιακής διαδικασίας, καθώς μπορούν να δίνουν οι ίδιοι/-ες παραδείγματα ή να απαντούν με συντομία σε ερωτήσεις συναφείς με την παρουσιαζόμενη διδακτική ενότητα. Ακόμη, τους δίνεται η δυνατότητα να ασκούνται σε σύνομες εργασίες εμβάθυνσης της νέας γνώσης και να οδηγούνται στην πληρέστερη εμπέδωσή της. Γενικότερα, είναι ιδιαίτερος επωφελές να υιοθετούνται κατά τη διδασκαλία οι αρχές της *επικαιρό-*

τητας και βιωματικότητας, ακόμη και ως προς το αμιγώς γλωσσικό περιεχόμενο του μαθήματος. Πιο συγκεκριμένα, η ευρύτερη εποικοδομιστική διδακτική προσέγγιση μπορεί να επιχειρήσει να ανιχνεύσει όχι μόνο τη συνάφεια των λατινικών γλωσσικών φαινομένων με αυτά άλλων οικείων γλωσσών, αλλά επιπλέον τη σχέση των ιδεών, εκτιμήσεων, ενεργειών, συναισθημάτων και σκέψεων των προσώπων που περιλαμβάνονται στα εξεταζόμενα κείμενα με όσα ήδη γνωρίζουν ή βιώνουν οι μαθητές/-τριες. Συνεπώς, με αφόρμηση γλωσσικές, αισθητικές, πολιτισμικές ή άλλες πτυχές του εξεταζόμενου κειμένου και έπειτα από σύντομο διάλογο μεταξύ διδασκόντων/-ουσών και μαθητών/-τριών, μπορεί να (επ)οικοδομηθεί η νέα γνώση. Αυτό είναι δυνατόν να επιδιωχθεί με αξιοποίηση ποικίλων εποπτικών μέσων (σημειώσεων, απλού ή διαδραστικού πίνακα, χάρτη) και ασφαλώς με την υιοθέτηση των αρχών της ευκρίνειας, της λακωνικότητας και της κατάλληλης προσαρμογής όσων διδάσκονται στο επίπεδο και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών.

Επιπρόσθετα, κειμενογλωσσολογικά και παιδαγωγικοδιδασκτικά, για τη διδασκαλία των κλασικών γλωσσών προκρίνεται γενικότερα η κειμενοκεντρική μέθοδος διδασκαλίας: θα μπορούσε να προηγηθεί η παρατήρηση ενός φαινομένου μέσα στο κείμενο και στη συνέχεια να πραγματοποιείται εξαγωγή συμπερασμάτων για τη συνολική εικόνα του φαινομένου. Ωστόσο, καθώς πρόκειται για την πρώτη επαφή που έχουν οι μαθητές/-ήτριες με τη Λατινική, στην αρχή, τουλάχιστον, μέχρι να εξοικειωθούν με τη γλώσσα οι μαθητές/-ήτριες, θα μπορούσε κατά την κρίση του/της διδάσκοντος/-ουσας να προηγηθεί κατά κάποιο τρόπο η γλωσσική εξομάλυνση των κειμένων και να έπεται η νοηματική προσέγγιση. Με άλλα λόγια, θα μπορούσε, κατά περίπτωση και εφόσον κρίνεται λυσιτελέστερο, να προηγηθεί η θεωρητική παρουσίαση ενός γλωσσικού φαινομένου, για παράδειγμα η τυπολογία μιας κλίσης συνολικά, και να έπεται η παρατήρησή του μέσα στο κείμενο. Σε κάθε βήμα μπορεί να αξιοποιείται ως αφετηρία, αν προσφέρεται, αντίστοιχο φαινόμενο της Αρχαίας ή της Νέας Ελληνικής. Βέβαια, χρειάζεται να τονιστεί ότι σε καμία περίπτωση η γλωσσική διδασκαλία δεν πρέπει να προσλάβει στενά κανονιστικό και περιοριστικά ρυθμιστικό χαρακτήρα. Η παράθεση πινάκων και κανόνων είναι θεμιτή μόνο στο μέτρο που η αξιοποίησή τους είναι παιδαγωγικά γόνιμη, η εκμάθησή τους δεν αποτελεί αυτοσκοπό, δεν λειτουργεί καταναγκαστικά και δεν προσανατολίζει τη μαθησιακή διαδικασία σε παλαιού τύπου απομνημονευτικές πρακτικές. Ιδιαίτερα κατά την ερμηνεία των συντακτικών φαινομένων είναι ανάγκη να αποφεύγεται η απομνημόνευση μακρών «έτοιμων» αιτιολογήσεων, που αποπνέουν ανώφελο σχολαστικισμό και αντανakλούν την εξεταστική ασφάλεια περισσότερο παρά απεικονίζουν ουσιαστική εξοικείωση των μαθητών/-τριών με το αντικείμενο. Ο/Η φιλόλογος μπορεί να ξεκινά τη διδασκαλία του/της από μικρές περιόδους λόγου, να προχωρεί στην επεξεργασία τους και σε απόπειρες νοηματικής ή μεταφραστικής απόδοσης, αξιοποιώντας, όπου είναι δυνατόν, την προϋπάρχουσα γνώση των μαθητών/-τριών. Καθώς η γνώση της Λατινικής θα ενισχύεται σταδιακά, στο πλαίσιο της κειμενοκεντρικής προσέγγισης, θα είναι όλο και πιο εφικτή και πράγματι επωφελής η επεξεργασία και μεγαλύτερων τμημάτων κειμένου. Μάλιστα, καθώς η απόδοση των λατινικών κειμένων στη Νέα Ελληνική αποτελεί καθεαυτή εξόχως γόνιμη διαδικασία, είναι ανάγκη να υπάρχει μέριμνα οι μαθητές/-ήτριες να λαμβάνουν υπόψη τα μορφολογικά και δομικά χαρακτηριστικά της γλώσσας-αφετηρίας, αλλά τούτο να μην αποβαίνει σε βάρος της ποιότητας του νεοελληνικού κειμένου-άφιξης: να παράγουν δηλαδή στη νεοελληνική γλώσσα κείμενο καλά επεξεργασμένο από εκφραστική και γλωσσική άποψη, που να μην καταλήγει ακατάληπτο για χάρη μιας φαινομενικά «πιστής» απόδοσης.

Παράλληλα, είναι απαραίτητο να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη *διαθεματικότητα*, τη σύνδεση των Λατινικών με άλλα μαθήματα και γνωστικά αντικείμενα. Σημαντικό κρίνεται η διδασκαλία των κειμένων να είναι ενταγμένη στο χωροχρονικό πλαίσιο συγγραφής τους, με κατάλληλη αξιοποίηση της

γραμματολογικής εισαγωγής του βιβλίου, παράλληλων κειμένων, πηγών, ψηφιακών μέσων και βιβλίων αναφοράς (γραμματικής-συντακτικού, λεξικού, γραμματολογικών ή αρχαιογνωστικών βοηθημάτων που προτείνονται, βλ. παρακάτω *Βιβλιογραφία - Δικτυογραφία*). Επίσης, παράλληλα με το εκπαιδευτικό υλικό που τίθεται στη διάθεση εκπαιδευτών και εκπαιδευόμενων, είναι αναγκαία η αξιοποίηση περαιτέρω εποπτικού υλικού και ασκήσεων που μπορεί να σχεδιάσει ο/η ίδιος/ίδια φιλόλογος, προκειμένου η διδασκαλία να αποκτά ποικιλία ανάλογα με τις συνθήκες, τις δυνατότητες και τις ιδιαιτερότητες της σχολικής τάξης, και να υποστηρίζεται πολυεπίπεδα.

Επιπρόσθετα, επισημαίνεται ότι απώτερη στόχευση της διδασκαλίας των Λατινικών δεν είναι μόνο η ενίσχυση της γλωσσικής καλλιέργειας των εκπαιδευόμενων, αλλά και η πρόσκτηση ενός επαρκούς επιπέδου πολιτισμικής και αξιακής ενημερότητας. Μεταξύ των επιμέρους διδακτικών στόχων περιλαμβάνεται η καλλιέργεια του αισθητικού κριτηρίου των μαθητών/-τριών και η ανάπτυξη ενός ευρέος φάσματος *γραμματισμών*. Συγκεκριμένα, κρίνεται επωφελής η εστίαση στον *γλωσσικό γραμματισμό* (ικανότητα κατανόησης ενός λατινικού κειμένου και απόδοσής του στον νεοελληνικό λόγο), χωρίς όμως να παραμελείται ο *γραμματειακός / κειμενικός γραμματισμός* (ικανότητα αναγνώρισης των διαφόρων γραμματειακών ειδών), ο *κριτικός και πολιτισμικός γραμματισμός* (ικανότητα κατανόησης των ιδεών και αξιών ενός κειμένου και σύγκρισής τους με τις αξίες της σύγχρονης εποχής) και ο *ψηφιακός γραμματισμός* (ικανότητα αξιοποίησης των δυνατοτήτων που παρέχει η ανάπτυξη των ΤΠΕ στην αναζήτηση και διαχείριση της γνώσης).

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να επιχειρηθεί στοχευμένη διδακτική αναμόρφωση προς την κατεύθυνση της προσέγγισης των Λατινικών ως μαθήματος *κριτικού γραμματισμού*. Για τον σκοπό αυτό είναι ανάγκη να δοθεί προσοχή και στην καλλιέργεια της *γλωσσικής και μεταγλωσσικής ενημερότητας*, στον τρόπο δηλαδή με τον οποίο λειτουργεί η γλώσσα για την επιτυχή αποτύπωση ποικιλίας σκέψεων και προσεγγίσεων. Στην ίδια συνάφεια μπορεί να αξιοποιηθεί και η έννοια της *πολυτροπικότητας*¹, που χαρακτηρίζει τον σύγχρονο *γραμματισμό* και ενισχύεται από τη διάσταση της κριτικής πρόσληψης διαφόρων ειδών κειμένου.

Σημειώνεται ότι στο πλαίσιο της σύγχρονης θεώρησης της μεθοδολογίας της διδασκαλίας πρωτεύουσα σημασία προσλαμβάνει η λογική των *πολυγραμματισμών* και της *πολυτροπικότητας*, με την παράλληλη αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. Ο/η εκπαιδευτικός χρειάζεται να είναι ενήμερος για τις νέες αυτές αντιλήψεις που επηρεάζουν τη διδασκαλία και τη διαδικασία της μάθησης ευρύτερα. Άλλωστε, ο εκπαιδευόμενος δεν αρκεί μόνο να κατανοεί και να παράγει γραπτό λόγο, βάσει συγκεκριμένων προδιαγραφών, αλλά χρειάζεται και να κατανοεί τον *πολυτροπικό (ψηφιακό) λόγο* και να παράγει επίσης κείμενα στα νέα κοινωνικά και τεχνολογικά περιβάλλοντα.

4. Σύνδεση Θεωρίας και Πράξης

Η νεότερη προσέγγιση της διδακτικής μεθοδολογίας των γλωσσικών μαθημάτων ουσιαστικά θέτει τις βάσεις για αέναη διαδικασία δια βίου μάθησης και αυτοβελτίωσης. Οι δεξιότητες της κριτικής διερεύνησης και στοχαστικής εμβάθυνσης είναι γνωρίσματα προστιθέμενης πνευματικής αξίας και η πρόσκτησή τους μπορεί να δρομολογηθεί στο πλαίσιο ενός *μαθητοκεντρικού, διερευνητικού και συνεργατικού μοντέλου διδασκαλίας*, τέτοιου που να προάγει την αυτόνομη κριτική σκέψη και να

¹ «Με τον όρο αυτό νοείται η μορφή παρουσίασης ενός πολιτισμικού προϊόντος, στο οποίο περιέχονται και συνδυάζονται περισσότεροι από έναν σημειωτικοί τρόποι (*modes*). Τρόποι που μπορούν να συνδυάζονται σε ένα κείμενο είναι ο γραπτός λόγος, ο προφορικός λόγος, η εικόνα, η φωτογραφία, το σχέδιο, το σχεδιάγραμμα, το χρώμα, η γραμματοσειρά, η κινούμενη εικόνα, η μουσική, ο ήχος, ο ρυθμός και οι χειρονομίες» (Στάμου, Τρανός & Χατζησαββίδης, 2004: 666-667).

ενθαρρύνει την αυτενέργεια, την πρωτοβουλία και τον διάλογο. Με την υιοθέτηση ενός τέτοιου μοντέλου διδασκαλίας η γνώση δεν θα αντιμετωπίζεται στατικά, ως δοσμένη σοφία, αλλά ως αποτέλεσμα συν-εξέτασης, συν-εξερεύνησης, συν-αξιολόγησης και συν-παραγωγής. Έτσι, η γνώση που θα προκύπτει θα είναι απόρροια συνεργασίας εκπαιδευόμενου και δασκάλου αλλά και των εκπαιδευόμενων μεταξύ τους. Ο φιλόλογος κατά τη διδασκαλία του μαθήματος μπορεί να ζητήσει από τους/τις μαθητές/-ήτριες να επιχειρήσουν τη *μεταγνωστική² διερεύνηση* της αντιστοιχίας λειτουργιών της Λατινικής, της Αρχαίας Ελληνικής και της Νέας Ελληνικής. Αυτή η διδακτική προσέγγιση δίνει τη δυνατότητα στον/στην εκπαιδευτικό, κατά τη διδασκαλία ενός νέου φαινομένου της Λατινικής, να ξεκινάει από τη διερεύνηση των γνώσεων που ήδη έχουν οι μαθητές/-ήτριες για το αντίστοιχο φαινόμενο στη Νέα Ελληνική (ή την Αρχαία Ελληνική) και ακολούθως να οικοδομεί τη νέα γνώση και να διερευνά τις λειτουργίες που το διδασκόμενο φαινόμενο επιτελεί στη Λατινική.

Σε πρακτικό επίπεδο, επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι η συγκριτική παρουσίαση εναλλακτικών αποδόσεων του ίδιου κειμένου θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάδειξη και κατανόηση των διαφορετικών γλωσσικών, αισθητικών, ερμηνευτικών και ιδεολογικών προϋποθέσεων και προτεραιοτήτων που υιοθετούν οι επιμέρους μεταφραστές. Ποιοτικό ζητούμενο, όχι μόνο αυτής της δραστηριότητας αλλά και της εκπαιδευτικής διεργασίας συνολικά, είναι η ανάπτυξη της διαλογικής επικοινωνίας, η ομαδική και συνεργατική διερεύνηση και η συζήτηση με στόχο την αναζήτηση λύσεων, η αξιοποίηση προϋπαρχουσών γνώσεων και η συμπλήρωσή τους μέσω στρατηγικών που θα αποφασιστούν εντός της ομάδας (αναζήτηση υλικού σε λεξικά, ευρετήρια ή και *σώματα κειμένων*).

Τέλος, μια άλλη διάσταση που μπορεί να αναδειχθεί είναι η επικοινωνιακή λειτουργικότητα των κειμένων με τη δραματοποίηση, εκφραστική ανάγνωση, υπόδυση ρόλων (*βιωματική προσέγγιση*), *προσαρμογή³ (localization)* και διασκευή των κειμένων σε σύγχρονο επικοινωνιακό πλαίσιο (και επομένως σε διαφορετικό γλωσσικό περικείμενο), καθώς επίσης και η μεταφορά σε άλλα κειμενικά είδη, όπως, π.χ. το κόμικ ή το animation. Ως απόρροια αυτής της διαδικασίας θα προκύψει η πιθανή επαύξηση του ενδιαφέροντος των εκπαιδευόμενων, η όξυνση της παρατηρητικότητάς τους αναφορικά με τα γλωσσικά φαινόμενα, η ανάπτυξη δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων κατανόησης και ερμηνείας, η πολυδιάστατη διεύρυνση της γλωσσικής σκευής του/της μαθητή/-ήτριας και η εξατομίκευση (*personalization*) της γνώσης.

² Ως *μεταγνώση* ορίζεται η διαδικασία της σκέψης σχετικά με τη σκέψη και γενικότερα η γνώση σχετικά με τη λειτουργία του γνωστικού συστήματος. Βασικές *μεταγνωστικές στρατηγικές* είναι η σύνδεση της νέας πληροφορίας με την προϋπάρχουσα γνώση, όπως επίσης και ο σχεδιασμός, αξιολόγηση / έλεγχος και εκτίμηση της διαδικασίας της σκέψης. Παράλληλα, η έννοια της *μεταγνώσης* περιλαμβάνει τις ακόλουθες *μεταγνωστικές δεξιότητες* οι οποίες διασφαλίζουν τη μαθησιακή αυτονομία του εκπαιδευόμενου: (α) Προσδιορισμός της φύσης του προβλήματος και ανάλυση στα δομικά του στοιχεία, (β) διερεύνηση εκ μέρους του ατόμου για το τι γνωρίζει (ή αγνοεί) σχετικά με τη λύση του προβλήματος, (γ) επιλογή κατάλληλων στρατηγικών και κατάστρωση σχεδίου δράσης για την επίλυση του προβλήματος, (δ) κατάλληλη διευθέτηση χρόνου και ενεργειών, που αποβλέπουν στην υλοποίηση του επιλεγέντος *σχεδίου δράσης*, (ε) ενδεχόμενη μερική βελτίωση του *σχεδίου δράσης*, (στ) έλεγχος / αξιολόγηση των αποτελεσμάτων και αναστοχασμός, (ζ) πιθανός επανασχεδιασμός του *σχεδίου δράσης*, με σκοπό την επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων.

³ Ως τεχνικός όρος, στο πεδίο της παροχής γλωσσικών υπηρεσιών, η έννοια της *προσαρμογής (localization)* αποδίδεται –στα ελληνικά– και ως *τοπική προσαρμογή* ή *τοπικοποίηση*. Ειδικότερα, η εξεταζόμενη έννοια συνάπτεται όχι απλώς με τη μετάφραση ή την απόδοση του περιεχομένου ενός κειμένου, αλλά περιλαμβάνει βαθύτερη διεργασία που αποβλέπει όχι μόνο στη γλωσσική, αλλά –κυρίως και εκ παραλλήλου– στην πολιτισμική προσαρμογή του περιεχομένου ενός κειμένου.

A5. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ευρύτερη στόχευση της διαδικασίας της αξιολόγησης δεν είναι μόνο η ανίχνευση των πιθανών ελλείψεων των μαθητών/-τριών, αλλά κυρίως η αξιοποίησή της ως μιας ευκαιρίας για τον/την εκπαιδευτικό να αξιολογήσει το αποτέλεσμα της διδασκαλίας του. Έτσι, η αξιολόγηση των μαθητών/-τριών μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο βαθύτερης αξιολόγησης και της δουλειάς του/της εκπαιδευτικού, προκειμένου να εκτιμηθεί κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που έθεσε και, αν ενδεχομένως χρειάζεται, να επανέλθει εκτενέστερα σε κάποιο σημείο της ύλης, να τονίσει συγκεκριμένες λεπτομέρειες, να εξηγήσει κάτι αναλυτικότερα ή να εμβαθύνει περισσότερο σε συγκεκριμένα σημεία. Άλλωστε, αυτό είναι και το νόημα της *διαμορφωτικής αξιολόγησης*, δηλαδή να λαμβάνει υπόψη του ο/η εκπαιδευτικός τα αποτελέσματα της αξιολόγησης και να αφιερώνει, ανά τακτά χρονικά διαστήματα, ένα επαναληπτικό μάθημα εντός της σχολικής τάξης, υποβάλλοντας ερωτήσεις για την εμπέδωση της διδαγμένης ύλης, παρουσιάζοντας επιπλέον παραδείγματα και επιλύοντας απορίες.

Η αξιολόγηση χρειάζεται να έχει διάρκεια και πολυμέρεια. Ο/Η εκπαιδευτικός δεν αρκεί μόνο να θέτει τους/τις μαθητές/-ήτριες σε συνεχή εγρήγορση με τις γραπτές αξιολογήσεις, αλλά και να συναξιολογεί το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή τους κατά την καθημερινή αλληλεπίδραση στην εκπαιδευτική πράξη. Επίσης, είναι ιδιαίτερα επωφελές ο/η φιλόλογος να διορθώνει επιμελώς και με συχνότητα τα τετράδια των παιδιών, εφόσον αναθέτει εργασίες στο σπίτι.

Μια επιτυχής αξιολόγηση είναι απαραίτητο να συμπεριλαμβάνει ερωτήσεις διαβαθμισμένης δυσκολίας, σε διαφοροποιημένη, μάλιστα, κλίμακα. Η ανάγκη για παρόμοια πρόβλεψη οφείλεται στην ενδεχόμενη ανομοιογένεια που παρουσιάζουν τα τμήματα ή στον διαφορετικό βαθμό πρόσληψης της πληροφορίας εκ μέρους των μαθητών/-τριών ή, ακόμη, στο ότι οι μαθητές/-ήτριες μπορεί να διακρίνονται από διαφορετικού τύπου νοημοσύνη, με βάση την προσέγγιση της θεωρίας της πολλαπλής νοημοσύνης του Gardner, και, κατά συνέπεια, να διαθέτουν διαφορετικές δεξιότητες. Αυτή τη διάσταση της εκπαιδευτικής διαδικασίας μπορεί να υπηρετήσει τόσο η διατύπωση ποικίλων προφορικών ερωτήσεων όσο και η ανάθεση γραπτών εργασιών. Στο πλαίσιο των τελευταίων είναι σκόπιμο να προβλέπεται για τους/τις μαθητές/-ήτριες η δυνατότητα επιλογής του θέματος από ευρεία θεματολογία, ώστε οι εργασίες να ανταποκρίνονται σε όσο το δυνατό μεγαλύτερο βαθμό στις δεξιότητες και τις κλίσεις τους. Στις προτεινόμενες δραστηριότητες μπορεί να συμπεριληφθεί η ανάθεση ατομικών ή ομαδικών δημιουργικών εργασιών. Η θεματολογία τους καλό θα ήταν να ανταποκρίνεται στις αρχές της *θεωρίας της πολλαπλής νοημοσύνης* του Gardner, αλλά και να ενεργοποιεί πολυδύναμα το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών, ώστε να αξιοποιεί *«ήδη αποκτημένες γνώσεις, σε συνδυασμό με νέες, με στόχο να οδηγηθούν σε μια απάντηση με σαφή στοιχεία πρωτοτυπίας και ευρηματικότητας. Στην τελική του εκδοχή το αποτέλεσμα της Δημιουργικής Εργασίας μπορεί να πάρει ποικίλες μορφές, όπως είναι το συνεχές κείμενο, ενδεχομένως διανθισμένο με εικόνες, διαγράμματα, πίνακες, το καλλιτεχνικό έργο, αλλά και τραγούδι, αφίσα, πόστερ, κατασκευή, κοινωνική/πολιτισμική παρέμβαση»* (Ι.Ε.Π., Δημιουργικές Εργασίες).

Ιδιαίτερα σημαντική παράμετρος είναι η καλλιέργεια της κριτικής και δημιουργικής σκέψης των μαθητών/-τριών ως *ενεργών υποκειμένων της μάθησης*. Αυτή η διεργασία διευκολύνεται με την περιστολή της απομνημονευτικής διαδικασίας και τον εμπλουτισμό της τυπολογίας των ασκήσεων με ένα μεγάλο εύρος από προτεινόμενες ερωτήσεις/ασκήσεις ανοικτού και κλειστού (αντικειμενικού) τύπου. Στο ίδιο πλαίσιο της καλλιέργειας κριτικής/δημιουργικής σκέψης προτείνεται η σύνθεση κειμένου με ερμηνευτικό ή αρχαιογνωστικό/ρωμαιογνωστικό περιεχόμενο με αξιοποίηση παράλληλων κειμένων που θα περιέχει το διδακτικό εγχειρίδιο αποκλειστικά για στήριξη της ρωμαιο-

μάθειας. Τέλος, προτείνεται η εξέταση βασικών ετυμολογικών σχολίων, η πιστοποίηση της γνώσης και της δυνατότητας αξιοποίησης λατινικών φράσεων που απαντούν με συχνότητα στον σύγχρονο λόγο, ενώ η συνδυαστική προς τα παραπάνω λειτουργική κατανόηση του λεξιλογίου δεν είναι ξεκομμένη από την παράλληλη εμπέδωση γραμματικών και συντακτικών φαινομένων.

Η ακόλουθη προτεινόμενη μορφή αξιολόγησης έχει τρεις διαστάσεις: τη *διαγνωστική*, τη *διαμορφωτική*, και την *τελική αξιολόγηση*. Δεν στοχεύει μόνο στην ανίχνευση των πιθανών ελλείψεων των μαθητών/-τριών, αλλά κυρίως αποσκοπεί να λειτουργεί ως ευκαιρία, ώστε να σταθμίζεται το αρχικό επίπεδο των μαθητών/-τριών και η πρόοδός τους, και να προσαρμόζεται ανάλογα το περιεχόμενο και η μέθοδος της διδασκαλίας. Κεντρική σημασία προσλαμβάνει, με άλλα λόγια, η έννοια της *διαγνωστικής* και της *διαμορφωτικής αξιολόγησης*, ενώ, φυσικά, η *τελική αξιολόγηση* παραμένει απαραίτητη για τη διαμόρφωση συνολικής εκτίμησης για τον βαθμό εμπέδωσης της γνώσης από τους/τις μαθητές/ήτριες.

1. Διαγνωστική αξιολόγηση

Η διαγνωστική αξιολόγηση πραγματοποιείται με την έναρξη του διδακτικού έτους και παρέχει εικόνα για το επίπεδο των πρότερων γνώσεων των μαθητών/-τριών στο αντικείμενο και τις δυνατότητες της σχολικής τάξης, ώστε ο/η διδάσκων/-ουσα να προγραμματίσει τη διδασκαλία του/της και να καλύψει ενδεχόμενα κενά που, αν παραμείνουν, είναι πιθανό να δυσχεράνουν την πρόσληψη νέας γνώσης. Προφανώς, η σημασία της διαγνωστικής αξιολόγησης είναι μεγάλη στην έναρξη της Γ΄ Λυκείου, αφού οι μαθητές/-ήτριες θα έχουν ήδη διδαχθεί το αντικείμενο για ένα σχολικό έτος και είναι απαραίτητο, πριν από τη διδασκαλία νέας ύλης, να εντοπιστούν κενά, αδυναμίες, ελλείψεις, ασάφειες και ασυνέχειες στην εμπέδωση του υλικού της Β΄ Λυκείου.

Στην έναρξη της Β΄ Λυκείου, αφού οι μαθητές/-ήτριες δεν έχουν διδαχθεί Λατινικά, η διαγνωστική αξιολόγηση έχει ενδεικτικά συμβουλευτικό χαρακτήρα και αφορά κυρίως τον βαθμό εξοικείωσης των μαθητών/-τριών με στοιχεία της δομής της Αρχαίας Ελληνικής που η γνώση τους θα διευκόλυne την προσέγγιση της Λατινικής. Επίσης, η διαγνωστική αξιολόγηση στην έναρξη της Β΄ Λυκείου θα μπορούσε να επισημάνει κενά των μαθητών/-τριών αναφορικά με βασικά χαρακτηριστικά ιδιαίτερα της σύνταξης της Αρχαίας Ελληνικής, τα οποία, αν παραμείνουν αθεράπευτα, θα δυσχεράνουν την προσέγγιση και της δεύτερης κλασικής γλώσσας, της Λατινικής, με την οποία οι μαθητές/-ήτριες έρχονται σε επαφή για πρώτη φορά. Επίσης, στην έναρξη της Β΄ Λυκείου η διαγνωστική αξιολόγηση μπορεί να αφορά διαπιστώσεις για την εξοικείωση των μαθητών/-τριών με πτυχές του αρχαίου κόσμου, που θα διευκολύνει την επιχειρούμενη στη Β΄ Λυκείου προσέγγιση του ρωμαϊκού κόσμου. Απώτερος στόχος είναι η παροχή συμπληρωματικής βοήθειας προς τους/τις μαθητές/-ήτριες που το έχουν ανάγκη, καθώς και η ευρύτερη υποστήριξή τους.

2. Διαμορφωτική αξιολόγηση

Στο πλαίσιο της *διαμορφωτικής αξιολόγησης* ο/η εκπαιδευτικός λαμβάνει υπόψη του/της τα πορίσματα της αξιολογικής διαδικασίας και αφιερώνει ανά τακτά χρονικά διαστήματα ένα επαναληπτικό μάθημα, για να υποβάλει ερωτήσεις εμπέδωσης της διδαγμένης ύλης, παρουσιάζοντας επιπλέον παραδείγματα και επιλύοντας απορίες, καθοδηγούμενος/-η από τα λάθη και τις αδυναμίες των μαθητών/-τριών που ενδεχομένως διαπιστώνει. Η *διαμορφωτική* διάσταση της αξιολόγησης επιτρέπει στον/στην εκπαιδευτικό να εποπτεύει την εξέλιξη της μαθησιακής διαδικασίας και –όπου κρίνεται αναγκαίο– να επανασχεδιάζει περισσότερο στοχοθετημένα τις διδακτικές του/της ενέργειες. Η αξιο-

λόγηση πραγματοποιείται προφορικά στην ολομέλεια της τάξης ή/και γραπτά στο πλαίσιο ατομικών ή/και ομαδικών εργασιών και δραστηριοτήτων. Οι ερωτήσεις/παρατηρήσεις δύνανται να είναι ανοικτού ή κλειστού τύπου και παρουσιάζουν διαβαθμισμένη δυσκολία. Επίσης, ο/η εκπαιδευτικός προχωρεί σε ανατροφοδότηση προς τους/τις μαθητές/-ήτριες με τη μορφή γραπτών ή προφορικών σχολίων για τις εργασίες και αξιοποιεί τις ενδεχόμενες αστοχίες των μαθητών/-τριών για την ενίσχυση της μαθησιακής διαδικασίας και τον αναπροσανατολισμό της διδασκαλίας. Με αυτόν τον τρόπο, αποτρέπει την αποθάρρυνση των μαθητών/-τριών εξαιτίας ενδεχόμενων λαθών, τα οποία αντιθέτως μετατρέπει σε ευκαιρίες για δημιουργική και γόνιμη συζήτηση. Λυσιτελής θεωρείται και η ανά τακτά διαστήματα αυτοαξιολόγηση των μαθητών/-τριών, κατά την οποία οι μαθητές/-ήτριες αξιολογούν οι ίδιοι/-ες την επίδοσή τους και τον βαθμό κατάκτησης των μαθησιακών στόχων με την ολοκλήρωση διδακτικών ενοτήτων.

3. Τελική αξιολόγηση

Η *τελική* αξιολόγηση αφορά τη διαμόρφωση συνολικής εκτίμησης για τον βαθμό κατάκτησης και εμπέδωσης της διδασκόμενης ύλης από τους/τις μαθητές/-ήτριες.

Η αξιολόγηση προτείνεται να αφορά:

- απόδοση λατινικού κειμένου στη νέα ελληνική
- κατανόηση λατινικού κειμένου
- συσχέτιση λέξεων της λατινικής με λέξεις που χρησιμοποιούνται στη νέα ελληνική
- κατανόηση στερεότυπης λατινικής φράσης που επιβιώνει στη σύγχρονη επικοινωνία
- εξοικείωση με τη μορφολογία της λατινικής
- εξοικείωση με τη δομή της λατινικής.
- εξοικείωση με τη ρωμαϊκή γραμματολογία
- εξοικείωση με τον ρωμαϊκό κόσμο

4. Αξιολόγηση (συνοπτικά)

- A. Απόδοση στη Νέα Ελληνική – κατανόηση λατινικού κειμένου
- B. Λεξιλόγιο
- Γ. Ρωμαϊκή γραμματολογία - Ρωμαϊκός κόσμος
- Δ. Μορφολογία
- Ε. Σύνταξη

5. Αξιολόγηση (αναλυτική περιγραφή)

Όλες οι παρακάτω δραστηριότητες είναι ενδεικτικές.

A. Απόδοση στη Νέα Ελληνική – κατανόηση κειμένου

A1. Απόδοση λατινικού κειμένου στα Νέα Ελληνικά

A.1.1 Απόδοση κειμένου

Ζητείται απόδοση στη Νέα Ελληνική διδαγμένου λατινικού κειμένου. Το κείμενο μπορεί να είναι συμπλήρωμα από διαφορετικά κείμενα.

A2. Κατανόηση κειμένου

Ελέγχεται ο βαθμός κατανόησης του περιεχομένου του διδαγμένου κειμένου.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- α. Ερωτήσεις Σωστού – Λάθους, διατυπωμένες στα Νέα Ελληνικά, ενδεχόμενη δικαιολόγηση της απάντησης με παραπομπή στο κείμενο.
- β. Διόρθωση λαθών σε φράσεις διατυπωμένες στα Νέα Ελληνικά, ενδεχόμενη δικαιολόγηση της απάντησης με παραπομπή στο κείμενο.
- γ. Ερώτηση ανοικτού τύπου, με την οποία ζητείται όχι κατά λέξη μετάφραση αλλά η ελεύθερη δημιουργική/νοηματική απόδοση στα Νέα Ελληνικά μέρους του κειμένου (διαφορετικού από εκείνου που ζητήθηκε να μεταφραστεί).

B. Λεξιλόγιο

B1. Ένθεση λατινικής φράσης σε κατάλληλο προτασιακό περιβάλλον, ώστε να αναφαινεται η ορθή χρήση της

Δίνεται σύντομο κείμενο στα Νέα Ελληνικά με αυτοτελές νόημα. Ζητείται από τους/τις μαθητές/-ήτριες να συμπληρώσουν το κενό που υπάρχει σε κάποιο σημείο του κειμένου, επιλέγοντας την κατάλληλη λατινική έκφραση από αυτές που τους δίνονται.

- B2. α)** Κλειστού τύπου άσκηση που θα προβλέπει την επιλογή κειμένου που θα αποδίδει ορθά τη χρήση/νόημα στερεότυπης λατινικής φράσης: δίνονται 3-4 κείμενα γραμμένα στη Νέα Ελληνική και ζητείται από τους/τις μαθητές/-ήτριες να επιλέξουν αυτό που αντιστοιχεί στο νόημα της λατινικής φράσης.

Ή εναλλακτικά:

- B2. β)** Σύνθεση κειμένου στη Νέα Ελληνική που θα προβλέπει την επιτυχή χρήση/ενσωμάτωση στερεότυπης λατινικής φράσης σε κατάλληλα συμφραζόμενα: δίνεται στους/στις μαθητές/-ήτριες μια λατινική φράση που απαντά συχνά στη Νέα Ελληνική και τους ζητείται να κατασκευάσουν μια σύντομη περίοδο λόγου στη Νέα Ελληνική, όπου θα χρησιμοποιείται η φράση αυτή.

B3. Ετυμολογία

Οι μαθητές/-ήτριες καλούνται να συνδέσουν λέξεις του λατινικού κειμένου με εμφανώς συγγενείς ετυμολογικά λέξεις του λεξιλογίου της Νέας Ελληνικής, και ενδεχομένως της Αρχαίας Ελληνικής ή/και γλωσσών που διδάσκονται στο σχολείο.

Ενδεικτικές ασκήσεις:

- α.** Δραστηριότητα στο πλαίσιο της οποίας θα δίνονται οι λέξεις της Νέας ή της Αρχαίας Ελληνικής ή λέξεις γλωσσών που διδάσκονται στο σχολείο και θα αναζητούνται λέξεις του λατινικού κειμένου με τις οποίες εμφανώς συγγενεύουν ετυμολογικά.
- β.** Καταγραφή λατινικών λέξεων του κειμένου που συγγενεύουν ετυμολογικά με συγκεκριμένες λέξεις της Αρχαίας/Νέας Ελληνικής που θα δίνονται.
- γ.** Καταγραφή λατινικών λέξεων του κειμένου που προέρχονται από το λεξιλόγιο της Αρχαίας Ελληνικής.
- δ.** Συμπλήρωση κενών σε περιόδους νεοελληνικού λόγου με λέξεις που συνδέονται ετυμολογικά ή προέρχονται από λατινικές λέξεις που θα δίνονται σε παρένθεση.
- ε.** Αντιστοίχιση λατινικών λέξεων με λέξεις του λεξιλογίου της Νέας/Αρχαίας Ελληνικής με τις οποίες συγγενεύουν ετυμολογικά.

B4. Αντιστοίχιση λατινικών λέξεων και της σημασίας τους

Ζητείται η αντιστοίχιση λέξεων που έχουν συναντήσει οι μαθητές/-ήτριες στα κείμενα των διδακτικών ενοτήτων του σχολικού εγχειριδίου (όχι κατ' ανάγκην του κειμένου που θα ζητηθεί η νεοελληνική του απόδοση) με τη σημασία τους. Ενδεχομένως οι μαθητές/-ήτριες να πρέπει να συμπληρώσουν τη σημασία στα Νέα Ελληνικά μιας λατινικής λέξης που δίνεται σε μια στήλη ή το αντίστροφο.

Γ. Ρωμαϊκή γραμματολογία – Ρωμαϊκός κόσμος**Γ1. Έλεγχος γραμματολογικών γνώσεων**

Ελέγχονται οι γνώσεις των μαθητών/-τριών πάνω σε βασικά στοιχεία της ιστορίας της ρωμαϊκής λογοτεχνίας (πολύ βασική περιοδολόγηση, γνωστοί συγγραφείς και αντιπροσωπευτικά έργα) με ερωτήσεις κλειστού τύπου (Σωστού – Λάθους, αντιστοίχισης, συμπλήρωσης κενών, πολλαπλής επιλογής).

Γ2. Έλεγχος γνώσεων για τον ρωμαϊκό κόσμο

Ελέγχονται οι γνώσεις των μαθητών/-τριών πάνω σε βασικές πτυχές του ρωμαϊκού κόσμου, όπως αυτές παρουσιάζονται στις διδακτικές ενότητες. Δίνεται στους/στις μαθητές/-ήτριες σύντομο/-α απόσπασμα/αποσπάσματα από κείμενο/-α της ρωμαϊκής γραμματείας ή/και της μεσαιωνικής ή νεότερης/σύγχρονης ευρωπαϊκής γραμματείας. Με βάση αυτό/-ά ζητείται από τους/τις μαθητές/-ήτριες η σύνταξη σύντομου σχολίου στα Νέα Ελληνικά (100-150 λέξεων) σχετικά με το θέμα του αρχικού κειμένου.

Δ. Μορφολογία

Βασική στόχευση των σχετικών με τη μορφολογία της λατινικής γλώσσας δραστηριοτήτων, μεταξύ άλλων, χρειάζεται να είναι η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των μαθητών. Για τον σκοπό αυτό προτείνεται η αξιοποίηση ευρέος φάσματος ασκήσεων ανοιχτού και κλειστού τύπου διαβαθμισμένης δυσκολίας, καθώς και ασκήσεων αναγνωριστικού και μετασχηματιστικού τύπου.

Δ1. Αναγνωριστικού τύπου δραστηριότητες

- α.** Γραμματική αναγνώριση τύπων του κειμένου: ουσιαστικών (ως προς το γένος, την πτώση, τον αριθμό), επιθέτων (ως προς το γένος, την πτώση, τον αριθμό, τον βαθμό), αριθμητικών επιθέτων (ως προς το γένος, την πτώση, τον αριθμό, το είδος), αντωνυμιών (ως προς το γένος, την πτώση, τον αριθμό, το είδος), μετοχών (ως προς το γένος, την πτώση, τον αριθμό, τον χρόνο και τη

φωνή), ρημάτων (ως προς το πρόσωπο, τον αριθμό, την έγκλιση, τον χρόνο, τη φωνή), επιρρημάτων και συνδέσμων (ως προς το είδος).

- β. Εντοπισμός λέξεων του κειμένου που απαντούν σε συγκεκριμένη γραμματική μορφή (π.χ. εντοπισμός των ουσιαστικών, επιθέτων, αντωνυμιών, κ.ά. που βρίσκονται σε συγκεκριμένη πτώση, εντοπισμός των ρηματικών τύπων που βρίσκονται σε συγκεκριμένη έγκλιση ή/και χρόνο, κ.λπ.).
- γ. Αντιστοίχιση λέξεων του κειμένου με τη γραμματική τους αναγνώριση.
- δ. Επισήμανση Σωστού – Λάθους.
- ε. Επισήμανση του Σωστού στο πλαίσιο δραστηριότητας πολλαπλής επιλογής.

Δ2. Ασκήσεις μετασχηματιστικού τύπου

- α. Μετασχηματισμός λέξεων του κειμένου ως προς τη γραμματική τους μορφή (μεταφορά από έναν γραμματικό τύπο σε άλλο ζητούμενο).
- β. Μεταφορά των ουσιαστικών/επιθέτων/αντωνυμιών/μετοχών μιας περιόδου στον άλλο αριθμό.
- γ. Μεταφορά των ρημάτων μιας περιόδου σε άλλο χρόνο/έγκλιση.
- δ. Μετατροπή ρηματικών τύπων μιας περιόδου έπειτα από αλλαγή του υποκειμένου.
- ε. Δραστηριότητα αντιστοίχισης.
- στ. Σωστό – Λάθος.
- ζ. Πολλαπλή επιλογή.

Ε. Σύνταξη

Βασική στόχευση των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη δομή της λατινικής γλώσσας, μεταξύ άλλων, χρειάζεται να είναι η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των μαθητών. Για τον σκοπό αυτό προτείνεται η αξιοποίηση ευρέος φάσματος δραστηριοτήτων ανοικτού και κλειστού τύπου διαβαθμισμένης δυσκολίας. Οι μετασχηματισμοί είναι υποχρεωτικά ανοικτού τύπου.

Ε1. Δραστηριότητες αναγνωριστικού τύπου

- α. Αναγνώριση της συντακτικής λειτουργίας λέξεων του κειμένου.
- β. Εντοπισμός στο κείμενο λέξεων με συγκεκριμένη συντακτική λειτουργία (π.χ. υποκειμένων, αντικειμένων, ρηματικών τύπων, επιρρηματικών προσδιορισμών σε διάφορες μορφές).
- γ. Αναγνώριση δευτερευουσών προτάσεων ως προς το είδος, τη συντακτική θέση κ.λπ., δικαιολόγηση τρόπου εισαγωγής και εκφοράς.
- δ. Σωστό – Λάθος.
- ε. Αντιστοίχιση.
- στ. Πολλαπλή επιλογή.

Ε2. Δραστηριότητες μετασχηματιστικού τύπου

- α. Εκφορά επιρρηματικής σχέσης με άλλο τρόπο.
- β. Εκφορά δευτερεύουσας πρότασης με άλλο τρόπο (π.χ. έπειτα από αλλαγή του χρόνου στο ρήμα εξάρτησης ή μεταφορά του ρήματος της δευτερεύουσας πρότασης σε άλλη έγκλιση, ώστε να προκύπτει αλλαγή του νοήματος της πρότασης).
- γ. Μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική και το αντίστροφο.
- δ. Ανάλυση μετοχών σε δευτερεύουσα πρόταση.
- ε. Εκφορά του β' όρου σύγκρισης με άλλο τρόπο.
- στ. Μεταφορά του ρήματος κύριας πρότασης σε άλλη έγκλιση, ώστε να προκύπτει αλλαγή του νοήματός της.

- ζ. Εκφορά της απαγόρευσης με άλλο τρόπο.
- η. Συμπλήρωση κενών σε μια περίοδο λόγου με τον κατάλληλο γραμματικά και συντακτικά τύπο της λέξης που δίνεται σε παρένθεση.
- θ. Μικρής έκτασης δραστηριότητα απλού δημιουργικού μετασχηματισμού: με βάση το λεξιλόγιο που έχει διδαχθεί σε όλες τις ενότητες του σχολικού εγχειριδίου ζητείται η μεταφορά σύντομων προτάσεων (10-15 λέξεις) από τα Νέα Ελληνικά στα Λατινικά.

Σημείωση: Στο παραπάνω θεωρητικό μέρος αναλύεται η φιλοσοφία του Οδηγού και η λειτουργία του ως επικουρικού εργαλείου στο έργο του/της εκπαιδευτικού. Στο θεωρητικό μέρος κρίνεται απαραίτητη η ένταξη όλων των στοιχείων που βοηθούν τον/την Εκπαιδευτικό να προδιαγράψει τις κατευθύνσεις της διδασκαλίας του/της.

Β' Μέρος (πρακτικό μέρος δομημένο ανά τάξη)

Διδακτική αξιοποίηση θεματικών πεδίων/θεματικών ενοτήτων και επισήμανση διδακτικών ιδιαιτεροτήτων.

Ενδεικτικές δραστηριότητες ανά τάξη και ανά θεματικό πεδίο/θεματικές ενότητες.

Ενδεικτικές δραστηριότητες για τη Β' Λυκείου

α) Δραστηριότητες για τη μετάφραση και την κατανόηση του κειμένου

- Απόδοση στη Νέα Ελληνική μέρους του κειμένου
- Συμπλήρωση κενών σε αποδόσεις περιόδων του κειμένου στη Νέα Ελληνική, π.χ.

Να συμπληρώσετε τα κενά στις νεοελληνικές αποδόσεις των παρακάτω προτάσεων. Χρησιμοποιείται ενδεικτικό πειραματικό λατινικό κείμενο (Κείμενο 1), ελλείψει νέου διδακτικού εγχειριδίου.

Κείμενο 1

Graeci decem annos Troiam oppugnant et dolo denique expugnant. Aeneas fuga vitam servat et cum filio suo et sociis et Anchisa ad Italiam navigat. Ibi cum ceteris Troianis novam patriam fundat. Post aliquos annos Rhea Silvia Romulum et Remum, Martios filios parit. Remum Romulus occidit et Romam aedificat.

Romanis feminas hoc modo parat. Sabinos enim, populum finitimum, ad ludos publicos invitat; inter ludos viri Romani filias Sabinorum raptant et ad matrimonium ducunt. Qua de causa Sabini cum Romanis bellum gerunt. Sed filiae Sabinorum, quae nunc feminae Romanorum sunt, amicitiam inter Sabinos Romanosque collocant.

- Aeneas cum sociis ad Italiam navigat.
Ο Αινείας _____ με τους συντρόφους του προς την Ιταλία.
- Post aliquos annos Romulus Romam aedificat.
Έπειτα από _____ χρόνια ο Ρωμύλος _____ τη Ρώμη.
- Aeneas cum ceteris Troianis novam patriam fundat.
Ο Αινείας με _____ Τρώες χτίζει _____ πατρίδα.

- Ερωτήσεις κατανόησης του κειμένου, ανοικτού ή κλειστού τύπου

Να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις με βάση το κείμενο τεκμηριώνοντας την απάντησή σας με φράσεις του κειμένου. Χρησιμοποιείται ενδεικτικό πειραματικό λατινικό κείμενο (Κείμενο 2) ελλείψει νέου διδακτικού εγχειριδίου:

Κείμενο 2

Italia est magna paeninsula Europae. Roma est in Italia. Lingua latina est lingua incolarum Romae antiquae. Romani antiqui alias litteras et linguas nesciunt. Incolae Romae agricolae sunt et parvas casas habent. Agricolae Romani in terra laborant. Audacia Romana nota est. Historia Romana clara et plena pugnarum et victoriarum est.

- Ποια γλώσσα μιλούσαν οι αρχαίοι Ρωμαίοι;
- Ποια είναι η κύρια ασχολία των Ρωμαίων;
- Πώς χαρακτηρίζεται στο κείμενο η ιστορία των Ρωμαίων;

- Διόρθωση λαθών σε προτάσεις διατυπωμένες στα Λατινικά ή τα Νέα Ελληνικά και δικαιολόγηση της απάντησης με αναφορές στο λατινικό κείμενο

Να σημειώσετε αν οι παρακάτω προτάσεις είναι σωστές ή λανθασμένες με βάση το περιεχόμενο του κειμένου τεκμηριώνοντας την απάντησή σας με φράσεις του κειμένου. Χρησιμοποιείται ενδεικτικό πειραματικό λατινικό κείμενο (Κείμενο 2) ελλείψει νέου διδακτικού εγχειριδίου:

- Οι αρχαίοι Ρωμαίοι μιλούσαν κι άλλες γλώσσες πέρα από τη Λατινική.
- Οι αρχαίοι Ρωμαίοι ήταν κατά κύριο λόγο έμποροι.
- Οι αρχαίοι Ρωμαίοι δεν είχαν μεγάλα σπίτια.

β) Δραστηριότητες για το λεξιλόγιο

- Εντοπισμός λατινικών λέξεων του κειμένου που σχετίζονται ετυμολογικά με συγκεκριμένες λέξεις από την Αρχαία και τη Νέα Ελληνική.

Να εντοπίσετε λατινικές λέξεις του κειμένου που συνδέονται ετυμολογικά με τις παρακάτω λέξεις της Νέας Ελληνικής. Ποιες από τις ελληνικές λέξεις θεωρείτε ότι προήλθαν από τη Λατινική μέσω άλλων γλωσσών; Χρησιμοποιείται ενδεικτικό πειραματικό λατινικό κείμενο (Κείμενο 1) ελλείψει νέου διδακτικού εγχειριδίου.

σοσιαλισμός, πυγμή, φυγή, φεμινισμός, δούκας, ναύτης.

Εύρεση λέξεων της Αρχαίας και της Νέας Ελληνικής που σχετίζονται ετυμολογικά με συγκεκριμένες λατινικές λέξεις του κειμένου

- Αναζήτηση σε λεξικά λέξεων ή/και φράσεων της Λατινικής που χρησιμοποιούνται στη Νέα Ελληνική και χρήση τους σε κειμενικό περιβάλλον.
- Αναζήτηση σε ηλεκτρονικά σώματα κειμένων λέξεων ή/και φράσεων της Λατινικής που χρησιμοποιούνται στη Νέα Ελληνική και κατανόηση της σημασίας τους από τα συμφραζόμενα.
- Ένθεση γνωστής στερεότυπης λατινικής έκφρασης σε κατάλληλο προτασιακό περιβάλλον.

γ) Δραστηριότητες για τη Μορφολογία

- Εντοπισμός στο κείμενο ουσιαστικών ή επιθέτων συγκεκριμένης κλίσης, μορφολογική ανάλυση και εξαγωγή συμπερασμάτων για τον μορφολογικό σχηματισμό τους.

Να εντοπίσετε τα ουσιαστικά της πρώτης κλίσης του κειμένου και να καταγράψετε τις καταλήξεις τους σύμφωνα με το πρότυπο του παρακάτω πίνακα. Στη συνέχεια να συμπληρώσετε στον πίνακα τις αντίστοιχες καταλήξεις των ουσιαστικών της πρώτης κλίσης της Αρχαίας Ελληνικής (όπου υπάρχουν) και να τις αντιπαραβάλετε με εκείνες της Λατινικής. Χρησιμοποιείται υποθετικό πειραματικό κείμενο (Κείμενο 2) ελλείψει διδακτικού εγχειριδίου.

	πτώση / αριθμός	κατάληξη	αντίστοιχη κατάληξη στα ΑΕ
<i>Italia</i>	<i>ονομαστική ενικού</i>	<i>-a</i>	<i>-α</i>

- Εντοπισμός στο κείμενο ρηματικών τύπων συγκεκριμένης έγκλισης/χρόνου, μορφολογική ανάλυση και εξαγωγή συμπερασμάτων για τον μορφολογικό σχηματισμό τους.

Να εντοπίσετε όλους τους ρηματικούς τύπους του κειμένου και με τη βοήθεια του λεξιλογίου να τους κατατάξετε στους παρακάτω πίνακες ανάλογα με τη συζυγία τους σημειώνοντας το πρόσωπο στο οποίο βρίσκονται. Στη συνέχεια να σημειώσετε τις καταλήξεις της οριστικής του ενεστώτα σε κάθε συζυγία.

1η συζυγία	πρόσωπο / αριθμός	Κατάληξη

2η συζυγία	πρόσωπο / αριθμός	Κατάληξη

3η συζυγία	πρόσωπο / αριθμός	Κατάληξη

4η συζυγία	πρόσωπο / αριθμός	Κατάληξη

- σύγκριση ονοματικών τύπων με αντίστοιχους άλλης κλίσης

Να εντοπίσετε τα ουσιαστικά της β' κλίσης του κειμένου και να σημειώσετε τις πτώσεις και τις καταλήξεις τους στον παρακάτω πίνακα. Στη συνέχεια να αντιπαραβάλετε τις καταλήξεις αυτές με εκείνες των ουσιαστικών της α' κλίσης που είδατε στην προηγούμενη ενότητα, αλλά και με τις αντίστοιχες των ουσιαστικών της β' κλίσης της Αρχαίας Ελληνικής.

- σύγκριση ρηματικών τύπων με αντίστοιχους άλλης συζυγίας/χρόνου

Να καταγράψετε τους ρηματικούς τύπους σε παρατατικό και να τους μετατρέψετε στους αντίστοιχους του ενεστώτα. Σε τι συμπεράσματα οδηγείστε για τον τρόπο σχηματισμού της οριστικής του παρατατικού συγκρίνοντας τους τύπους των δύο χρόνων;

- Μετασχηματισμός ονοματικών ή ρηματικών τύπων, αυτόνομος ή εντός κειμενικού πλαισίου.
Να εντοπίσετε όλα τα προσηγορικά ουσιαστικά του κειμένου που βρίσκονται σε πτώση αφαιρετική και να τα μεταφέρετε στον άλλο αριθμό.
- μορφολογική αναγνώριση ή μετασχηματισμός γραμματικών τύπων με ερωτήσεις κλειστού ή ανοικτού τύπου

δ) Δραστηριότητες για τη Σύνταξη

- Αναγνώριση συντακτικής λειτουργίας λέξεων του κειμένου, κλειστού ή ανοικτού τύπου.
Να εντοπίσετε όλες τις αφαιρετικές του κειμένου, εμπρόθετες ή απρόθετες, και να σημειώσετε τις λέξεις (ουσιαστικά, επίθετα, ρηματικούς τύπους, επιρρήματα) από τις οποίες εξαρτώνται.
- συμπλήρωση προτάσεων με τον κατάλληλο τύπο λέξης με βάση τη σύνταξη της περιόδου
Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο της λέξης στην παρένθεση:
i) Lingua _____ (incola) Romae latina est.
ii) In _____ (Italia) parvam casam habeo.
iii) Roma plena _____ (aedificia magna) est.
- σύγκριση συντακτικών φαινομένων ή/και λειτουργιών γραμματικών τύπων (π.χ. πλάγιων πτώσεων, απαρεμφάτου, μετοχής) της Λατινικής με αντίστοιχα της Αρχαίας και της Νέας Ελληνικής, αλλά και σύγχρονων ευρωπαϊκών γλωσσών.
Να συγκρίνετε την απαρεμφατική δομή της Λατινικής με εκείνη της Αρχαίας Ελληνικής. Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε;

ε) Δραστηριότητες για τον ρωμαϊκό κόσμο

1α. Μελετώντας το παρακάτω απόσπασμα

(https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=53)

από το εγχειρίδιο *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας* του Α.-Φ. Χριστίδη (ΙΝΕΣ 2005) να αναζητήσετε τη θέση της λατινικής γλώσσας ανάμεσα στις ινδοευρωπαϊκές γλώσσες. Με ποιες αρχαίες γλώσσες συνδέεται και ποιες σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες προήλθαν από αυτή; Μπορείτε να καταγράψετε τα συμπεράσματά σας και με τη βοήθεια ενός ψηφιακού νοητικού χάρτη

(<https://www.mindmup.com/>

ψηφιακό εργαλείο νοητικού χάρτη μπορείτε να βρείτε και στο eclass).

1β. Με βάση το παρακάτω λήμμα της Εγκυκλοπαίδειας *Britannica*

(<https://www.britannica.com/topic/Greek-language#ref74647>)

να μελετήσετε τις σχέσεις των λατινικών λέξεων του πίνακα με αντίστοιχες άλλων αρχαίων γλωσσών και της αγγλικής γλώσσας. Στη συνέχεια να καταγράψετε για τις ίδιες λέξεις τις αντίστοιχες τους σε άλλες σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες που γνωρίζετε. Σε τι συμπεράσματα καταλήγετε;

2. Με βάση πληροφορίες από μυθολογικά λεξικά να διηγηθείτε τον μύθο του Αινεία. Στη συνέχεια, με τη βοήθεια του παρακάτω μεταφρασμένου αποσπάσματος από την *Αινειάδα* του Βιργιλίου (Αην. 4.304-330), όπου μιλάει η Διδώ στον Αινεία, όταν μαθαίνει την απόφασή του να φύγει από τη χώρα της, να σχολιάσετε την τραγικότητα της ιστορίας αυτής. Στη συνέχεια να συνδέσετε με όσα διαβάσατε

α. τον παρακάτω πίνακα του Βέλγου ζωγράφου Joseph Stallaert (<https://www.fine-arts-museum.be/fr/la-collection/joseph-stallaert-la-mort-de-didon?artist=stallaert-joseph-1>) και

β. το απόσπασμα από την όπερα *Dido and Aeneas* του H. Purcell (<https://lyricstranslate.com/el/henry-purcell-didos-lament-lyrics.html> περιέχονται και οι στίχοι στην αγγλική γλώσσα).

*Δεν περιμένει, πρώτη πάει αυτή και τέτοια λόγια λέει στον Αινεία:
«Σου πέρασε, λοιπόν, απ' το μυαλό ότι μπορείς να κρύψεις τέτοιο κρίμα
και ότι μπορείς κρυφά και σιωπηλά να φύγεις απ' τη χώρα μου; Προδότη!
Δεν σε κρατάει τίποτα εδώ, η αγάπη μας, εκείνη η υπόσχεσή σου;
Δεν σε κρατάει ούτε η Διδώ, που θα πεθάνει θάνατο όλο πίκρα;
Χειμώνα φέρνουν τα άστρα, και εσύ το στόλο για σαλπάρισμα ετοιμάζεις;
Καιρός για τους βοριάδες, και εσύ επείγεται να θαλασσοπορήσεις;
Άκαρδος είσαι. Πες μου, σε ρωτώ, αν τώρα δε ζητούσες ξένους τόπους
και άγνωστη πατρίδα, δηλαδή αν είχε μείνει σώα εκείνη η Τροία,
θα άνοιγες πανιά να πας εκεί, στην Τροία σου, περνώντας τη φουρτούνα;
Εμένα αφήνεις; Σε παρακαλώ, στο δάκρυ μου, σε αυτά που μου είχες τάξει
(το δάκρυ μου κι ο λόγος σου - αυτά και τίποτ' άλλο η άμοιρη δεν έχω),
στη σχέση που στεριώσαμε μαζί, στο γάμο που αρχίσαμε οι δυο μας,
κάτι καλό αν σου 'κανα ποτέ, κάτι τερπνό αν είδες από μένα,
το σπίτι μου που πάει να γκρεμιστεί λυπήσου το· και αν χωράν ακόμα
τα παρακάλια, τούτο το σκοπό που έχεις κατά νου παράτησε τον.
Τα έθνη της Λιβύης με μισούν, το ίδιο οι αφέντες των Νομάδων,
οι Τύριοι με εχθρεύονται, κι εσύ είσαι η αιτία· ο σεμνός μου βίος
και το καλό μου όνομα, που πριν μόνο μ' αυτό μεσουρανούσα εσβήσθη –
για χάρη σου. Στο έλεος ποιανού για να χαθώ μ' εγκαταλείπεις, ξένε;
- γιατί ήσουν ο άντρας μου παλιά κι απόμεινες για μένα τώρα ξένος.
Τι περιμένω; Να 'ρθει ο αδερφός μου ο Πυγμαλίων για να αφανίσει
την πόλη ή αιχμάλωτη από δω ο Γαίτουλος Ιάρβας να με σύρει;
Τουλάχιστον, πριν φύγεις από δω, αν ήταν να κρατώ στην αγκαλιά μου
ένα παιδί από σένα, αν εδώ τριγύρω στην αυλή μου ήταν να παίζει
ένας μικρός Αινείας, τόσος δα, που η όψη του να μου θυμίζει εσένα,
δε θα 'νιωθα την τέλεια ερημιά, παρατημένη μες στη φυλακή μου».*

[Βιργίλιος, *Αινειάδα* 4.304-340, μτφρ. Θ. Παπαγγελής, Αθήνα: ΜΙΕΤ 2018]

3. Αφού μελετήσετε τον πίνακα που θα βρείτε στον σύνδεσμο:

<https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2422>

από το εγχειρίδιο των Φυντίκογλου, Β. – Τσίτσιου-Χελιδόνη, Χ., *Lingua Latina*, Αθήνα: ΣΕΑΒ 2015: να καταγράψετε σε μια ψηφιακή χρονογραμμή τα βασικότερα γεγονότα που σχετίζονται με την περίοδο των εμφυλίων πολέμων στη Ρώμη.

4. Αφού παρακολουθήσετε την ταινία *Σπάρτακος* του Στ. Κιούμπρικ (1960), να συζητήσετε για τη θέση των δούλων στην αρχαία Ρώμη και τους λόγους που τους οδήγησαν στην εξέγερση.

5. Με βάση το παρακάτω απόσπασμα από ποίημα του Ορατίου, το οποίο αναφέρεται στα ήθη της Ρώμης στο τέλος του 1ου αι. π. Χ., να συζητήσετε τα εξής θέματα:

- Ποια διαφορά έβλεπαν οι Ρωμαίοι του 1ου αι. π.Χ. ανάμεσα στα ήθη των αρχαίων προγόνων τους και της δικής τους εποχής;
- Ποια πολιτικά γεγονότα της περιόδου αυτής που έχετε γνωρίσει θεωρείτε ότι συνέβαλαν στο να διαμορφώσουν οι Ρωμαίοι μια τέτοια επικριτική στάση απέναντι στα ήθη της εποχής τους;
- Παρουσιάζεται και στη σύγχρονη εποχή μια αντίστοιχη κριτική για τα ήθη που επικρατούν σε σχέση με εκείνα του παρελθόντος; Ως ποιο βαθμό θεωρείτε ότι ισχύει μια τέτοια κριτική;
- Πώς συγκεκριμένα πολιτικά ή ιδεολογικά συστήματα αξιοποιούν την αντίθεση, υπαρκτή ή μη, ανάμεσα σε ένα "ένδοξο" παρελθόν και ένα "κατώτερο" παρόν;

*Η εποχή μας, γόνιμη σε εγκλήματα, πρώτα
μόλυνε τον γάμο και τη γενιά μας και τα σπίτια:
από αυτή την πηγή προήλθε η σφαγή
και κατέκλυσε την πατρίδα και τον λαό.*

*Το κορίτσι από νωρίς χαιρέται να μαθαίνει
ιωνικούς χορούς και διαπλάθεται με όλες τις τέχνες·
σύντομα αναλογίζεται ανίερους έρωτες
εξ απαλών ονύχων.*

[...]

*Οι νέοι που έβαψαν το πέλαγος με καρχηδονιακό αίμα
δεν ήταν γεννημένοι από τέτοιους γονείς,
εκείνοι που χτύπησαν τον Πύρρο και τον μεγάλο
Αντίοχο και τον φοβερό Αννίβα.*

*Αντίθετα, ήταν ένα ανδροπρεπές πλήθος αγροτών στρατιωτών,
που είχαν διδαχθεί να οργώνουν τη γη με σαβινικό τσαπί
και να φέρνουν την ξυλεία που είχαν κόψει
υπό τις οδηγίες των αυστηρών τους μητέρων,*

*όταν ο ήλιος άλλαζε τις σκιές των βουνών
και σήκωνε τους ζυγούς από τα κουρασμένα βόδια,
φέροντας καλοδεχούμενη ώρα ανάπαυσης
με την αποχώρηση του άρματός του.*

*Τι δεν φθείρει ο βλαβερός χρόνος;
Η γενιά των πατεράδων μας,
χειρότερη από τους παππούδες μας,
δημιούργησαν εμάς τους χειρότερους,
οι οποίοι στη συνέχεια θα δώσουμε πιο αμαρτωλά παιδιά.*

[Οράτιος, Ωδές 3.6.17-48, μτφρ. Α.Ν. Μιχαλόπουλος & Χ.Ν. Μιχαλόπουλος, ΣΕΑΒ 2015, e-book δωρεάν διαθέσιμο: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2905>]

6. Να επισκεφθείτε την ιστοσελίδα «ΟΔΥΣΣΕΥΣ» του Υπουργείου Πολιτισμού

(<http://odysseus.culture.gr/h/3/gh30.jsp>)

και να αναζητήσετε ρωμαϊκά λουτρά στην περιοχή σας ή σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Με βάση το υλικό που θα βρείτε εκεί να ετοιμάσετε μια σύντομη πολυτροπική παρουσίαση για τη δομή και τη λειτουργία των ρωμαϊκών λουτρών.

7. Αφού διαβάσετε το κεφάλαιο «Αίνιγμα: τι θα συμβεί αν γράψουμε ΡΩΜΗ ανάποδα;» από το βιβλίο του Θ. Παπαγγελή *Η Ρώμη και ο κόσμος της* (ΙΝΕΣ 2005)

(https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/rome/index.html)

να συζητήσετε για την κοινωνική διάσταση του έρωτα, όπως αυτός προβαλλόταν μέσα από την ερωτική ποίηση του 1ου π.Χ. αι.: τι κοινωνικές συνδηλώσεις είχε η προβαλλόμενη μορφή του λογοτεχνικού έρωτα; Μπορείτε να σκεφθείτε περιπτώσεις από τη σύγχρονη ιστορία κατά τις οποίες ο έρωτας αποτέλεσε μέρος της προβληματικής ή των αιτημάτων κοινωνικών ή πολιτικών κινημάτων;

8. Αφού διαβάσετε το κεφάλαιο «Πάμε θέατρο;» από το βιβλίο του Θ. Παπαγγελή *Η Ρώμη και ο κόσμος της*, (ΙΝΕΣ 2005)

(https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/rome/index.html),

να ετοιμάσετε μια σύντομη ψηφιακή παρουσίαση για το θέατρο στην αρχαία Ρώμη εστιάζοντας την προσοχή σας: α. στο περιεχόμενο των έργων, β. στις επιδράσεις που δέχθηκε από το αρχαίο ελληνικό θέατρο, γ. στις επιβιώσεις των θεμάτων του στο μεταγενέστερο θέατρο ή στον κινηματογράφο.

9. Να βρείτε μέσα από τις μηχανές αναζήτησης ιστοτόπων ελληνικών εφημερίδων κείμενα που περιέχουν τις παρακάτω λατινικές φράσεις νομικής ορολογίας: *casus belli, dura lex sed lex, erga omnes, de facto, modus vivendi, status quo*. Στη συνέχεια με τη βοήθεια λατινοελληνικού λεξικού να προσπαθήσετε να κατανοήσετε το νόημα των φράσεων μέσα στο κειμενικό πλαίσιο όπου τις εντοπίσατε.

10. Να αναζητήσετε την προέλευση της ονομασίας των μηνών του έτους στο σύγχρονο ημερολόγιο. Στη συνέχεια να διαβάσετε το παρακάτω άρθρο του Δ. Σιμόπουλου

(<https://www.kathimerini.gr/life/science/849150/disekta-eti-kai-imerologia/>)

και να εξηγήσετε από πού προήλθε η λέξη *δίσεκτος*.

Έργα αρχικής, διαμορφωτικής, τελικής αξιολόγησης μέσω αξιοποίησης ποικίλων στρατηγικών ανά τάξη [π.χ. μέσω δραστηριοτήτων και εργαλείων, όπως οι εννοιολογικοί χάρτες, επίλυση προβλήματος, αυτοαξιολόγηση, ετεροαξιολόγηση, portfolio (φάκελος επιτευγμάτων), κ.λπ.].

- Διόρθωση λαθών σε προτάσεις διατυπωμένες στα Λατινικά ή τα Νέα Ελληνικά και δικαιολόγηση της απάντησης με αναφορές στο λατινικό κείμενο

Να σημειώσετε αν οι παρακάτω προτάσεις είναι σωστές ή εσφαλμένες με βάση το περιεχόμενο του κειμένου τεκμηριώνοντας την απάντησή σας με φράσεις του κειμένου:

- Ο Γναίος Οκτάβιος και ο Κορνήλιος Κίννας ήταν ύπατοι προερχόμενοι από την ίδια παράταξη.
- Όταν ο Σύλλας νίκησε τον Μάριο, πρόσταξε τον στρατό του να δώσει χάρη στους οπαδούς του αντιπάλου του.
- Οι προγραφές του Σύλλα αιματοκύλισαν τη Ρώμη.

β) Δραστηριότητες για το λεξιλόγιο

- Εντοπισμός λατινικών λέξεων του κειμένου που σχετίζονται ετυμολογικά με συγκεκριμένες λέξεις από την Αρχαία και τη Νέα Ελληνική.

Να εντοπίσετε λατινικές λέξεις του κειμένου που συνδέονται ετυμολογικά με τις παρακάτω λέξεις της Νέας Ελληνικής. Ποιες από τις ελληνικές λέξεις θεωρείτε ότι προήλθαν από τη Λατινική μέσω άλλων γλωσσών; Χρησιμοποιείται υποθετικό πειραματικό κείμενο (Κείμενο 3) ελλείψει νέου διδακτικού εγχειριδίου.

καπιταλισμός, μιλιταρισμός, ταμπέλα, μιζέρια.

Εύρεση λέξεων της Αρχαίας και της Νέας Ελληνικής που σχετίζονται ετυμολογικά με συγκεκριμένες λατινικές λέξεις του κειμένου

- Αναζήτηση σε λεξικά λέξεων ή/και φράσεων της Λατινικής που χρησιμοποιούνται στη Νέα Ελληνική και χρήση τους σε κειμενικό περιβάλλον.
- Αναζήτηση σε ηλεκτρονικά σώματα κειμένων λέξεων ή/και φράσεων της Λατινικής που χρησιμοποιούνται στη Νέα Ελληνική και κατανόηση της σημασίας τους από τα συμφραζόμενα.
- Ένθεση γνωστής στερεότυπης λατινικής έκφρασης σε κατάλληλο προτασιακό περιβάλλον.

γ) Δραστηριότητες για τη Γραμματική

- Εντοπισμός στο κείμενο ρηματικών τύπων, μορφολογική ανάλυση και εξαγωγή συμπερασμάτων για τον μορφολογικό σχηματισμό τους.

Να εντοπίσετε τους ρηματικούς τύπους του κειμένου που βρίσκονται στην οριστική των χρόνων της Παθητικής Φωνής και να καταγράψετε τις καταλήξεις τους σύμφωνα με το πρότυπο του παρακάτω πίνακα. Στη συνέχεια να συμπληρώσετε στον πίνακα τις αντίστοιχες καταλήξεις των ρηματικών τύπων στην Ενεργητική Φωνή και να τις αντιπαραβάλετε με εκείνες της Παθητικής.

ρηματικός τύπος στην Παθητική Φωνή	κατάληξη	αντίστοιχη κατάληξη στην Ενεργητική Φωνή

- Εντοπισμός στο κείμενο ρηματικών τύπων συγκεκριμένης έγκλισης/χρόνου, μορφολογική ανάλυση και εξαγωγή συμπερασμάτων για τον μορφολογικό σχηματισμό τους.

Να εντοπίσετε όλους τους ρηματικούς τύπους του κειμένου που βρίσκονται στην υποτακτική παρατατικού και να σημειώσετε την κατάληξή τους. Στη συνέχεια να καταγράψετε τα συμπεράσματά σας για τον τρόπο σχηματισμού της υποτακτικής του παρατατικού.

ρηματικός τύπος	κατάληξη

- σύγκριση ρηματικών τύπων με αντίστοιχους άλλης έγκλισης/χρόνου

Να καταγράψετε τους ρηματικούς τύπους που βρίσκονται στην υποτακτική του παρατατικού και να τους μετατρέψετε στους αντίστοιχους του ενεστώτα της ίδιας έγκλισης. Σε τι συμπεράσματα οδηγείστε για τον τρόπο σχηματισμού της υποτακτικής του παρατατικού συγκρίνοντας τους τύπους μεταξύ τους;

- Μετασχηματισμός ονοματικών ή ρηματικών τύπων, αυτόνομα ή εντός κειμενικού πλαισίου.

Να εντοπίσετε όλα τα απαρέμφατα του κειμένου και να τα μεταφέρετε στον αντίστοιχο τύπο του ίδιου χρόνου της Παθητικής Φωνής, όπου είναι νοηματικά δυνατό.

- μορφολογική αναγνώριση ή μετασχηματισμός γραμματικών τύπων με ερωτήσεις κλειστού ή ανοικτού τύπου

δ) Δραστηριότητες για το Συντακτικό

- Αναγνώριση συντακτικής λειτουργίας λέξεων του κειμένου, κλειστού ή ανοικτού τύπου.

Να εντοπίσετε στο κείμενο διαφορετικούς τρόπους εκφοράς του χρόνου (επίρρημα, πλάγια πτώση, δευτερεύουσα πρόταση, μετοχή).

- συμπλήρωση προτάσεων με τον κατάλληλο τύπο λέξης με βάση τη σύνταξη της περιόδου

Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο της λέξης στην παρένθεση (σε μερικές περιπτώσεις μπορεί να είναι αποδεκτοί περισσότεροι του ενός τύπου, ανάλογα με το νόημα που θα δοθεί στη φράση):

- 1) *Cum Marius Romam _____ (revertō), omnes cives iubilabant (iubilo, α' συζ., ζητωκραυγάζω).*
- 2) *Multi cives, cum illum hominem mortuum (mortuus, -i = ο νεκρός) _____ (video), se interrogabant cur rex eum _____ (multo).*
- 3) *Utinam hostes _____ (vinco)!*
- 4) *Cum Paris Helenam per mare _____ (abduco, -duxi, -ductum, -ducere = απάγω), Nereus praedixit (praedico, -dixi, -dictum, -dicere = προλέγω, προφητεύω) id causam belli fore.*
- 5) *Interrogat illum cur secum non _____ (venio).*

- σύγκριση συντακτικών φαινομένων ή/και λειτουργιών γραμματικών τύπων (π.χ. πλάγιων πτώσεων, απαρεμφάτου, μετοχής) της Λατινικής με αντίστοιχα της Αρχαίας και της Νέας Ελληνικής, αλλά και σύγχρονων ευρωπαϊκών γλωσσών

Να συγκρίνετε τη συντακτική δομή της απόλυτης επιρρηματικής μετοχής της Λατινικής με εκείνη της Αρχαίας Ελληνικής. Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε;

ε) Δραστηριότητες για τον ρωμαϊκό κόσμο

1. Να βρείτε μέσα από τις μηχανές αναζήτησης ιστοτόπων ελληνικών εφημερίδων κείμενα που περιέχουν τις παρακάτω λατινικές φράσεις νομικής ορολογίας: *casus belli, dura lex sed lex, erga omnes, de facto, modus vivendi, status quo*. Στη συνέχεια με τη βοήθεια λατινοελληνικού λεξικού να προσπαθήσετε να κατανοήσετε το νόημα των φράσεων μέσα στο κειμενικό πλαίσιο όπου τις εντοπίσατε.

2. Να αναζητήσετε την προέλευση της ονομασίας των μηνών του έτους στο σύγχρονο ημερολόγιο. Στη συνέχεια να διαβάσετε το παρακάτω άρθρο του Δ. Σιμόπουλου (<https://www.kathimerini.gr/life/science/849150/disekta-eti-kai-imerologia/>) και να εξηγήσετε από πού προήλθε η λέξη *δίσεκτος*.

3. Με βάση το υλικό που θα βρείτε στον σύνδεσμο:

https://repository.kallipos.gr/pdfviewer/web/viewer.html?file=/bitstream/11419/5275/1/06_ch4_Istoria_Dikaiou.pdf

από το εγχειρίδιο των Παπαγιάννη, Ε., Αρναούτογλου, Η., Δημοπούλου, Α., Καράμπελας, Δ., Λιαρμακόπουλος, Α., Χατζάκης, Ι., Χέλμης, Α. *Ιστορία δικαίου*. [e-book] Αθήνα: ΣΕΑΒ 2015 να παρουσιάσετε με τη βοήθεια του νοητικού χάρτη του eclass το πολιτικό σύστημα στη δημοκρατική Ρώμη: τα βασικά αξιώματα στη δημοκρατική Ρώμη (ύπατοι, πραιτόρες, ταμίες, αγορανόμοι, δήμαρχοι), τη Σύγκλητο και τα κυριότερα συμβούλια (*comitia*). Προσπαθήστε να προσδιορίσετε τον χαρακτήρα του ρωμαϊκού πολιτεύματος με βάση τα όσα γνωρίζετε για τα αρχαία ελληνικά πολιτεύματα αλλά και τα σύγχρονα.

4. Να αναζητήσετε στην ηλεκτρονική έκδοση ελληνικών εφημερίδων τον όρο *pater familias* και να τον εξηγήσετε. Στη συνέχεια διαβάζοντας το παρακάτω κείμενο να συζητήσετε για τη θέση του *pater familias* στη ρωμαϊκή οικογένεια. Πώς θα χαρακτηριζόταν με σύγχρονους όρους ένα τέτοιο μοντέλο οικογένειας; Πιστεύετε ότι ένα παραπλήσιο μοντέλο οικογένειας υπήρχε ή υπάρχει ακόμη στις δυτικού τύπου κοινωνίες;

Εκείνο που χαρακτηρίζει τη ρωμαϊκή οικογένεια είναι η αποκλειστική εξουσία (patria potestas) του αρχηγού της (pater familias). Εκτός από όλα τα περιουσιακά στοιχεία στο σύνολό τους και τους δούλους, στη δικαιοδοσία του ανήκαν τα νόμιμα τέκνα τους και οι απόγονοί τους, η σύζυγός του καθώς και οι σύζυγοι των απογόνων του (εάν επρόκειτο για γάμο τύπου manus) και τέλος όσοι περιήλθαν στην οικογένεια μέσω υιοθεσίας. Η patria potestas δεν περιοριζόταν ούτε από το ιδιωτικό ούτε από το ποινικό δίκαιο και περιλάμβανε το δικαίωμα σωφρονισμού, το δικαίωμα για έκθεση των νεογέννητων, το δικαίωμα πώλησης, υποθήκευσης, ακόμη και θανάτωσης των παιδιών κάθε ηλικίας (ius vitae necisque). [...] Η patria potestas προέβλεπε επίσης ότι κάθε περιουσιακό στοιχείο που αποκτούσαν οι υπαγόμενοι στον pater familias έπρεπε να περιέλθει σε αυτόν, πράγμα που σήμαινε ότι εκείνοι δεν είχαν δική τους περιουσία. [...] Ένα χαρακτηριστικό στοιχείο της patria potestas ήταν επίσης ότι δεν έπαυε με την ενηλικίωση των γιων. Στο σημείο

αυτό διαφέρει η θέση του *pater familias* από εκείνη του Έλληνα κυρίου. Η *patria potestas* έληγε με τον θάνατο του *pater familias*, οπότε οι κόρες και οι γιοι του αποκτούσαν την ελευθερία τους (*sui iuris*), ενώ οι εγγονοί περιέρχονταν στην *patria potestas* του πατέρα τους, αν αυτός ήταν στη ζωή, αλλιώς αφήνονταν ελεύθεροι.

[H. Blanck, Εισαγωγή στην ιδιωτική ζωή των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων, μτφρ. Α. Μουστάκα, ΜΙΕΤ 2004, σσ. 187-188]

- Ο Θ. Παπαγγελής συγκρίνοντας την αρχαία ελληνική με τη ρωμαϊκή μυθολογία παρατηρεί ότι «η ελληνική μυθολογία είναι σαν έγχρωμη κινηματογραφική υπερπαραγωγή, η ρωμαϊκή μυθολογία μοιάζει περισσότερο με ασπρόμαυρη ταινία μικρού μήκους». Αφού διαβάσετε το σχετικό απόσπασμα από το βιβλίο του *Η Ρώμη και ο κόσμος της*, (ΙΝΕΣ 2005), (https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/rome/page_047.html) να εξηγήσετε την παραπάνω άποψη.
- Να αναζητήσετε στην ιστοσελίδα της *Αριάδνης* (https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/mythology/lexicon/index.html) πληροφορίες για το μυθολογικό επεισόδιο το οποίο εικονίζει το σύμπλεγμα του Λαοκόωντα που φυλάσσεται σε Μουσείο του Βατικανού (<https://catalogo.museivaticani.va/index.php/Detail/objects/MV.1059.0.0>). Στη συνέχεια να σχολιάσετε αισθητικά το έργο και κυρίως την εκφραστικότητά του. Στην ανάλυσή σας να συζητήσετε και την άποψη του Lessing για το συγκεκριμένο έργο (https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/mythology/lexicon/mantises/contents.html?name=%CE%9B%CE%B1%CE%BF%CE%BA%CF%8C%CF%89%CE%BDLessing).
- Αφού μελετήσετε τον παρακάτω σύνδεσμο για τη βασική διδασκαλία της επικούρειας φιλοσοφίας: (https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/filosofia/page_080.html) από το εγχειρίδιο των Κάλφα, Β. – Ζωγραφίδη, Γ., *Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι*, ΙΝΕΣ 2005 να προσπαθήσετε να τη συνδέσετε με το περιεχόμενο της παρακάτω ωδής του Ορατίου. Συμφωνείτε με τη στάση ζωής που προκρίνει ο Οράτιος στην ωδή αυτή;

Λευκονόη, μη ζητάς να μάθεις –είναι ανόσιο να το γνωρίζεις– ποιο τέλος για μένα, ποιο για σένα έχουν δώσει οι θεοί, ούτε να δοκιμάζεις τους βαβυλωνιακούς αριθμούς. Πόσο καλύτερα είναι να υπομένεις οτιδήποτε συμβεί, είτε ο Δίας μάς έδωσε περισσότερους χειμώνες είτε αυτόν εδώ τον τελευταίο, που τώρα εξασθενίζει το τυρρηνικό πέλαγος πάνω στα βράχια που ορθώνονται απέναντί του. Να 'σαι μυαλωμένη, να στραγγίζεις το κρασί και να περιορίζεις τη μακρά ελπίδα σου σε λίγο χώρο. Όσο μιλάμε, ο φθονερός χρόνος έχει ήδη φύγει. Άδραξε τη μέρα, έχοντας όσο το δυνατόν λιγότερη εμπιστοσύνη στο αύριο.

[Οράτιος, Ωδές 1.11, μτφρ. Α.Ν. Μιχαλόπουλος & Χ.Ν. Μιχαλόπουλος, ΣΕΑΒ 2015, e-book δωρεάν διαθέσιμο: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2905>]

8. Στο παρακάτω επίγραμμα ο Μαρτιάλης απευθύνεται σε ύφος αυστηρό και επιτιμητικό σ' έναν Γερμανό δούλο, ο οποίος υποτίθεται ότι προσπαθεί να πει νερό από τη Μαρκία πηγή, παραμερίζοντας έναν γηγενή. Αφού μελετήσετε το επίγραμμα, να χαρακτηρίσετε τη στάση του Μαρτιάλη απέναντι στον ξένο και να συζητήσετε αν η στάση αυτή απέναντι στον ξένο απαντά και στις σύγχρονες κοινωνίες. Έχετε υπόψη σας ανάλογα παραδείγματα από τον στενότερο ή ευρύτερο κοινωνικό σας χώρο;

Η Μαρκία αναβρύζει εδώ, Γερμανέ, όχι ο Ρήνος. Γιατί στέκεσαι στο δρόμο

και εμποδίζεις το αγόρι από το νερό της πλούσιας πηγής;

Βάρβαρε, δεν είναι σωστό το νερό των νικητών να ανακουφίζει τη δίψα του αιχμαλώτου

και ένας πολίτης υπηρέτης να σπρώχνεται στην άκρη.

[Μαρτιάλης, *Επίγραμμα* 11.96]

Β' Λυκείου

Αρχική ή διαγνωστική αξιολόγηση

Ο συνήθης τριμερής επιμερισμός της αξιολόγησης σε αρχική ή διαγνωστική (*initial or diagnostic assessment*), διαμορφωτική (*formative*) και τελική (*summative*) είναι δύσκολο να ισχύσει για το μάθημα των Λατινικών στη Β' Λυκείου, καθώς πρόκειται για την πρώτη επαφή των μαθητών/-τριών με αυτό το διδακτικό αντικείμενο. Έτσι, το μόνο που θα μπορούσε να ζητηθεί στη Β' Λυκείου είναι αν τα παιδιά έχουν ακούσει/διαβάσει κάποια λατινική φράση ή κάποιον από τους Λατίνους συγγραφείς/ποιητές, ώστε να γίνει σχετική συζήτηση. Βέβαια, στην περίπτωση αυτή δεν μιλάμε ασφαλώς για μορφή αξιολόγησης, αλλά για αφετηρία συζήτησης με τους/τις μαθητές/-τριες και εισαγωγή στο γνωστικό αντικείμενο των Λατινικών. Μια άλλη μορφή που θα μπορούσε να έχει η διαγνωστική αξιολόγηση για τα παιδιά της Β' Λυκείου είναι η διαπίστωση της εξοικείωσής τους με στοιχεία του ρωμαϊκού κόσμου. Τέλος, σημαντικό είναι να διαπιστωθεί ο βαθμός εξοικείωσής τους με τις γλωσσικές δομές της Αρχαίας Ελληνικής, γιατί παραλλαγές τους θα συναντήσουν κατά την προσέγγιση της δεύτερης κλασικής γλώσσας, της Λατινικής, συνεπώς ενδεχόμενο καλό γνωστικό υπόβαθρο στα Αρχαία Ελληνικά θα διευκολύνει την ταχύτερη εξοικείωση με τη Λατινική.

Γ' Λυκείου

Αρχική ή διαγνωστική αξιολόγηση

Αντίθετα, κατά την έναρξη των μαθημάτων στη Γ' Λυκείου η αρχική ή διαγνωστική αξιολόγηση έχει ιδιαίτερη σημασία και χρειάζεται να περιλαμβάνει ένα εύρος ασκήσεων που θα εξετάζει τον βαθμό εμπέδωσης της ύλης που διδάχθηκε κατά τη Β' Λυκείου, σε όλα τα επίπεδα: α. Απόδοση λατινικού κειμένου στη ΝΕ – κατανόηση κειμένου, β. Λεξιλογικές ασκήσεις, γ. Ρωμαϊκός κόσμος, δ. Ασκήσεις γραμματικής και ε. Ασκήσεις συντακτικού. Απώτερος στόχος είναι η ανίχνευση πιθανών αδυναμιών των μαθητών/-τριών και η εστιασμένη ενίσχυση των μαθητών/-τριών στα μαθησιακά θέματα που παρουσιάζουν δυσκολίες.

Β' και Γ' Λυκείου

Διαμορφωτική αξιολόγηση

Κατά τη διαμορφωτική αξιολόγηση, πέρα από τις συνήθεις γραπτές ή προφορικές εξετάσεις με ερωτήσεις κλειστού ή ανοιχτού (αναγνωριστικού ή μετασηματιστικού) τύπου, θα μπορούσαν να εφαρμοστούν και πιο επικαιροποιημένες διδακτικά τεχνικές αξιολόγησης: για παράδειγμα, θα μπορούσε

να ανατεθεί σε ομάδα μαθητών/-τριών ο σχεδιασμός εννοιολογικών χαρτών (*mind maps*), προκειμένου να παρουσιαστούν οπτικοποιημένα (*visualization*) τα βασικά λογοτεχνικά είδη/έργα, οι εκπρόσωποι της λατινικής γραμματείας ή βασικές ενότητες της λατινικής γραμματικής (π.χ. α΄, β΄, γ΄ κλίση ουσιαστικών ή συζυγίες ρημάτων) ή/και του συντακτικού (π.χ. πλήρης ανάλυση δευτερευουσών προτάσεων, με εισαγωγή, εκφορά, δήλωση, εξάρτηση, λειτουργία). Ακόμη, θα μπορούσε να αξιοποιηθεί ο φάκελος επιτευγμάτων (*portfolio*) των μαθητών/-τριών, που μπορεί να περιλαμβάνει δραστηριότητες με εννοιολογικούς χάρτες, πολυτροπικά κείμενα, κόμικ ή *animation* με αφετηρία λατινικές φράσεις ή επιμέρους θέματα πολιτισμού, που αναδεικνύουν την επινοητικότητα και δημιουργικότητα των μαθητών/-τριών. Σημαντική κρίνεται επίσης η πιθανή ανάθεση ατομικών ή ομαδικών συνθετικών δημιουργικών-διερευνητικών εργασιών (σχεδίων εργασίας) σε εύρος τετραμήνου (π.χ. ομαδική συνθετική δημιουργική εργασία για τη θέση της γυναίκας στη Ρώμη). Τέλος, ιδιαίτερα σημαντική παράμετρος της διεργασίας της αξιολόγησης είναι η αυτο-αξιολόγηση (*self-assessment*) του μαθητή ή η αξιολόγηση από τους συμμαθητές του (*peer-assessment*) βάσει κλίμακας διαβαθμισμένων κριτηρίων (ρουμπρικών αξιολόγησης – *assessment rubrics*).

Β΄ και Γ΄ Λυκείου

Τελική αξιολόγηση

Κατά την τελική αξιολόγηση υιοθετούνται όλες οι επιμέρους πτυχές της διαμορφωτικής αξιολόγησης και, επιπλέον, λαμβάνεται υπόψη, πέρα από μια γραπτή άσκηση, και ο φάκελος επιτευγμάτων (*portfolio*) των μαθητών/-τριών, συνδυαστικά προς την επίδοση σε ομαδική συνθετική δημιουργική εργασία. Επικουρικά, μπορεί και εδώ να αξιοποιηθεί η αυτο-αξιολόγηση (*self-assessment*) του/της μαθητή/-ήτριας ή η αξιολόγηση από τους/τις συμμαθητές/ήτριές του/της (*peer-assessment*), βάσει κλίμακας διαβαθμισμένων κριτηρίων (ρουμπρικών αξιολόγησης – *assessment rubrics*).

-

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ**1. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ (δίνεται ένα σενάριο με βάση υποθετικό πειραματικό κείμενο, καθώς δεν υπάρχει ακόμη νέο διδακτικό εγχειρίδιο)****Τίτλος διδακτικού σεναρίου**

Οι μυθικές καταβολές της Ρώμης

Βαθμίδα - Τάξη

Β΄ Λυκείου

Εμπλεκόμενες γνωστικές περιοχές και συμβατότητα με ΠΣ

Γνωστικό αντικείμενο - Θεματικό πεδίο – Διδακτική ενότητα (χρησιμοποιείται ως υπόθεση εργασίας πειραματικό κείμενο, ελλείψει νέου διδακτικού εγχειριδίου)

Λατινικά – Ρωμαϊκός κόσμος – «Οι μυθικές καταβολές της Ρώμης»

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μαθητές αναμένεται να:

- ♦ Αναγνωρίζουν βασικά στοιχεία του ιδρυτικού μύθου της Ρώμης.
- ♦ Ερμηνεύουν τις συνδηλώσεις του ιδρυτικού μύθου της Ρώμης και να συνδέουν την κυρίαρχη ιδέα του μύθου με μεταγενέστερα ή σύγχρονα κοινωνικά και ιστορικά γεγονότα.
- ♦ Διηγούνται την ιστορία της Διδώς και του Αινεία και να εντοπίζουν την τραγικότητά της.

Σχέση με άλλες θεματικές ενότητες ή/και θεματικά πεδία του γνωστικού αντικειμένου ή/και άλλα γνωστικά αντικείμενα

- ♦ Σύνδεση με την Ιστορία της Ρωμαϊκής Γραμματείας («ο ποιητής Βεργίλιος») και τη ρωμαϊκή μυθολογία, αλλά και με το μάθημα της Ιστορίας («οι εμφύλιες έριδες στη Ρώμη») και της Νεοελληνικής Γλώσσας (προσχεδιασμένος λόγος, αγώνας λόγων).

Χρονική διάρκεια

2 ΔΩ

2. ΣΚΕΠΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟΥ (και πιθανές αντιλήψεις μαθητών/τριών για το προς μελέτη θέμα) – ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ/ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Η πορεία των Ρωμαίων, σε μυθολογικό τουλάχιστον επίπεδο, ξεκινά με την περιπλάνηση του Αινεία στη Μεσόγειο μετά την καταστροφή της Τροίας και την άφιξή του στην Ιταλική χερσόνησο, και συνεχίζεται με μια «εμφύλια» σύγκρουση και αδελφοκτονία που οδηγεί στην ίδρυση της Ρώμης. Στην αρχή της επαφής τους με τον ρωμαϊκό κόσμο είναι χρήσιμο οι μαθητές να γνωρίσουν αυτό το τμήμα του μυθολογικού παρελθόντος της Ρώμης, γιατί αποκαλύπτει σε επίπεδο συνδηλώσεων και το ιστορικό της μέλλον, το οποίο θα γνωρίσουν οι μαθητές σε επόμενες ενότητες. Η ρωμαϊκή «εθνική ιδέα» αντικατοπτρίζεται εν πολλοίς στον μύθο του Αινεία. Ο ήρωας αυτός, υπό το βάρος της θεϊκά ορισμένης «εθνικής» του αποστολής, αναγκάζεται να παραγκωνίσει τον έρωτά του για τη Διδώ. Επιπρόσθετα, ο ιδρυτικός μύθος της Ρώμης αποκαλύπτει σε συμβολικό επίπεδο ένα εγγενές χαρακτηριστικό της ρωμαϊκής ιστορίας, τον δυϊσμό και τις εμφύλιες έριδες.

3. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΘΥΜΗΤΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

Δεν προαπαιτούνται κάποιες ιδιαίτερες γνώσεις από τους/τις μαθητές/-ήτριες.

4. ΣΚΟΠΟΣ ΣΕΝΑΡΙΟΥ - ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στόχος του σεναρίου είναι να διερευνήσουν οι μαθητές/-ήτριες δύο σημαντικούς σταθμούς της μυθολογικής πορείας των Ρωμαίων κτις συνδηλώσεις αυτών: α) την άφιξη του Αινεία στη Β. Αφρική, την ερωτική του περιπέτεια με τη Διδώ και την απόφασή του να την εγκαταλείψει, για να εκπληρώσει την εθνική του υποχρέωση και β) την ίδρυση της Ρώμης μέσω της σύγκρουσης του Ρωμύλου και του Ρέμου. Οι μαθητές/-ήτριες μέσα από τη διερεύνηση του θέματος αναμένεται να:

- ♦ Αναδιηγούνται τον μύθο του Αινεία και του Ρωμύλου και του Ρέμου.
- ♦ Ερμηνεύουν κριτικά τους παραπάνω μύθους και τις συνδηλώσεις τους συσχετίζοντάς τους με τα ιστορικά γεγονότα.
- ♦ Συνδέουν τους μύθους αυτούς με μεταγενέστερα έργα τέχνης.
- ♦ Εντοπίζουν και να καταγράφουν συγκεκριμένες πληροφορίες από έντυπες και ηλεκτρονικές πηγές σχετικές με τους μύθους αυτούς.
- ♦ Προσεγγίζουν ερμηνευτικά αποσπάσματα της *Αινειάδας* που σχετίζονται με τον μύθο της Διδώς και του Αινεία.
- ♦ Συνειδητοποιήσουν την τραγική θέση της Διδώς και του Αινεία και τα ηθικά διλήμματα που βιώνουν οι ήρωες, και να υποστηρίξουν με επιχειρήματα τη στάση τους.
- ♦ Συνδέουν την κύρια ιδεολογική διάσταση του ιδρυτικού μύθου της Ρώμης (δυϊσμός) με μεταγενέστερα και σύγχρονα ιστορικά γεγονότα.
- ♦ Συνειδητοποιούν τη χρήση του μύθου στην αρχαιότητα ως μέσου έκφρασης πολιτικοκοινωνικών ιδεών.

5. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Το σενάριο στηρίζεται στις αρχές της διερευνητικής και ανακαλυπτικής μάθησης, καθώς οι μαθητές/-ήτριες ανακαλύπτουν τη γνώση μέσα από ερευνητικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου. Οι μαθητές/-ήτριες μελετούν έντυπο ή/και ψηφιακό υλικό και εκπονούν δραστηριότητες μέσα από φύλλο εργασίας, τις οποίες παρουσιάζουν στην ολομέλεια της τάξης, ώστε να αποτελέσουν αφορμή για συζήτηση με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές τους.

Για την εκπόνηση του σεναρίου αξιοποιούνται οι τεχνικές των ομάδων εργασίας, των ερωταποκρίσεων, της συζήτησης στην τάξη και του ρητορικού αγώνα.

Η αξιολόγηση των μαθητών/-τριών μπορεί να γίνει με ανοικτού τύπου ερώτηση.

6. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ

Α΄ Φάση: Στη φάση αυτή οι μαθητές/-ήτριες διερευνούν και ερμηνεύουν το μυθολογικό επεισόδιο της συνάντησης του Αινεία με τη Διδώ. Οι μαθητές/-ήτριες χωρίζονται σε 4 ομάδες και αλληλεπιδρούν σε 2 ζεύγη των δύο ομάδων το καθένα. Ως αφορμή οι μαθητές/-ήτριες διαβάζουν ένα άρθρο από εφημερίδα το οποίο, με αφορμή την απόδοση του ονόματος «Διδώ» σε ένα πρόσφατο καιρικό φαινόμενο, παρέχει σύντομα ολόκληρη την ιστορία της Διδώς. Στη συνέχεια διαβάζουν ένα απόσπασμα από το 4ο Βιβλίο της *Αινειάδας* (η τελική συνάντηση της Διδώς με τον Αινεία). Η πρώτη ομάδα κάθε ζεύγους αναλαμβάνει να αναλύσει τα επιχειρήματα της Διδώς και η δεύτερη εκείνα του Αινεία. Οι μαθητές/-ήτριες, αφού καταγράψουν τα βασικά επιχειρήματα των ηρώων, τα επαναδιατυπώνουν και τα εμπλουτίζουν, ώστε στη συνέχεια να τα υποστηρίξουν σε

έναν ρητορικό αγώνα ανάμεσα στις δύο ομάδες κάθε ζεύγους, όπου αναλαμβάνουν να υπερασπιστούν τους ήρωές τους.

Β΄ Φάση: Στη φάση αυτή οι μαθητές/-ήτριες προσεγγίζουν κριτικά τον ιδρυτικό μύθο της Ρώμης. Ως αφορμή μπορεί να παρουσιαστεί στους/στις μαθητές/-ήτριες η γλυπτή σύνθεση που απεικονίζει τον Ρωμύλο και τον Ρέμο να θηλάζουν από μια λύκαινα. Στη συνέχεια χωρίζονται και πάλι σε δύο ζεύγη δύο ομάδων το καθένα. Η πρώτη ομάδα κάθε ζεύγους παρακολουθεί ένα σύντομο απόσπασμα από ντοκιμαντέρ, όπου αναπτύσσεται ο μύθος του Ρωμύλου και του Ρέμου και οι πολιτικές του συνδηλώσεις. Η δεύτερη ομάδα διαβάει απόσπασμα από μελέτη για το ίδιο θέμα. Κάθε ομάδα καταγράφει τα βασικά της συμπεράσματα και τα συζητάει με τα μέλη της άλλης ομάδας, ώστε να συνδιαμορφώσουν ένα σύντομης έκτασης κείμενο, στο οποίο θα παρουσιάζεται ο ιδρυτικός μύθος της Ρώμης και οι πολιτικές του συνδηλώσεις. Στο τέλος ακολουθεί συζήτηση μέσα στην τάξη, κατά την οποία οι μαθητές/-ήτριες καλούνται να επιβεβαιώσουν τα συμπεράσματά τους με βάση τις ιστορικές τους γνώσεις για τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και να σκεφθούν άλλες περιπτώσεις λαών, από όλες τις ιστορικές περιόδους, που βίωσαν έναν ανάλογο «δυϊσμό».

7. ΠΙΘΑΝΕΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ - ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Στη Α΄ Φάση του σεναρίου οι μαθητές/-ήτριες θα μπορούσαν αντί για τη διεξαγωγή ρητορικού αγώνα να συγγράψουν μια επιστολή της Διδώς προς τον Αινεία και αντίστροφα ή να δραματοποιήσουν τη σκηνή της συνάντησής τους.

Σε περίπτωση εξ αποστάσεως εκπαίδευσης το σενάριο θα εφαρμοστεί μέσω πλατφόρμας σύγχρονης εκπαίδευσης. Η συνεργασία των μαθητών σε ομάδες μπορεί να γίνει μέσα από την επιλογή των Break-out sessions («επιμερισμός ομάδων εργασίας»). Ο εκπαιδευτικός μπορεί να διαμοιραστεί την οθόνη του με τους μαθητές στην έναρξη της όλης διδακτικής πορείας. Το έντυπο υλικό μπορεί να σκαναριστεί από τον/την εκπαιδευτικό και να αποσταλεί ηλεκτρονικά στους μαθητές, ενώ για το βίντεο μπορεί να τους αποστείλει τον σχετικό υπερσύνδεσμο. Η συνεργασία των μαθητών για την παραγωγή κοινού κειμένου ή σημειώσεων μπορεί να γίνει μέσα από συνεργατικά έγγραφα επεξεργασίας κειμένου (Google docs).

8. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

- Beard, M. *SPQR. Ιστορία της Αρχαίας Ρώμης*. Μτφρ. Κ. Κουρεμένος. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2017.
- Clarke, M.L. *Το Ρωμαϊκό πνεύμα*. Μτφρ. Δημητριάδου, Π. & Τρομάρας, Λ. University Studio Press 2004.
- Eck, W. *Η εποχή του Αυγούστου*. Μτφρ. - Επιμ. Α.Ν. Μιχαλόπουλος. Πεδίο 2014.
- Grimal, P. *Ιστορία της Αρχαίας Ρώμης*. Μτφρ. Μ. Κουμπούρα. Πόλις 2005.
- Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ. Ν. *Ρωμαϊκό Έπος: Βεργίλιος, Αινειάδα – Οβίδιος, Μεταμορφώσεις*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://hdl.handle.net/11419/2611>].
- Πανωφοροπούλου, Α. *Ποπλίου Βεργιλίου Μάρωνος Αινειάς. Εισαγωγή – Έμμετρη μετάφραση*, Μακεδονικές εκδόσεις 2001.
- Παπαγγελής, Θ. *Βιργιλίου Αινειάδα*. ΜΙΕΤ 2019.
- Rostovtzeff, M. *Ρωμαϊκή Ιστορία*. Μτφρ. Β. Κάλφογλου. Εκδόσεις Παπαζήση 1984.

Rome: Power and Glory: <https://www.youtube.com/watch?v=mjqMVDcBd2o>

Ο μύθος του Ρωμύλου και του Ρέμου, άρθρο στη Βικιπαίδεια:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CF%89%CE%BC%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%A1%CF%8E%CE%BC%CE%BF%CF%82

9. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Φύλλα εργασίας

(που θα δοθούν σε μαθητές και μαθήτριες)

Οι μυθικές καταβολές της Ρώμης

Α΄ Φάση: Ο μύθος της Διδώς και του Αινεία

Αφόρμηση

Πρόσφατα δόθηκε η ονομασία «Διδώ» σε ένα καιρικό φαινόμενο. Τι γνωρίζετε για την ιστορία του Αινεία και της Διδώς; Συμπληρώστε τις γνώσεις σας με βάση το άρθρο που θα βρείτε στον παρακάτω σύνδεσμο (<https://www.tanea.gr/2019/12/09/greece/dido-i-istoria-tis-priqkipissa-tis-tyrou-pou-edose-to-onoma-tis-stin-nea-kakokairia/>).

Κείμενο κοινό για όλες τις ομάδες

*Δεν περιμένει, πρώτη πάει αυτή και τέτοια λόγια λέει στον Αινεία:
«Σου πέρασε, λοιπόν, απ' το μυαλό ότι μπορείς να κρύψεις τέτοιο κρίμα
και ότι μπορείς κρυφά και σιωπηλά να φύγεις απ' τη χώρα μου; Προδότη!
Δεν σε κρατάει τίποτα εδώ, η αγάπη μας, εκείνη η υπόσχέσή σου;
Δεν σε κρατάει ούτε η Διδώ, που θα πεθάνει θάνατο όλο πίκρα;
Χειμώνα φέρνουν τα άστρα, και εσύ το στόλο για σαλπάρισμα ετοιμάζεις;
Καιρός για τους βοριάδες, και εσύ επείγεται να θαλασσοπορήσεις;
Άκαρδος είσαι. Πες μου, σε ρωτώ, αν τώρα δε ζητούσες ξένους τόπους
και άγνωστη πατρίδα, δηλαδή αν είχε μείνει σώα εκείνη η Τροία,
θα άνοιγες πανιά να πας εκεί, στην Τροία σου, περνώντας τη φουρτούνα;
Εμένα αφήνεις; Σε παρακαλώ, στο δάκρυ μου, σε αυτά που μου είχες τάξει
(το δάκρυ μου κι ο λόγος σου - αυτά και τίποτ' άλλο η άμοιρη δεν έχω),
στη σχέση που στεριώσαμε μαζί, στο γάμο που αρχίσαμε οι δυο μας,
κάτι καλό αν σου 'κανα ποτέ, κάτι τερπνό αν είδες από μένα,
το σπίτι μου που πάει να γκρεμιστεί λυπήσου το· και αν χωράν ακόμα
τα παρακάλια, τούτο το σκοπό που έχεις κατά νου παράτησε τον.
Τα έθνη της Λιβύης με μισούν, το ίδιο οι αφέντες των Νομάδων,
οι Τύριοι με εχθρεύονται, κι εσύ είσαι η αιτία· ο σεμνός μου βίος
και το καλό μου όνομα, που πριν μόνο μ' αυτό μεσουρανούσα εσβήσθη –
για χάρη σου. Στο έλεος ποιανού για να χαθώ μ' εγκαταλείπεις, ξένε;
- γιατί ήσουν ο άντρας μου παλιά κι απόμεινες για μένα τώρα ξένος.
Τι περιμένω; Να 'ρθει ο αδερφός μου ο Πυγμαλίων για να αφανίσει
την πόλη ή αιχμάλωτη από δω ο Γαίτουλος Ιάρβας να με σύρει;
Τουλάχιστον, πριν φύγεις από δω, αν ήταν να κρατώ στην αγκαλιά μου
ένα παιδί από σένα, αν εδώ τριγύρω στην αυλή μου ήταν να παίζει
ένας μικρός Αινείας, τόσος δα, που η όψη του να μου θυμίζει εσένα,
δε θα 'νιωθα την τέλεια ερημιά, παρατημένη μες στη φυλακή μου».*

*Είπε. Αυτός τα μάτια και το νου προσηλωμένα κράταγε στου Δία
τις εντολές· την αγαπούσε, αλλά μες στην καρδιά του πάλευε την έγνοια.
Τα λόγια του στο τέλος λιγοστά: «Βασίλισσα, δε θ' αρνηθώ ποτέ μου
πως μου 'κανες του κόσμου τα καλά, όλα αυτά που δύνασαι με λόγια
να αραδιάσεις· πάντα ευφραντικά θα φέρνω στο μυαλό μου την Ελίσσα
όσο καιρό εγώ θα είμαι εγώ κι όσο ζωής πνοή με κυβερνάει.
Λίγα για την περίπτωση θα πω. Μην κάνεις τέτοια σκέψη, δε θαρρούσα
πως θα 'μενε με δόλο μυστική αυτή η φυγή μου· ούτε και του γάμου
σου πρότεινα την τέλεση· ποτέ δεν ήμουν μέρος μιας τέτοιας συμφωνίας.
Αν ήταν στο δικό μου ριζικό να ορίζω τη ζωή μου όπως θέλω,
όσα με κατατρύχουν να μπορώ να οικονομήω με απόφαση δικιά μου,
στη γη της Τροίας θα έμενα, πιστός σε ό,τι αγαπημένο απ' τους δικούς μου
απόμεινε, του Πρίαμου ορθός θα έστεκε ο οίκος, μοναχός μου
θα έστηνα τα Πέργαμα ξανά για τους χαμένους· πρώτη μέριμνά μου
αυτά θα είχα, πλην η εντολή του γρύνειου Απόλλωνα, ο χρησμός του
απ' τη Λυκία, θέλουν να ζητώ την ξακουσμένη γη της Ιταλίας.
Εκεί είναι η καρδιά μου και εκεί η πατρίδα μου. Μια Φοίνισσα εσένα,
η Καρχηδόνα, πόλη λιβυκή στην όψη της, αν σε κρατεί στα ξένα,
ποιος λόγος να φθονήσεις, ν' αρνηθείς δικαίωμα στους Τεύκρους να στεριώσουν
στην Αυσονία; Είναι από θεό κι εμείς να πορευτούμε σε άλλες χώρες.
Κάθε φορά που η νύχτα σκιερό και νοτισμένο πέπλο ρίχνει απάνω
στον κόσμο κι ανατέλλουν οι φωτιές των αστεριών, η εικόνα του πατρός μου,
ο Αγχίσις ταραγμένος, νουθετεί τον ύπνο μου και με γεμίζει φόβο·
με σκιάζει κι ο Ασκάνιος, ο γιος που τον λατρεύω και αδικημένο
τη γη της Εσπερίας του στερώ, αυτήν που οι μοίρες όρισαν δική του.
Και τώρα ακόμα αυτός που των θεών τη βούληση ερμηνεύει, απεσταλμένος
του Δία (παίρνω όρκο και στων δυο την κεφαλή), του αιθέρα ταχυδρόμος,
μου έφερε μαντάτο – το θεό εντός τειχών τα μάτια μου τον είδαν
με φως καταυγασμένον, καθαρά τ' αυτιά μου αφουγκραστήκαν τη φωνή του.
Παράτα το παράπονο αυτό που σα φωτιά μας καίει και τους δυο μας.
Στην Ιταλία πάω κι οδηγός δεν είναι η βούλησή μου».*

[Βιργιλίου, Αινειάδα 4.305-361, μτφρ. Θ. Παπαγγελή, Αθήνα: ΜΙΕΤ 2018]

Ομάδα υποστήριξης Διδώς

Αφού διαβάσετε τον λόγο της Διδώς από το παραπάνω απόσπασμα της Αινειάδας, να καταγράψετε και να αναλύσετε τα επιχειρήματά της. Στη συνέχεια να ετοιμάσετε την υπερασπιστική γραμμή της Διδώς στον ρητορικό αγώνα με τα μέλη της άλλης ομάδας, εμπλουτίζοντας την επιχειρηματολογία και με δικά σας επιχειρήματα.

Ομάδα υποστήριξης Αινεία

Αφού διαβάσετε τον λόγο του Αινεία από το παραπάνω απόσπασμα της Αινειάδας, να καταγράψετε και να αναλύσετε τα επιχειρήματά του. Στη συνέχεια να ετοιμάσετε την υπερασπιστική γραμμή του Αινεία στον ρητορικό αγώνα με τα μέλη της άλλης ομάδας, εμπλουτίζοντας την επιχειρηματολογία και με δικά σας επιχειρήματα.

Β' Φάση – ο ιδρυτικός μύθος της Ρώμης

Αφόρμηση

Αφού περιγράψετε την παρακάτω εικόνα (δίνεται εικόνα σχετική), να διατυπώσετε υποθέσεις για το μυθολογικό επεισόδιο στο οποίο αναφέρεται.

Ομάδα Α

- 1) Αφού παρακολουθήσετε ένα σύντομο απόσπασμα από το ντοκιμαντέρ *Rome: Power and Glory* (Επεισ. 1, 19.50'' - 27.41''), να καταγράψετε σε μορφή σημειώσεων τα βασικά σημεία του ιδρυτικού μύθου της Ρώμης.
- 2) Να συζητήσετε με τα μέλη της άλλης ομάδας του ζεύγους σας τις συνδηλώσεις του παραπάνω μύθου: ποιες αλήθειες της ιστορικής πορείας της Ρώμης αποκαλύπτει αυτός; Να παρουσιάσετε τις απόψεις σας όλοι μαζί σε ένα σύντομο κείμενο (περίπου 100-120 λέξεων).

Ομάδα Β

- 1) Αφού διαβάσετε την παρακάτω ιστοσελίδα (https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CF%89%CE%BC%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%A1%CF%8E%CE%BC%CE%BF%CF%82), να καταγράψετε σε μορφή σημειώσεων τα βασικά σημεία του ιδρυτικού μύθου της Ρώμης.
- 2) Αφού διαβάσετε το παρακάτω απόσπασμα από το βιβλίο της Μ. Beard, *Ιστορία της Αρχαίας Ρώμης*, να συζητήσετε με τα μέλη της άλλης ομάδας του ζεύγους σας τις συνδηλώσεις του παραπάνω μύθου: ποιες αλήθειες της ιστορικής πορείας της Ρώμης αποκαλύπτει αυτός; Να παρουσιάσετε τις απόψεις σας όλοι μαζί σε ένα σύντομο κείμενο (περίπου 100-120 λέξεων).

Ένα από τα μεγάλα αινίγματα αυτού του ιδρυτικού θρύλου είναι ότι μιλά για δύο οικιστές, τον Ρωμύλο και τον Ρώμο. Οι νεότεροι ιστορικοί έχουν προτείνει κάθε είδους λύση για να εξηγήσουν τον περιττό κατά τα φαινόμενα δίδυμο. Ίσως να υποδηλώνει κάποιον βασικό δυϊσμό του ρωμαϊκού πολιτισμού, ανάμεσα σε διαφορετικές τάξεις πολιτών ή διαφορετικές εθνοτικές ομάδες. Η ίσως να εκφράζει το γεγονός ότι μεταγενέστερα υπήρχαν πάντοτε δύο ύπατοι στη Ρώμη. Η μπορεί να εμπλέκονται στην υπόθεση βαθύτερες μυθικές δομές, και οι Ρώμος και Ρωμύλος να είναι μία εκδοχή των θεϊκών διδύμων που βρίσκουμε σε διάφορες γωνιές της παγκόσμιας μυθολογίας, από τη Γερμανία ως τη βεδική Ινδία, μη εξαιρουμένης της βιβλικής ιστορίας των Κάιν και Άβελ. Όποια λύση κι αν διαλέξουμε όμως (και οι περισσότερες νεότερες εικασίες δεν υπήρξαν πολύ πειστικές), ακόμα μεγαλύτερο αίνιγμα αποτελεί το ότι ο ένας από τους οικιστές διδύμους πράγματι περίσσευε – αφού ο Ρώμος σκοτώθηκε από τον Ρωμύλο ή, σε άλλες εκδοχές, από κάποιο πρωτοπαλίκαρό του, τη γενέθλια κιόλας ημέρα της πόλης.

[Beard, M. *SPQR. Ιστορία της Αρχαίας Ρώμης*. Μτφρ. Κ. Κουρεμένος. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2017, σσ. 60-61]

Συζήτηση στην τάξη με όλες τις ομάδες

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις πιστεύετε ότι οι βασικές ιδέες που εκφράζει ο μύθος του Ρωμύλου και του Ρέμου επιβεβαιώνονται από γεγονότα της ρωμαϊκής ιστορίας; Μπορείτε να σκεφθείτε παραδείγματα άλλων λαών στην ιστορία που βίωσαν ή βιώνουν ιστορικά έναν «δυϊσμό» (κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό κ.λπ.);

Αξιολόγηση

Να συνθέσετε ένα κείμενο 150 περίπου λέξεων στο οποίο θα παρουσιάζετε σύντομα τα δύο μυθολογικά επεισόδια που γνωρίσατε (Διδώ και Αινείας, Ρωμύλος και Ρέμος) και θα εξηγήτε πώς αυτά συνδέονται σε συμβολικό επίπεδο με την ιστορία της Ρώμης.

Συνθετικές δραστηριότητες – Εργασίες

Η θεματολογία των ατομικών ή ομαδικών συνθετικών δραστηριοτήτων / δημιουργικών εργασιών είναι σημαντικό να ανταποκρίνεται στις αρχές της *θεωρίας της πολλαπλής νοημοσύνης* του Gardner, αλλά και να ενεργοποιεί πολυδύναμα το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών, ώστε να αξιοποιεί *«ήδη αποκτημένες γνώσεις, σε συνδυασμό με νέες, με στόχο να οδηγηθούν σε μια απάντηση με σαφή στοιχεία πρωτοτυπίας και ευρηματικότητας. Στην τελική του εκδοχή το αποτέλεσμα της Δημιουργικής Εργασίας μπορεί να πάρει ποικίλες μορφές, όπως είναι το συνεχές κείμενο, ενδεχομένως διανθισμένο με εικόνες, διαγράμματα, πίνακες, το καλλιτεχνικό έργο, αλλά και τραγούδι, αφίσα, πόστερ, κατασκευή, κοινωνική/πολιτισμική παρέμβαση (Ι.Ε.Π., Δημιουργικές Εργασίες).*

Βιβλιογραφία και δικτυογραφία

Η βιβλιογραφία και η δικτυογραφία που ακολουθούν είναι ασφαλώς ενδεικτικές και όχι εξαντλητικές. Στόχος τους είναι να προσφέρουν στον καθηγητή εργαλεία τα οποία μπορεί να αξιοποιήσει με τους/τις μαθητές/-ήτριες κατά τη διδασκαλία μέσα στην τάξη ή/και σε δραστηριότητες. Γι' αυτό και κατά την κατάρτισή τους έμφαση δόθηκε κυρίως σε ελληνόγλωσσο υλικό. Ως προς τους διαδικτυακούς πόρους καταγράφηκαν μόνο όσοι είναι διαθέσιμοι για δωρεάν πρόσβαση.

I. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ)**A) ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΕΣ**

- von Albrecht, M. *Ιστορία της Ρωμαϊκής Λογοτεχνίας*, τ.1-2, μετάφραση Δ. Νικήτας. ΠΕΚ 2002.
- Graf, F. *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία. τ. Β΄ Ρώμη*, μετάφραση Δ. Νικήτας. Εκδόσεις Παπαδήμα 2001.
- Kroh, P. *Λεξικό αρχαίων συγγραφέων, Ελλήνων και Λατίνων*, μετάφραση Δ. Λυπουρλής & Λ. Τρομάρας. University Studio Press 1996.
- Rose, H.-J. *Ιστορία της Λατινικής Λογοτεχνίας. τ. 1&2*, μετάφραση Κ.Χ. Γρόλλιου. ΜΙΕΤ 1978.

B) ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΡΩΜΗΣ

- Alföldy, G., *Ιστορία της Ρωμαϊκής κοινωνίας*, μετάφραση Α. Χανιώτης. ΜΙΕΤ 2002.
- Beard, M., *SPQR. Ιστορία της Αρχαίας Ρώμης*, μετάφραση Κ. Κουρεμένος. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2017.
- Blanck, H., *Εισαγωγή στην ιδιωτική ζωή των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων*, μετάφραση Α. Μουστάκα. ΜΙΕΤ 2004.
- Constable, N., *Ιστορικός Άτλας της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας*, μετάφραση Α. Καραθανάση. Εκδόσεις Σαββάλα 2005.
- Eck, W., *Η εποχή του Αυγούστου*, μετάφραση - επιμέλεια Α.Ν. Μιχαλόπουλος. Πεδίο 2014.
- Garnsey, P. & Saller, R., *Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Οικονομία, κοινωνία, πολιτισμός*, μετάφραση Β.Ι. Αναστασιάδης. ΠΕΚ 2003⁴.
- Grimal, P., *Ιστορία της Αρχαίας Ρώμης*, μετάφραση Μ. Κουμπούρα. Πόλις 2005.
- Mackay, C.S., *Αρχαία Ρώμη. Στρατιωτική και πολιτική ιστορία*, μετάφραση Δ.Γ. Ζάννη, επιμ. Γ. Ξυδόπουλος. Εκδόσεις Παπαζήση 2007.
- Μοντανέλλι, Ιν., *Ιστορία των Ρωμαίων*, μετάφραση Α. Δρακοπούλου. Θεμέλιο 2008.
- Μπουραζέλης, Κ., *Οι τρόφιμοι της λύκαινας*. ΜΙΕΤ 2017.
- Πατέρα, Ε., *Η διατροφή στους αρχαίους ρωμαϊκούς χρόνους*. Προπομπός 2006.
- Rostovtzeff, M., *Ρωμαϊκή Ιστορία*, μετάφραση Β. Κάλφογλου. Εκδόσεις Παπαζήση 1984.
- Σπυριδωνάκης, Β.Γ., *Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Πρώτος – πέμπτος αι. Μύθος και πραγματικότητα*. Βάνιας 2011.

Γ) ΡΩΜΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

- Αδάμ-Βελένη, Π., *Θέατρο και θέαμα στον ρωμαϊκό κόσμο*. University Studio Press 2006.
- Balsdon, J.P.V.D., *Οι Ρωμαίες γυναίκες. Η ιστορία και τα έθιμά τους*, μετάφραση Ν. Πετρόχειλος. ΜΙΕΤ 1984.
- Blank, H., *Εισαγωγή στην ιδιωτική ζωή των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων*, μετάφραση Α. Μουστάκα. ΜΙΕΤ 2004.
- Clarke, M.L. *Το Ρωμαϊκό πνεύμα*, μετάφραση Π. Δημητριάδου & Λ. Τρομάρας. University Studio Press 2004.
- Graf, F. *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία. τ. Β΄ Ρώμη*, μετάφραση Δ. Νικήτας. Εκδόσεις Παπαδήμα 2001.
- Zanker, P., *Ο Αύγουστος και η δύναμη των εικόνων*, μετάφραση Γ. Πάγκαλος & Μ. Πεχλιβάνος. ΜΙΕΤ 2009.
- Μαντάς, Κ., *Θεσμοί και ιδεολογία στον ελληνορωμαϊκό κόσμο*. Εκδόσεις Βερέττας 2011.
- Matyszak, Ph., *24 ώρες στην Αρχαία Ρώμη*, μετάφραση Γ. Καστανάρας. Οξύ 2020.
- Παπαγγελής, Θ., *Η Ρώμη και ο κόσμος της*. ΙΝΕ 2006. Δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/rome/index.html

Δ) ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

(στα ελληνικά)

Maltby, R. & Belcher, K., *Τα Λατινικά. Μαθαίνοντας την γλώσσα από τις πηγές, μετάφραση – επιμέλεια* Ε. Περάκη-Κυριακίδου & Ε. Καρακάσης.

Σμίλη 2017.

Φυντίκογλου, Β. & Τσίτσιου-Χελιδόνη, Χ., *Lingua Latina, Θέματα Λατινικής Γλώσσας και Ρωμαϊκού Πολιτισμού. Ανθολόγιο Κειμένων για την**Υστερη Respublica*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2409>].Wheelock, F.M., *Τα Λατινικά του Wheelock, μετάφραση - επιστημονική επιμέλεια Α.Ν. Μιχαλόπουλος & Σ. Παπαϊωάννου*. Gutenberg 2020.**Ε) ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ – ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΥ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ**

(στα ελληνικά)

Βρακάς, Β.Α., *Η γραμματική του λατινικού λόγου*. Έννοια 2008.Bortolussi, B., *Λατινική Γραμματική*, μετάφραση Δ. Γ. Μπενέτος, επιμέλεια Α.Ν. Μιχαλόπουλος & Σ. Παπαϊωάννου. Τυρίς 2014.Γιαγκόπουλος, Α.Ι., *Συντακτικό της Λατινικής γλώσσας*. Εκδόσεις Ζήτη 1994.Ernout, A. & Thomas, F., *Συντακτικό της Λατινικής*, μετάφραση Θ. Πίκουλας, επιμέλεια Α.Ν. Μιχαλόπουλος. Εκδόσεις Δ.Ν. Παπαδήμας 2012.Κακριδής, Θ.Α., *Γραμματική της Λατινικής Γλώσσας*. Εστία (1895, πολλαπλές ανατυπώσεις).Πανουτσόπουλος, Α.Γ., *Γραμματική της Λατινικής Γλώσσας*. Εκδόσεις Ζήτη 2006.Τζάρτζανος, Α., *Λατινική Γραμματική*. ΟΕΔΒ 1948 (πολλαπλές ανατυπώσεις)Sihler, A.L., *Συγκριτική Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής και της Λατινικής*, μετάφραση Δ. Καραθανάση, επιμέλεια Κ.Γ. Γιαννάκης.

Εκδόσεις Παπαδήμα 2009.

Τζερεφός, Δ.Π., *Η γραμματική της λατινικής γλώσσας σε 55 μαθήματα*. Αυτοέκδοση 1978._____ *Συντακτικό Λατινικής γλώσσας σε 57 μαθήματα*. Πατάκης 1984.**ΣΤ) ΛΕΞΙΚΑ**Κουμανούδης, Σ.Α., *Λεξικόν Λατινοελληνικόν*. Τὸ μὲν πρῶτον συνταχθὲν ὑπὸ Ἐνρίκου Οὐλερίχου, τὸ δεύτερον ἐπέξεργασθὲν καὶ πλουτισθὲν λέξεσι καὶ σημαιομένοις ὑπὸ Στεφάνου Ἄ. Κουμανούδη. Εκδόσεις Αντωνιάδη – Βλαστού 1854 (πολλαπλές εκδόσεις και ανατυπώσεις).Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ.Ν., *Lego, legis, legit: Βασικό Λεξιλόγιο της Λατινικής*. Σαΐτα 2016. [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.saitapublications.gr/2016/06/ebook.204.html>].Νικήτας, Δ.Ζ. & Τρομάρας, Λ.Μ., *Σύγχρονο λατινοελληνικό λεξικό. Από τις απαρχές της λατινικής γραμματείας μέχρι τον 9^ο αι. μ.Χ. αιώνα*. Studio University Press 2019.Τσακαλώτος, Ε.Δ., *Λατινοελληνικόν Λεξικόν*. Αθήνα 1900 (πολλαπλές ανατυπώσεις).

(ξενόγλωσσα λεξικά)

Glare, P.G.W., *Oxford Latin Dictionary*. Oxford Clarendon Press 1968-1982.Lewis, C.T. & Short, C. eds., *A Latin Dictionary: founded on Andrews' edition of Freund's Latin dictionary; revised, enlarged, and in great part rewritten*. Oxford Clarendon Press 1879.

Δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.04.0059>.

Niermeyer, J.F., *Mediae latinitatis lexicon minus*, τ.1-2. Brill 2002.
Wölfflin, E. et al., *Thesaurus Linguae Latinae*. Leipzig 1900 – .

Ζ) ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

(σε αλφαβητική σειρά βάσει ονόματος συγγραφέα)

ΑΠΟΥΛΗΙΟΣ

Αϊβαλιώτης, Α., *Απουλήιος. Ο χρυσός γάιδαρος ή οι μεταμορφώσεις, μετάφραση από την Έκδοση «Γραμμάτων» Αλεξάνδρειας (1927). Εισαγωγή-επιμέλεια. Νεφέλη 1982.*
Ανδρικόπουλος, Γ., *Απουλήιος. Το δαιμόνιον του Σωκράτη. Μετάφραση-Εισαγωγή-Σημειώσεις. Ροές 2019.*

ΒΙΡΓΙΛΙΟΣ

Γεωργοβασίλης, Δ. Γ., *Βιργιλίου Αινειάς, τ. 1 (Βιβλία I-IV), τ. 2 (Βιβλία V-VIII), τ. 3 (Βιβλία IX-XII)*. Εκδόσεις Παπαδήμα 1974-2000.
Γκαστή, Ε., *Βιργιλίου Αινειάδα Βιβλίο II*. Τυπωθήτω 2005.
Μαντζίλας, Δ., Στέφου, Κ. & Ομάδα φιλολόγων, *Ανθολόγιο Ρωμαϊκής Ποίησης: από τις απαρχές μέχρι το τέλος του Χρυσού Αιώνα του Αυγούστου, τ. Β'. Αυγούστεια Εποχή / Χρυσή περίοδος (78 π.Χ. - 14 μ.Χ.)*. Καρδαμίτσα 2019.
Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ.Ν., *Ρωμαϊκό Έπος: Βεργίλιος Αινειάδα - Οβίδιος Μεταμορφώσεις*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2611>].
Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ.Ν., *Ανθολογία Λατινικής ερωτικής ποίησης*. Κέδρος 2019.
Πανωφοροπούλου, Α. *Ποπλίου Βεργιλίου Μάρωνος, Αινειάς. Εισαγωγή – Έμμετρη μετάφραση. Μακεδονικές εκδόσεις 2001.*
Παπαγγελής, Θ. *Βιργιλίου Αινειάδα. Προλεγόμενα, μετάφραση, σχόλια*. ΜΙΕΤ 2018.
Φυντίκογλου, Β., *Βιργιλίου. Βουγονία. Το επύλλιο του Αρισταίου (Γεωργικών IV 281-558)*. Κείμενο – Μετάφραση – Ερμηνεία. Στιγμή 2007.

ΚΑΙΣΑΡΑΣ (ΙΟΥΛΙΟΣ)

Αναγνώστου, Χ., *Ιούλιος Καίσαρας. Αλεξανδρινός Πόλεμος (De Bello Alexandrino)*, επιμ. Γ. Χρονόπουλος. Historical Quest 2014.
_____ *Ιούλιος Καίσαρας. Ισπανικός Πόλεμος (De Bello Hispaniensi)*, επιμ. Γ. Χρονόπουλος. Historical Quest 2015.
_____ *Ιούλιος Καίσαρας. Αφρικανικός Πόλεμος (De Bello Africo)*, επιμ. Γ. Χρονόπουλος. Historical Quest 2017.

ΚΑΤΟΥΛΛΟΣ

Τρομάρας, Λ., *Κάτουλλος. Ο νεωτερικός ποιητής της Ρώμης. Εισαγωγή, κείμενο, μετάφραση, σχόλια*. University Studio Press 2001.
Μιχαλόπουλος, Χ.Ν. & Μιχαλόπουλος, Α.Ν., *Ρωμαϊκή Ερωτική Ελεγεία*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://hdl.handle.net/11419/2213>].
Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ.Ν., *Ανθολογία Λατινικής ερωτικής ποίησης*. Κέδρος 2019.

ΚΙΚΕΡΩΝ

Ζωγράφου, Β., *Κικέρων. Περί της ειμαρμένης*, επιμ. Η.Ρ. Αποστολίδης, Ροές 2021.

Κεντρωτής, Γ. [μτφρ.], *Κικέρων. Ο τέλειος ρήτορας (De Oratore)*. Πόλις 2008.

Μαντζίλας, Δ., *Μάρκου Τύλλιου Κικέρωνα, Λόγος Υπέρ του Ποιητή Αύλου Λικίνιου Αρχία (Pro Archia Poeta), Carpe diem 2005.*

Ντεληγιάννης, Ι., *Μ. Τύλλιου Κικέρωνα. Περί πολιτείας βιβλία έξι. Εισαγωγή-Κείμενο-Μετάφραση-Σχόλια*. Καρδαμίτσα 2015.

_____ *Μ. Τύλλιου Κικέρωνα. Περί νόμων βιβλία τρία. Εισαγωγή-Κείμενο-Μετάφραση-Σχόλια*. Καρδαμίτσα 2017.

_____ *Μ. Τύλλιου Κικέρωνα. Περί Πολιτείας και Περί Νόμων. Εισαγωγή-Κείμενο-Μετάφραση-Σχόλια*. Καρδαμίτσα 2021.

_____ *Μ. Τύλλιου Κικέρωνα. Λόγοι επ' απονοστήσει ευχαριστήριοι ενώπιον της Συγκλήτου και προς τους Ρωμαίους πολίτες. Επίμετρο [Μ. Τύλλιου Κικέρωνα] Ο της προηγουμένης της εξορίας λόγος. Εισαγωγή-Κείμενο-Μετάφραση-Ερμηνευτικός Σχολιασμός*. Καρδαμίτσα 2021.

Παπασιόμπας, Γ., *M. Tullius Cicero. Laelius De Amicitia. Εισαγωγή-Μετάφραση-Σημειώσεις*. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Πατρών 2002.

Τσάτσος, Κ., *Κικέρων: τέσσερις λόγοι κατά Κατιλίνα, οι λόγοι για τον Μάρκελλο και τον Λιγάριο. Μετάφραση, εισαγωγικά σημειώματα και σχόλια*. Εστία 1960.

Freeman, P., *Μάρκος Τύλλιος Κικέρων. Περί Θεού. Ένας αρχαίος οδηγός για την πίστη, μετάφραση Β. Ζεύκη. Διόπτρα*.

Φυντίκογλου, Β., *Μάρκος Τούλλιος Κικέρων, Υπέρ του Μάρκου Καιλίου, Εισαγωγή, κείμενο, μετάφραση, σχόλια*. University Studio Press 2013.

Χαλκωματάς, Δ., *Κικέρων. Περί καθηκόντων. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια, βιογραφικές πληροφορίες*, ΜΙΕΤ 2017.

ΚΟΪΝΤΙΛΙΑΝΟΣ

Γεωργακοπούλου, Σ., *Κοϊντιλιανού, Περί του γέλιου (De risu – Institutio oratoria 6.3). Εισαγωγή-Κείμενο-Μετάφραση-Σχόλια*. Καρδαμίτσα 2016.

ΚΟΙΝΤΟΣ ΕΝΝΙΟΣ

Μαντζίλας, Δ., Στέφου, Κ. & Ομάδα φιλολόγων, *Ανθολόγιο Ρωμαϊκής Ποίησης: από τις απαρχές μέχρι το τέλος του Χρυσού Αιώνα του Αυγούστου, τ. Α΄. Προϊστορική (753-241 π.Χ.) – Αρχαϊκή Περίοδος (241-78 π.Χ.)*. Καρδαμίτσα 2019.

ΛΙΒΙΟΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ

Μαντζίλας, Δ., Στέφου, Κ. & Ομάδα φιλολόγων, *Ανθολόγιο Ρωμαϊκής Ποίησης: από τις απαρχές μέχρι το τέλος του Χρυσού Αιώνα του Αυγούστου, τ. Α΄. Προϊστορική (753-241 π.Χ.) – Αρχαϊκή Περίοδος (241-78 π.Χ.)*. Καρδαμίτσα 2019.

ΛΟΥΚΡΗΤΙΟΣ

Παπαγγελής, Θ. Δ., *Λουκρητίου. Περί φύσεως. Η κληρονομιά ενός επίμονου κηπουρού. Προλεγόμενα, μετάφραση, σημειώσεις*. Gutenberg 2021.

Αντωνιάδης, Θ. – Χαμέτη, Ρ., *Λουκρήτιος: Για τη Φύση των Πραγμάτων*, επιμ. Β. Φυντίκογλου. Θύραθεν 2013.

ΜΑΡΤΙΑΛΗΣ

Τρομάρας, Λ., *Ανθολογία Λατινικού Επιγράμματος (από τον 3^ο π.Χ. μέχρι τον 6^ο μ.Χ. αιώνα)*. Σύλλογος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2003>].

ΟΒΙΔΙΟΣ

Αντωνιάδης, Θ., *Ανθολόγιο ρωμαϊκής ελεγείας. Από τον Κάτουλλο στον Οβίδιο*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015² [ebook δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/4624>].

_____ *Η Ρητορική της "Επιγονικότητας": Ερμηνευτικός Σχολιασμός των Amores του Οβιδίου*, Studio University Press 2017².

Βαϊόπουλος, Β. *Ηρώιδες 18-19: Λέανδρος και Ηρώ*. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια. Εστία 2019.

Βαϊόπουλος, Β., Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ.Ν., *Οβίδιος, Ηρώιδες (1-15)*. Εισαγωγή-Κείμενο-Μετάφραση-Σχόλια. Gutenberg 2021.

Γιατρομανωλάκης, Γ. *Οβίδιος. Ερωτικά Αντιφάρμακα (Remedia amoris)*. Εισαγωγή-Σχόλια-Εμμετρη μετάφραση. Άγρα 1999.

Μιχαλόπουλος, Α. *Οβίδιος, Ηρώιδες 20-21: Ακόντιος και Κυδίπη*. Εισαγωγή, Κείμενο, Μετάφραση, Σχόλια. Εκδόσεις Παπαδήμα 2014.

Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ.Ν., *Ρωμαϊκό Έπος: Βεργίλιος Αινειάδα - Οβίδιος Μεταμορφώσεις*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2611>].

_____ *Ανθολογία Λατινικής ερωτικής ποίησης*. Κέδρος 2019.

Μιχαλόπουλος, Χ.Ν. & Μιχαλόπουλος, Α.Ν., *Ρωμαϊκή Ερωτική Ελεγεία*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://hdl.handle.net/11419/2213>].

Νικολόπουλος, Τ. *Οβιδίου, Μεταμορφώσεων Βιβλίο Δέκατο*. Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια. Στιγμή 2004.

_____ *Οβιδίου, Μεταμορφώσεων Βιβλίο Τρίτο*. Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια. Στιγμή 2014.

Παπαγγελής, Θ. *Οβιδίου, Η τέχνη και τα αντίδοτα του έρωτα*. Εισαγωγή-Μετάφραση-Επίμετρο. Μεταίχμιο 2021.

_____ *Σώματα που άλλαξαν τη θωριά τους. Διαδρομές στις Μεταμορφώσεις του Οβιδίου*. Gutenberg 2010.

Τρικογλίδης, Κ. [μτφρ.], *Οβίδιος: Η Τέχνη του έρωτα*. Ηριδανός 2017.

Τρύφωνα, Λ. [μτφρ.], *Με την πένα του θεού έρωτα: Επιλογή από τις Ερωτικές επιστολές*. Αιώρα 2019.

Τσοχαλής, Θ., *Οβιδίου Μεταμορφώσεις*. Αυτοέκδοση 2009.

ΟΡΑΤΙΟΣ

Γρόλλιος, Κ. *Οράτιος Ωδές. Βιβλίο I*, Εστία 1986.

_____ *Οράτιος Ωδές. Βιβλίο II*, Εστία 1992.

_____ *Οράτιος Ωδές. Βιβλίο III*, Εστία 1998.

_____ *Οράτιος Ωδές. Βιβλίο IV*, Εστία 2003.

Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ.Ν., *Ρωμαϊκή λυρική ποίηση – Οράτιος Carmina*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://hdl.handle.net/11419/2905>].

Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ.Ν., *Ανθολογία Λατινικής Ερωτικής Ποίησης*. Κέδρος 2019.

Μπάλτας, Α.Α., *Ορατίου Ωδές. Βιβλία I και II*. Εκδόσεις Παπαδήμα 1987.

_____ *Ορατίου Ωδές. Βιβλία III και IV*. Εκδόσεις Παπαδήμα 1990.

ΠΕΤΡΩΝΙΟΣ

Αλεξάνδρου, Α., *Πετρωνίου Σατυρικών. Μυθιστόρημα του 1^{ου} μ.Χ. αιώνας μεταφρασμένο, προλογισμένο και σχολιασμένο προς τέρψιν, διασκέδαση και συμμόρφωση των απανταχού Ελλήνων*. Νεφέλη 2009.

Μερακλής, Μ. Γ., *Πετρώνιος, Σατυρικών [Satyricon]. Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια*. Πατάκης 2005.

ΠΛΑΥΤΟΣ

Μαντζίλας, Δ., *Τίτου Μάκκιου Πλαύτου, Το «Στοιχειωμένο» Σπίτι (Mostellaria)*. Carpe Diem 2014.

Παναγιωτάκης, Κ., *Τίτου Μάκκιου Πλαύτου. Το παλαμάρι. Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια*. Στιγμή 2004.

Παπαϊωάννου, Σ., *Πλαύτος. Ο καυχησιάρης στρατιώτης (Miles gloriosus)*. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια. Σμίλη 2013².

ΠΡΟΠΕΡΤΙΟΣ

Αντωνιάδης, Θ., *Ανθολόγιο ρωμαϊκής ελεγείας. Από τον Κάτουλλο στον Οβίδιο*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015² [ebook δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση

<https://repository.kallipos.gr/handle/11419/4624>].

Λαζανάς, Β. Ι., *Προπέρτιος (Sextus Propertius). Ο μεγάλος Λατίνος ερωτικός ποιητής. Προλεγόμενα-Έμμετρη μετάφραση-Σχόλια*. Εκδόσεις Παπαδήμα 2008³.

Μαντζίλας, Δ., Στέφου, Κ. & Ομάδα φιλολόγων, *Ανθολόγιο Ρωμαϊκής Ποίησης: από τις απαρχές μέχρι το τέλος του Χρυσού Αιώνα του Αυγούστου, τ. Β΄. Αυγούστεια Εποχή / Χρυσή Περίοδος (78 π.Χ. - 14 μ.Χ.)*. Καρδαμίτσα 2019.

Μιχαλόπουλος, Χ.Ν. – Μιχαλόπουλος, Α.Ν. (2015). *Ρωμαϊκή Ερωτική Ελεγεία*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<http://hdl.handle.net/11419/2213>].

Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ.Ν., *Ανθολογία Λατινικής Ερωτικής Ποίησης*. Κέδρος 2019.

ΣΑΛΛΟΥΣΤΙΟΣ

Πετρόχειλος, Ν. [μτφρ.], *Σαλλούστιος*. ΜΙΕΤ 2002.

ΣΕΝΕΚΑΣ

Μαντζίλας, Δ., *Λεύκιος Ανναίος Σενέκας, Μήδεια (Medea)*. Εκδόσεις Γρηγόρη 2019.

Ρούσσο, Τ. [μτφρ.], *Λεύκιος Ανναίος Σενέκας, Ιππόλυτος ή Φαίδρα*. Καστανιώτης 2000.

_____ *Λεύκιος Ανναίος Σενέκας, Οιδίπους*. Καστανιώτης 2000.

Σακελλαρίου, Α., *Σενέκας, Αποκολοκύνθωσις*. Εκδόσεις Γρηγόρη 2000.

_____ *Σενέκας, Περί αργίας [De otio]*. Κείμενο-Μετάφραση-Σχόλια. Πατάκης 2012.

ΣΟΥΗΤΩΝΙΟΣ

Πετρόχειλος, Ν., *Λατίνοι Ιστορικοί. Σουητώνιος*. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια, τ. Α΄-Β΄, ΜΙΕΤ 1997-1999.

Ροδάκης, Π. [μτφρ.], *Γάιος Σουητώνιος. Η ζωή των Καισάρων*, επιμ. Λ.Μ. Τρομάρας, τ. 1-8. Παρασκήνιο 1990-1993.

ΣΟΥΛΠΙΚΙΑ

Μιχαλόπουλος, Χ.Ν. & Μιχαλόπουλος, Α.Ν. (2015). *Ρωμαϊκή Ερωτική Ελεγεία*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<http://hdl.handle.net/11419/2213>].

Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ.Ν., *Ανθολογία Λατινικής Ερωτικής Ποίησης*. Κέδρος 2019.

ΤΑΚΙΤΟΣ

Κεντρωτής, Γ., *Τάκιτος. Διάλογος περί ρητόρων. Εισαγωγή-Μετάφραση-Σημειώσεις*. Gutenberg 2017.

Πετρόχειλος, Ν., *Λατίνοι ιστορικοί. Τάκιτος. Χρονικά. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια. τ. 1 (Βιβλία Ι-VI), τ. 2 (Βιβλία ΧΙ-ΧVI)*, ΜΙΕΤ 2012.

Πετρόχειλος, Ν., *Λατίνοι ιστορικοί. Τάκιτος. Ιστορίες, τ. 3 (Βιβλία Ι-V)*, ΜΙΕΤ 2013.

Πετρόχειλος, Ν., *Λατίνοι ιστορικοί. Τάκιτος. Λοιπά έργα (Ο βίος του Ιουλίου Αγκικόλα. Περί της καταγωγής και της χώρας των Γερμανών. Διάλογος περί ρητόρων)*, τ. 4, ΜΙΕΤ 2013.

ΤΕΡΕΝΤΙΟΣ

Παναγιωτάκης, Κ., *Τερεντίου. Οι αδελφοί. Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια*. Στιγμή 1996.

_____ *Τερεντίου. Ο ευνούχος. Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια*. Στιγμή 2001.

Σακελλαρίου, Α., *Τερέντιος: Ευνούχος-Φορμίων-Αδελφοί. Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια*. Πατάκης 2007.

Τρομάρας, Λ., *Publius Terentius Afer. Eunuchus*. University Studio Press 2005.

ΤΙΒΟΥΛΛΟΣ

Αντωνιάδης, Θ., *Ανθολόγιο ρωμαϊκής ελεγείας. Από τον Κάτουλλο στον Οβίδιο*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015² [ebook δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/4624>].

Λαζανάς, Β. Ι., *Άλβιος Τίβουλλος (Albius Tibullus). Ο μεγάλος Λατίνος ελεγειακός ποιητής και οι ποιητές του κύκλου του Τίβουλλου: Λύγδαμος και Σουλπικία. Προλεγόμενα-Έμμετρη μετάφραση-Σχόλια*. Εκδόσεις Παπαδήμα 1991².

Μιχαλόπουλος, Χ.Ν. – Μιχαλόπουλος, Α.Ν., *Ρωμαϊκή Ερωτική Ελεγεία*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://hdl.handle.net/11419/2213>].

Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ.Ν., *Ανθολογία Λατινικής Ερωτικής Ποίησης*. Κέδρος 2019.

ΤΙΤΟΣ ΛΙΒΙΟΣ

Μ. Αποστολάκης [μτφρ.]. *Τ. Λίβιος, Από Κτίσεως Ρώμης Ι-III, τ. Α΄*. Historical Quest 2020.

II. ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ: ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΜΕ ΔΩΡΕΑΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗ (ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ)

A) ΛΕΞΙΚΑ

1. **ΛΟΓΕΙΟΝ, University of Chicago:**
<http://logeion.uchicago.edu/>
 Λατινο-αγγλικό / Αγγλο-λατινικό λεξικό
 Ελληνο-αγγλικό / Αγγλο-ελληνικό λεξικό
2. **Lewis & Short Latin Dictionary, Perseus Digital Library (Tufts University):**
<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.04.0059>
 Πρόκειται για την ψηφιοποιημένη εκδοχή του λατινο-αγγλικού λεξικού:
 Lewis, C.T. & Short, C. eds., *A Latin Dictionary: founded on Andrews' edition of Freund's Latin dictionary; revised, enlarged, and in great part rewritten*, Clarendon Press 1879.
3. **Lexilogos:**
http://www.lexilogos.com/english/latin_dictionary.htm
 Ιστοσελίδα που περιέχει μεγάλη ποικιλία λεξικών (στα αγγλικά)
4. **Latin Dictionary and Grammar Aid, University of Notre Dame:**
<http://archives.nd.edu/latgramm.htm>
 Ιστοσελίδα για αναζήτηση λεξιλογίου (στα αγγλικά)
5. **LatDict, Latin Dictionary and Grammar Resources**
<http://www.latin-dictionary.net/>
 Λατινο-αγγλικό και αγγλο-λατινικό λεξικό
6. **Latin Dictionary (by Enrico Olivetti)**
<http://www.online-latin-dictionary.com/>
 Η ιστοσελίδα προσφέρει, πέρα από λεξιλογική αναζήτηση, δυνατότητα αναζήτησης στο κλιτικό σύστημα ονομάτων (ουσιαστικών, επιθέτων) και ρημάτων της Λατινικής (στα αγγλικά)
7. Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ.Ν., *Lego, legis, legit: Βασικό Λεξιλόγιο της Λατινικής*. Σαΐταν 2016. [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://www.saitapublications.gr/2016/06/ebook.204.html>].

B) ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΥ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ

1. Τζάρτζανος, Α., *Λατινική Γραμματική*. ΙΤΥΕ «Διόφαντος»
http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2730/Latiniki-Grammatiki_G-Lykeiou_html-apli/
2. Ψηφιακά Εκπαιδευτικά Βοηθήματα
<http://study.cti.gr/latin/course/category.php?id=11>
3. Φυντίκογλου, Β. & Τσίτσιου-Χελιδόνη, Χ., *Lingua Latina, Θέματα Λατινικής Γλώσσας και Ρωμαϊκού Πολιτισμού. Ανθολόγιο Κειμένων για την Υστερη Respublica*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2409>].
4. Ιστοσελίδα με εκπαιδευτικούς πόρους για τη διδασκαλία και εκμάθηση της λατινικής και αρχαίας ελληνικής γλώσσας (στα αγγλικά)
<https://www.textkit.com/greek-latin-forum/viewtopic.php?f=6&p=213636>

5. Greenough, J.B., Kittredge, G.L., Howard, H.H., D'Ooge, B.L. (επιμ.), *Allen and Greenough's New Latin Grammar for School and Colleges, Founded on Comparative Grammar*. Ginn & Company 1903.

(στα αγγλικά)

https://rossviewlatin.weebly.com/uploads/1/2/7/8/12787698/allen_and_greenough_s_new_latin_grammar.pdf

ή

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0001>

Γ) ΚΑΛΛΙΠΟΣ⁴

Αντωνιάδης, Θ., *Ανθολόγιο ρωμαϊκής ελεγείας. Από τον Κάτουλλο στον Οβίδιο*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015² [ebook δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση

<https://repository.kallipos.gr/handle/11419/4624>].

Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ.Ν., *Ρωμαϊκό Έπος: Βεργίλιος Αινειάδα - Οβίδιος Μεταμορφώσεις*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2611>].

Μιχαλόπουλος, Α.Ν. & Μιχαλόπουλος, Χ.Ν., *Ρωμαϊκή λυρική ποίηση – Οράτιος Carmina*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://hdl.handle.net/11419/2905>].

Μιχαλόπουλος, Χ.Ν. & Μιχαλόπουλος, Α.Ν., *Ρωμαϊκή Ερωτική Ελεγεία*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://hdl.handle.net/11419/2213>]

Τρομάρας, Λ., *Ανθολογία Λατινικού Επιγράμματος (από τον 3^ο π.Χ. μέχρι τον 6^ο μ.Χ. αιώνα)*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015 [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2003>].

Φυντίκογλου, Β. & Τσίτσιου-Χελιδόνη, Χ., *Lingua Latina, Θέματα Λατινικής Γλώσσας και Ρωμαϊκού Πολιτισμού. Ανθολόγιο Κειμένων για την Υστερη Respublica*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών [e-book δωρεάν διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2409>].

Δ) ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

1. Λατινική λογοτεχνία (γενικά):

<https://biblionet.gr/%ce%b8%ce%b5%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1-%cf%84%ce%b9%cf%84%ce%bb%ce%bf%cf%85/?subjectid=1138>

2. Λατινική ιστοριογραφία:

<https://biblionet.gr/%ce%b8%ce%b5%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1-%cf%84%ce%b9%cf%84%ce%bb%ce%bf%cf%85/?subjectid=1876>

3. Λατινική ποίηση:

<https://biblionet.gr/%ce%b8%ce%b5%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1-%cf%84%ce%b9%cf%84%ce%bb%ce%bf%cf%85/?subjectid=1925>

⁴ Το Αποθετήριο «Κάλλιπος» είναι ένας ιστότοπος συλλογής συγγραμμάτων, βοηθημάτων και μαθησιακών αντικειμένων, τα οποία είτε έχουν δημιουργηθεί από μέλη της ακαδημαϊκής και ερευνητικής κοινότητας στο πλαίσιο της Δράσης «Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα / Κάλλιπος» είτε έχουν διατεθεί στη Δράση μέσω ανοικτής πρόσκλησης διάθεσης επιστημονικού περιεχομένου. Στόχος του Αποθετηρίου είναι η συστηματική καταγραφή, οργάνωση και μακροχρόνια διατήρηση συγγραμμάτων και μαθησιακών αντικειμένων της ακαδημαϊκής και ερευνητικής κοινότητας.

Ε) ΒΑΣΕΙΣ ΛΑΤΙΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ (ΜΕ ΔΩΡΕΑΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗ)

1. **The Latin Library**
<https://www.thelatinlibrary.com/>
2. **Bibliotheca Augustana**
<https://www.hs-augsburg.de/~harsch/augustana.html#la>
3. **The Packard Humanities Institute. Classical Latin Texts**
<https://latin.packhum.org/>
4. **Διογένης (site και application)**
<https://d.iogen.es/>
5. **IntraText Digital Library: Bibliotheca Latina**
<http://www.intratext.com/LATINA/>
6. **Perseus Digital Library**
<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/>
7. **Corpus corporum**
<http://www.mlat.uzh.ch/MLS/>
8. **Patrologia Latina**
<http://patristica.net/>

ΣΤ) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΒΑΣΕΙΣ

1. **L'Année philologique (απαιτεί εγγραφή)**
<https://about.brepolis.net/lannee-philologique-aph/>
2. **JStor (απαιτεί εγγραφή)**
<https://www.jstor.org/>
3. **Project MUSE (απαιτεί εγγραφή)**
<https://muse.jhu.edu/>
4. **Gnomon online (δωρεάν πρόσβαση)**
<http://www.gnomon.ku-eichstaett.de/Gnomon/en/Gnomon.html>
5. **A Hellenistic Bibliography: Latin poets (δωρεάν πρόσβαση)**
<https://sites.google.com/site/hellenisticbibliography/latin-authors>
6. **Oxford Bibliographies: Classics (απαιτεί εγγραφή)**
<https://www.oxfordbibliographies.com/>

Ζ) ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ: ΓΕΝΙΚΑ

(στα αγγλικά)

1. History Channel
<https://www.history.com/topics/ancient-rome/ancient-rome>
2. Encyclopaedia Britannica
<https://www.britannica.com/place/ancient-Rome>
3. Ancient History Encyclopaedia
<https://www.ancient.eu/Rome/>

Η) ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ: ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ (TIMELINE)

(στα αγγλικά)

1. <http://vroma.org/vromans/jruebel/timeline/>
2. <https://www.scaruffi.com/politics/romans.html>
3. <https://www.historyfiles.co.uk/KingListsEurope/ItalyRome.htm#Latins>
4. <https://www.youtube.com/watch?v=KwIQSggn8-U>

Θ) ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΒΙΝΤΕΟ ΣΤΟ YouTube**1. Στα ελληνικά ή με ελληνικούς υπότιτλους**

- 1. Η Δυτική Παράδοση, με τον Eugen Weber, Καθηγητή Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια (Λος Άντζελες): Ρωμαϊκή αυτοκρατορία** (ντοκιμαντέρ 6 επεισοδίων: Η Άνοδος της Ρώμης – Η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία – Η πρώιμη περίοδος του Χριστιανισμού – Η Άνοδος της Εκκλησίας – Η παρακμή της Ρώμης – Η Πτώση της Ρώμης)

https://www.youtube.com/watch?v=q4pRnQEY_0I (2:30:50)

- 2. Ρώμη: Ισχύς και δόξα** (ντοκιμαντέρ 5 επεισοδίων):

Επ. 1: Η άνοδος

<https://www.youtube.com/watch?v=mjqMVDcBd2o> (52:09)

Επ. 2: Οι λεγεώνες

<https://www.youtube.com/watch?v=oWkBCYm2J-s> (52.09)

Επ. 3: Η αποπλάνηση της εξουσίας

<https://www.youtube.com/watch?v=wNhi3eTq1iE> (52.09)

Επ. 4: Η συνειδητοποίηση της Αυτοκρατορίας

<https://www.youtube.com/watch?v=niZcG-rCWC0> (52.09)

Επ. 5: Τριγμοί στα θεμέλια της Τάξης

<https://www.youtube.com/watch?v=ERTagzFBksM> (52.09)

- 3. Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία κατά τον 1ο αιώνα μ.Χ.**

(ντοκιμαντέρ 4 επεισοδίων)

Επ. 1: Τάξη από το χάος

https://www.youtube.com/watch?v=Q_gf0vqXdEE (54.14)

Επ. 2: Περίοδος δοκιμασίας

<https://www.youtube.com/watch?v=9mLuBX2jV3A> (55.05)

Επ. 3: Άνεμοι αλλαγής

https://www.youtube.com/watch?v=vO2i6VW_nQA (55.03)

Επ. 4: Η περίοδος της έκρηξης

https://www.youtube.com/watch?v=iMnAR_iEK4k (55.05)

- 4. Πρώτα στοιχεία για τη ρωμαϊκή ιστορία: Οι Ετρούσκοι**

<https://www.youtube.com/watch?v=U6x-iluCE6I> (11:51)

- 5. Η ίδρυση της Ρώμης και η οργάνωσή της. Η περίοδος της μοναρχίας (ως το 509 π.Χ.)**

<https://www.youtube.com/watch?v=4HadVJY3mqA> (12:00)

- 6. Κατακόμβες Αγίου Καλλίστου στη Ρώμη (ξενάγηση)**

<https://www.youtube.com/watch?v=R8RfHDAWeOO> (12:06)

- 7. Ταξίδι στην αρχαία Ρώμη**

<https://www.youtube.com/watch?v=JFfyAGd2BhY> (4.49)

11. Στα αγγλικά: με δυνατότητα εμφάνισης αγγλικών υποτίτλων⁵ ή/και ελληνικών μέσω αυτόματης μετάφρασης⁶

1. Meet the Romans with Mary Beard (= Γνωρίστε τους Ρωμαίους με τη Mary Beard)

(σειρά ντοκιμαντέρ 3 επεισοδίων)

https://www.youtube.com/watch?v=rggk_H3jEgw&t=14s (59.06)

<https://www.youtube.com/watch?v=9JFw8M4PBU> (59.02)

<https://www.youtube.com/watch?v=1UvG0LDeYBA> (58.57)

2. What Was The Life Of A Roman Citizen Like? | with Mary Beard (= Πώς ζούσαν οι κάτοικοι της Ρώμης; | με τη Mary Beard)

<https://www.youtube.com/watch?v=Q8ptqoks5qU> (58.46)

3. What Life Was Like For Pompeii's Citizens | Pompeii With Mary Beard (= Πώς ζούσαν οι κάτοικοι της Πομπηίας; | Η Mary Beard στην Πομπηία)

<https://www.youtube.com/watch?v=k0zBG5R7TXU> (58.42)

4. Odyssey - Ancient History Documentaries (Οδύσσεια – Ντοκιμαντέρ Αρχαίας Ιστορίας)

(σειρά ιστορικών ντοκιμαντέρ με θέμα τη Ρώμη)

• **How One Man Became The Terror Of Rome | Hannibal**

(= Αννίβας: ο άνθρωπος που τρομοκράτησε τη Ρώμη)

<https://www.youtube.com/watch?v=Mvx12c6TkKw&list=PLq0ER3EMJsCG8kd3sCfFVTkuYXgcykiy9&index=3> (1.14.53)

• **Beware The Ides Of March: The Assassination Of Julius Caesar | Tony Robinson's Romans**
(= Φοβού τας Ειδούς του Μαρτίου: η δολοφονία του Ιούλιου Καίσαρα | με τον Tony Robinson)

<https://www.youtube.com/watch?v=aWO2NfwGTjY&list=PLq0ER3EMJsCG8kd3sCfFVTkuYXgcykiy9&index=5> (47.30)

• **The Meteoric Rise Of Julius Caesar | Tony Robinson's Romans**

(= Η ραγδαία άνοδος του Ιούλιου Καίσαρα | με τον Tony Robinson)

<https://www.youtube.com/watch?v=mTiloUSijWk&list=PLq0ER3EMJsCG8kd3sCfFVTkuYXgcykiy9&index=4> (47.43)

• **The Conspiracy Behind The Teutoburg Forest Massacre | Lost Legions of Varus**

(= Η συνωμοσία πίσω από τη σφαγή στον Τευτοβούργιο Δρυμό | Η χαμένη λεγεώνα του Βάρου)

<https://www.youtube.com/watch?v=93Wb9aa0-6Q&list=PLq0ER3EMJsCG8kd3sCfFVTkuYXgcykiy9&index=2> (48.38)

• **Was Caligula Really Rome's Most Evil Emperor? | Caligula With Mary Beard**

(= Ήταν ο Καλιγούλας πράγματι ο πιο σατανικός Ρωμαίος αυτοκράτορας; | με τη Mary Beard)

<https://www.youtube.com/watch?v=cPaEukoEkgY&list=PLq0ER3EMJsCG8kd3sCfFVTkuYXgcykiy9> (58.46)

⁵ Στην εικόνα του βίντεο, κάτω δεξιά κάνουμε αριστερό κλικ στο εικονίδιο «Υπότιτλοι» και εμφανίζονται οι αγγλικοί υπότιτλοι.

⁶ Στην εικόνα του βίντεο, κάτω δεξιά κάνουμε αριστερό κλικ στο εικονίδιο «Υπότιτλοι». Στη συνέχεια κάνουμε αριστερό κλικ στο εικονίδιο «Ρυθμίσεις», επιλέγουμε «Υπότιτλοι», μετά «Αυτόματη μετάφραση» και στο τέλος «Ελληνικά». ΠΡΟΣΟΧΗ! Η μετάφραση στα ελληνικά είναι προϊόν αυτόματης μετάφρασης, επομένως είναι αναμενόμενο να υπάρχουν κάποια λάθη.

5. Σειρά ντοκιμαντέρ/διαλέξεων της Mary Beard με θέμα τη Ρώμη

- **Mary Beard's Ultimate Rome: Empire Without Limit (=Η απόλυτη Ρώμη: μια αυτοκρατορία δίχως όρια)**
(σειρά 4 επεισοδίων)
https://www.youtube.com/watch?v=LL_acQHNS-o&list=PLcsu5RCZ1BIYcRdVbi_LG6dFdGN96ENHg (58.42)
<https://www.youtube.com/watch?v=urJbBsdvjKU> (58.59)
<https://www.youtube.com/watch?v=5alrhQKGOjg> (58.59)
<https://www.youtube.com/watch?v=ZvBghnYyIR4> (58.59)
- **Διάλεξη στο Victoria Gallery and Museum του Liverpool: «Η κεφαλή του Αυγούστου από τη Μερρή»**
<https://www.youtube.com/watch?v=aJyhapLszjk> (1.07.55)
- **Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου**
The Gifford Lecture: “Εισαγωγή: Δολοφονικά παιχνίδια”
<https://www.youtube.com/watch?v=goRP7PtHx5U> (1.28.53)

III) «ΑΙΣΩΠΟΣ»: ΠΛΑΤΦΟΡΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΣΕΝΑΡΙΩΝ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

(8 διαθέσιμα ψηφιακά διδακτικά σενάρια για τη διδασκαλία των Λατινικών)

[http://aesop.iep.edu.gr/senaria?f\[0\]=field_thematiki%3A36](http://aesop.iep.edu.gr/senaria?f[0]=field_thematiki%3A36)

1. Ο Iulius Caesar περιγράφει τα ήθη των Γερμανών
(Δημιουργός Σεναρίου: Μ. Βενούτσου) [Υποδειγματικό]
<http://aesop.iep.edu.gr/node/17564>
2. Γνωριμία με τον Κικέρωνα
(Δημιουργός Σεναρίου: Μ. Βενούτσου) [Υποδειγματικό]
<http://aesop.iep.edu.gr/node/17575>
3. Τα Λατινικά συναντούν την "ένατη τέχνη"
(Δημιουργός Σεναρίου: Μ. Βενούτσου) [Υποδειγματικό]
<http://aesop.iep.edu.gr/node/17622>
4. Διδάσκοντας παράλληλα λατινική γλώσσα και ρωμαϊκή ιστορία
(Δημιουργός Σεναρίου: Α. Χιώτη) [Βέλτιστο]
<http://aesop.iep.edu.gr/node/18539>
5. Μία απόπειρα δωροδοκίας
(Δημιουργός Σεναρίου: Ε. Νικολοπούλου) [Βέλτιστο]
<http://aesop.iep.edu.gr/node/14104>
6. Ενότητα 14 (XIV): Γλωσσική-Λεξιλογική προσέγγιση, επεξεργασία και γραμματική ανακεφαλαίωση
(Δημιουργός Σεναρίου: Κ. Τυμπανίδου) [Βέλτιστο]
<http://aesop.iep.edu.gr/node/12806>
7. Μάρκος Πόρκιος Κάτων, ο Τιμητής : Carthago delenda est
(Δημιουργός Σεναρίου: Ε. Φλαριώτη) [Επαρκές]
<http://aesop.iep.edu.gr/node/13445>
8. Τα συγκοπτόμενα ουσιαστικά β' κλίσης στα Λατινικά
(Δημιουργός Σεναρίου: Α. Ξένου) [Επαρκές]
<http://aesop.iep.edu.gr/node/11894>